

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
TEZLİ KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANAYASA MAHKEMESİ'NE YAPILAN BİREYSEL BAŞVURULARIN KABUL
EDİLEBİLİRLİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MUSTAFA ERMAYASI

GAZİANTEP – 2018

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
TEZLİ KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ANAYASA MAHKEMESİ'NE YAPILAN BİREYSEL BAŞVURULARIN KABUL
EDİLEBİLİRLİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MUSTAFA ERMAYASI

TEZ DANIŞMANI
PROF.DR. HASAN TUNÇ

GAZİANTEP – 2018

ÖNSÖZ

Bireysel başvuru mekanizmasının kabulüyle birlikte artık bireyler, Anayasa ile güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi kapsamına giren herhangi birisinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia ederek Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilecektir. Nitekim Türk Anayasa yargısına bireysel başvuru kurumunun girmesi sonrasında iç hukukta hak ihlallerinin giderilmesi açısından hukuk devleti olma ilkesinin gereği olarak, bireyler için yeni bir hak arama yolu sağlanmıştır. Bireysel başvuru kurumunun hak arama yöntemi olarak önemli olduğunu düşünerek sayın tez hocamla böyle bir konuda çalışmaya karar verilmiştir.

Bu çalışma vesilesiyle hem öğrencilik hem meslek hayatımda beni her zaman destekleyen, yetiştiren, her zaman yanımda olan değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof.Dr. Hasan TUNÇ hocama teşekkürlerimi sunarım. Tezin yazımında manevi olarak desteğini esirgemeyen meslektaşım Samet YILMAZ'a ve 21.Dönem Gaziantep Hâkim-Savcı adaylarına teşekkürü borç bilirim.

Bilimsel çalışmalarda ve hayatın her alanında bizi destekleyen Hasan Kalyoncu Üniversitesi'ne, bir vakıf insanı olan Mütevelli heyet üyesi Songül KALYONCU'ya ve tez jürisinde yer alan sayın hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

GAZİANTEP, 2018

Mustafa ERMAYASI

ÖZET

Bu çalışmada, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan Anayasa değişikliğiyle Türk Anayasa Hukuku'na giren bireysel başvuru kurumu genel olarak tanıtılmış, kabul edilebilirlik kriterleri detaylıca incelenmiş ve doktrindeki görüşler etraflıca ele alınmıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvurular konusunda 2018 tarihinde verdiği bazı kararlar da incelenmiştir.

Çalışmanın pozitif temellerini, anayasanın ilgili maddeleri, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde bireysel başvuru kavramına, bireysel başvurunun işlevlerine, karşılaştırmalı hukukta bireysel başvuru kurumuna, başvuru usulüne, başvurunun Anayasa Mahkemesi'nce incelenmesine ve bireysel başvuruda verilebilecek kararlara değinilmiştir. İkinci bölümde usul bakımından kabul edilebilirlik şartlarından olan başvurunun süresine, Anayasa Mahkemesi'nin kişi, zaman ve konu bakımından yetkisine ve başvuru yollarının tüketilmesi hususlarına ve son bölümde de bireysel başvurunun esas bakımından kabul edilebilirlik şartlarından olan, açıkça dayanaktan yoksunluk, önemli bir zararın bulunmaması, başvurunun anayasal açıdan önem taşımaması ve başvuru hakkının kötüye kullanılması hususları incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Kabul Edilebilirlik Şartları, Temel Hak ve Özgürlükler

ABSTRACT

In this study; ‘individual application mechanism’ which inserted in the Constitution of the Republic of Turkey with the 12 September 2010 constitutional amendment is generally introduced, admissibility criteria are particularly analyzed and opinions on the doctrine are examined. Besides the verdicts that given by Turkish Constitutional Court in 2018 are perused.

Foundations of this study created with; relevant constitution articles, admissibility criteria, Turkey Constitutional Court Bylaw, and the Law no.6216(Law about the Setting up of Constitutional Court and Its Judicial Procedure) which contains main regulations about the subject.

First part of the study discourses the concept of individual application, function of individual application, individual application mechanism at comparative law, application procedure, examine of the application at the Constitutional Court and which decisions can be given by the Constitutional Court on individual application.

Second part of the study touches upon the admissibility criteria regards to the procedural law, which are; application period, Constitutional Court’s jurisdiction in terms of *ratione personae*, *ratione temporis*, *ratione loci* and exhaustion of remedies.

Last part of the study consists of research into admissibility criteria regards to substantive law, which are; distinctly deprivation of argument, lack of significant damage, constitutionally unimportance of application and abuse of the right of application.

Keywords: Constitutional Court, Europe Court of Human Rights, Admissibility Criteria, Fundamental Human Rights and Freedoms

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURU USULÜ.....	1
GİRİŞ.....	1
I. Bireysel Başvuru Kavramı.....	3
A. Tanım.....	3
B. Bireysel Başvurunun Özellikleri.....	4
1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Kamu Gücü Tarafından İhlal Edilmesi.....	4
2. Bireysel Başvurunun İkincilliği.....	5
3. Bireysel Başvurunun Konusunun Sınırlı Olması.....	7
4. Bireysel Başvuruda Başvurucunun Hukuki Yararı Bulunması.....	8
II. Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru.....	9
A. Federal Almanya	9
B. İspanya.....	11
C. Rusya.....	13
III. Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru.....	14
A. Başvuru Mercii.....	15

B. Başvuru Formunda Bulunması Gerekenler ve	
Forma Eklenenecek Belgeler.....	16
IV. Başvurunun Anayasas Mahkemesi'nce İncelenmesi.....	18
A. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Bağlamında Teşkilat Yapısı.....	18
1. Genel Kurul.....	19
2. Bölümler.....	20
3. Komisyon.....	21
B. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuruyu İncelemesi.....	22
1. Ön İnceleme.....	22
2. Kabul İncelemesi.....	23
3. Esas Bakımından İnceleme.....	24
V. Bireysel Başvuruda Verilebilecek Kararlar.....	24
A. Hakkın İhlal Edilmediği Kararı.....	25
B. İhlal Kararı.....	27
1. Yargılamanın Yenilenmesine Karar Verilmesi.....	28
2. Tazminat Ödenmesine Karar Verilmesi.....	30
3. Genel Mahkemelerde Dava Açılma Yolunun Gösterilmesi.....	32
C. Düşme Kararı.....	32
D. Pilot Karar.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURUDA USUL BAKIMINDAN KABUL EDİLEBİLİRLİK

ŞARTLARI.....	37
I. Başvuru Yollarının Tüketilmesi.....	37
A. Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları.....	42
1. Ceza Davaları Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları.....	43
2. Hukuk Davaları Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları.....	49
3. İdari Davalar Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları.....	53
B. Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralının İstisnaları.....	56
1. Başvuru Yolunun Erişilebilir (Ulaşılabilir) Olmaması.....	58
2. Başvuru Yolunun Etkisiz Olması.....	59
3. Başvuru Yolunun Makul Bir Başarı Şansının Olmaması.....	62
II. Bireysel Başvurunun Süresi.....	63
III. Anayasa Mahkemesi'nin Yetkisine İlişkin Kabul Edilemezlik Nedenleri.....	68
A. Anayasa Mahkemesi'nin Kişi Bakımından Yetkisi (Ratione Personae)	68
1. Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Bulunma Hakkına Sahip Olanlar.....	69
a. Gerçek Kişiler.....	69
b. Tüzel Kişiler.....	71
aa. Kamu Tüzel Kişileri.....	71
bb. Özel Hukuk Tüzel Kişileri.....	71
2. Mağdurluk Statüsü.....	73
a. Güncel Bir Hakkın Etkilenmesi.....	75

b. Kişisel Bir Hakkın Etkilenmesi.....	77
B. Anayasa Mahkemesi'nin Konu Bakımından Yetkisi (Ratione Materia).....	79
1. Bireysel Başvuruya Konu Olabilecek Hak ve Özgürlükler.....	79
a. Anayasa da Güvence Altına Alınan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında olan Temel Hak ve Özgürlükler.....	82
b. Anayasa'da Güvence Altına Alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolleri Kapsamında Olan Temel Hak ve Özgürlükler.....	84
2. Bireysel Başvuruya Konu Edilemeyecek İşlemler ve Kararlar.....	86
a. Yasama İşlemleri.....	86
b. Düzenleyici İdari İşlemler.....	88
c. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	89
d. Yargı Yolunun Kapalı Olduğu İşlemler.....	89
C. Anayasa Mahkemesi'nin Zaman Bakımından Yetkisi (Ratione Temporis)	91
D. Anayasa Mahkemesi'nin Yer Bakımından Yetkisi (Ratione Loci).....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURUDA ESAS BAKIMINDAN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI.....	97
I. Açıkça Dayanaktan Yoksunluk.....	97
A. Temyiz İncelemesi Niteliğindeki Hak İddiaları.....	99
B. Açık ve Görünür Bir İhlalin Bulunmaması.....	103
C. Kanıtlanmamış Şikayetler.....	109

II. Başvurunun Anayasal Açıdan Önem Taşımaması ve Başvurucunun Önemli Bir Zarara Uğraması.....	112
III. Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması.....	116
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	119
EKLER.....	124
Ek 1. Bireysel Başvuru Formu.....	124

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Anayasa da Güvence Altına Alınan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Olan Temel Hak ve Özgürlükler.....81

Tablo 2. Anayasa’da Güvence Altına Alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolleri Kapsamında Olan Temel Hak ve Özgürlükler.....83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Bağlamında Teşkilat Yapısı.....18

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYİM	:	Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
BKNZ	:	Bakınız
C	:	Cilt
CMK	:	Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	:	Esas
E.T	:	Erişim Tarihi
FAAMK	:	Federal Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu
HMK	:	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	:	Hakimler ve Savcılar Kurulu
HUKAB	:	Hukuk Adamları Birliği
İYUK	:	İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.T	:	Karar Tarihi
KAR.	:	Karar
KHK	:	Kanun Hükmünde Kararname
M.	:	Madde
No	:	Sayı
OHAL	:	Olağanüstü Hal
R.G.	:	Resmî Gazete
S.	:	Sayfa
TAAD	:	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TAR.	:	Karar Tarihi

TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:	Türk Ceza Kanunu
VB.	:	Ve benzer,
VD	:	Ve devamı
VS.	:	Vesaire
YSK	:	Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak için tarih boyunca gerek iç hukukta gerek uluslararası hukukta düzenlemeler yapılmış, çeşitli koruma mekanizmaları geliştirilmiştir. Özellikle insan haklarının korunmasında uluslararası hukuk büyük rol üstlenmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Afrika İnsan Hakları Şartı ve bu paralelde düzenlenen birçok bildiri ve sözleşme sonucunda, dünya üzerinde insan haklarını korumak ve geliştirmek için birçok mekanizma üretilmiştir.¹

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 04.11.1950 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin imzasına açılmış ve 03.09.1953'te yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin uygulanmasını denetleyen mercii, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir. AİHM'in tam anlamıyla işlemeye başlaması ise yargıçlarının seçiminden sonra ve bireysel başvuruyu tanıyan devlet sayısının artmasının ardından, 21.01.1959 tarihinde mümkün olmuştur. AİHM, Avrupa Konseyi adına AİHS hükümlerine uyulup uyulmadığını denetlemektedir. Bu anlamıyla Mahkeme, dünya çapında insan hakları yargısı gerçekleştiren en önemli merciidir.²

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 1954 yılında taraf olmuş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolunu ise 1987 yılında kabul etmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin ihlallerini inceleyecek iç hukukta etkili bir yol bulunmamasından ötürü AİHM'ne Türkiye'den diğer üye devletlere nazaran daha çok dosya gitmiş ve Türkiye aleyhine sayıca çok fazla ihlal kararı verilmiştir. Anayasanın 2. maddesine göre temel hak ve özgürlüklerin korunması hukuk devletinin temel görevi olduğundan Türkiye'de iç hukukta etkili bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi elzem hale gelmiştir.

Bu doğrultuda bireysel başvuru yolu 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylamasıyla anayasanın 148 ve 149 maddelerinde yapılan değişiklikle Türk hukuk sistemine girmiş ve 23 Eylül 2012 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunda ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde bireysel başvuru kurumu ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.

¹ Canturan, Hilmi, Türk Anayasa Yapısında Bireysel Başvuru, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012 s.1

² Doğan, İlyas, İnsan Hakları Hukuku, Genişletilmiş 2. Bası, Astana Yayınları, Ankara 2015 s.379-381

Bireysel başvurun ilk olarak usulüne uygun bir başvuru olup olmadığı ve esas yönünden incelenmesinin gerekip gerekmediği tespit edilmelidir. İşte yapılan bu değerlendirme kabul edilebilirlik incelemesi olarak adlandırılmaktadır.

Kabul edilebilirlik incelemesi, Mahkemenin iş yükünün azalması, usulüne uygun olmayan başvuruların elenmesi, gerçekten hak ihlaline uğradığını iddia eden bireylerin dosyalarının daha çabuk incelenmesini sağlanmaya hizmet etmektedir. Böylelikle hak ihlali olmayan ya da usule uygun olmayan dosyalar Mahkemenin bölümüne gitmeden komisyonlar nezdinde kabul edilemez bulunmaktadır.

23 Eylül 2012- 31 Mart 2018 tarihleri arasında Anayasa Mahkemesi'ne toplam 182.332 bireysel başvuru yapılmıştır. Karara bağlanan dosya sayısı 143.711'dir ve karara bağlanan başvuruların karar türüne göre dağılımı şu şekildedir:

Kabul edilemezlik kararı	:	118.074 (% 82),
Birleştirme	:	11.220 (% 8),
İdari red kararı	:	10.573 (% 8),
En az bir hakkın ihlali	:	2.629(% 2),
Dosya kapatma	:	333 (% 0),
Düşme	:	329 (% 0),
Hakkın ihlal edilmediği	:	274 (% 0),
Başvurunun reddi	:	119 (% 0),

Esastan incelenen başvuru sayısı ise 2.903'tür.³

Görüldüğü üzere, Anayasa Mahkemesi 118.074 kabul edilemezlik kararı verirken, esastan incelediği başvuru sayısı ise sadece 2.903'tür. Bireysel başvuruda kabul edilebilirlik incelemesi olmasaydı, dosyaların büyük bölümü esastan incelenmek zorunda kalacaktı. Yani Mahkeme, çalışamaz duruma gelecekti. Şu hâlde kabul edilebilirlik şartlarının, Mahkemenin iş yükünü azaltmaya hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

³ http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/istatistikler/pdf/30042018_istatistik_tr.pdf, E.T 01/04/2018

BİRİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURU USULÜ

I. Bireysel Başvuru Kavramı

A. Tanım

Bireysel başvuru kurumuyla ilgili anayasa hukuku doktrininde çeşitli tanımlara rastlamak mümkündür.

Bireysel başvuru bireylerin, belli hak ve özgürlüklerinin kamu makamları tarafından ihlal iddialarını, Anayasa Mahkemesi önüne götürebilmelerine yarayan olağanüstü ve ikincil nitelikte bir iç hukuk yoludur.⁴

Bireysel başvuru, temel hak ve özgürlüklerin ulusal düzlemde korunması amacıyla bireylerin açabilecekleri bir dava türü ancak ikincil ve yardımcı nitelikte bir olağanüstü hukuki çaredir.⁵

Yine başka bir yazara göre: “*bireysel başvuru, anayasada veya anayasal belgede öngörülen belirli hak ve özgürlüklerin birinin veya birden fazlasının, yasama, yürütme ve yargı erklerinden bir veya birden fazlası tarafından icrai veya ihmali bir edimle ihlal edilmesine karşı, hakkı ihlal edilen veya kamu düzenini gerektiren hallerde özel olarak yetkilendirilmiş kişi veya kişiler tarafından, söz konusu ihlalin geçici tedbir, iptal veya tespit kararları yoluyla önlenmesi amacıyla, **olağan hukuk yolları tüketildikten sonra**, ihlale konu olan eylem veya eylemsizliğin anayasaya veya anayasal belgeye uygunluğunu incelemeye yetkili mahkeme önünde dava edilmesi imkanını tanıyan usuli bir haktır.*”⁶ Tüm bu tanımlardan hareketle bireysel başvuru; anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden ve aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında olan haklardan birinin kamu makamları tarafından ihlal edildiği iddiasıyla, ihlalin sonuçlarını

⁴ Ergül, Ergin, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Uygulaması, 1. Bası, Yargı Yayınevi, Ankara 2012, s.6

⁵ Aydın, Öykü, Didem, Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XV, Sayı: 4, Ankara 2011, s.125

⁶ Şirin, Tolga, Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru), 1.Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s.11

ortadan kaldırabilmek için bireylere tanınan bir **hak arama yolu** olup sadece Anayasa Mahkemesi'ne başvuru ile kullanılabilen olağanüstü, ikincil nitelikte bir iç hukuk yoludur.

Anayasa 148/4'e göre, *'bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılmaz.* '6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin altıncı fıkrası da aynı hükmü tekrarlamıştır.

Bireysel başvurular sebebiyle kanun yollarında gözetilmesi gerekli hususlarda inceleme yapılmayacağını söyleyen bu hüküm, her yargı kolunun kendine özgü kanun yollarında bir alt derecedeki mahkeme kararının hukuka uygunluğunun denetlenmesi sırasında incelenecek hususların Anayasa Mahkemesi'nce incelenemeyeceği anlamına gelmektedir.⁷ Bireysel başvuru kavramı olağanüstü bir temyiz imkânı olarak nitelendirilemez. Temyizde veya başka bir kanun yolunda genel mahkemelerce verilen hükümlerin hukuka uygun olup olmadığı denetlenirken, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda, başvuranın bir temel hak ve özgürlüğünün kamu gücü tarafından ihlal edip edilmediği incelenir.

B. Bireysel Başvurunun Özellikleri

1. Temel Hak ve Özgürlüklerin Kamu Gücü Tarafından İhlal Edilmesi

Anayasa 148/3'e göre: *'Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin **kamu gücü** tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.'*

Anayasa'nın ilgili maddesinden de anlaşılacağı üzere; bireysel başvuru kurumu ile korunan temel hak ve özgürlükler, kamu gücünün işlem ya da eylemiyle ihlal edilmelidir. Yani bireysel başvuru kurumunun kullanılabilmesi için ihlal kural olarak herhangi bir kişi tarafından değil, bir kamu gücü tarafından gerçekleştirilmelidir. İstisnai olarak kamu gücünün pozitif yükümlülüğünü yerine getirmediği bazı durumlarda özel kişiler tarafından gerçekleştirilen ihlaller de kamu gücüne atfedilebilmektedir.⁸

⁷ Sağlam, Musa, Bireysel Başvuru, HUKAB Yayınları, (1.Bası), Ankara 2011, s.25

⁸ Hamdemir, Berkan, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 1.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.35

Kamu gücü devletin üç organı olan yasama, yürütme ve yargının sahip olduğu devlet yetkilerinin, ayrıcalıklarının ve üstünlüklerinin tamamıdır.⁹ Bu üstün nitelikli ve ayrıcalıklı yetkileri kullanan yasama yürütme ve yargının tüm organları ve bunlar adına hareket eden tüm gerçek ve tüzel kişiler kamu gücü kavramına dahildir. Dolayısıyla bunların kamu gücünü kullanarak yaptığı işlem ve eylemlere karşı bireysel başvuru kurumu kullanılabilir.¹⁰ Anayasa Mahkemesi bir kararında adliye girişinde görev yapan özel güvenliğin yapmış olduğu işlemleri kamu gücü olarak görmüştür. ”...Somut olayda özel güvenlik görevlileri başvurusunun, dini inancı gereği giydiğini ve arama noktasında çıkartamayacağını söylediği pardösüsünü çıkartmasını ve elektromanyetik cihaza bırakmasını istemişlerdir. Güvenlik görevlilerinden birisi bayan olmasına ve başvurusunun talebine rağmen başvuru elle aranmamıştır. Üstelik başvurusunun kıyafetini çıkartması için Yönetmeliğin emrettiği "kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler" de alınmamış, adliye binası halk giriş kapısında pek çok insanın görme ihtimali bulunan bir ortamda başvuru kıyafetini çıkartmaya zorlanmıştır...Dolayısıyla, başvurusunun Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan din ve vicdan özgürlüğüne yapılan müdahalenin, kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekliliği için ilgili ve yeterli gerekçe gösterilmemiştir. Bu sebeple din ve vicdan hürriyetinin ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”¹¹

2. Bireysel Başvurunun İkincilliği

Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunabilmek için hukuki yararın bulunması gerekmektedir. Eğer başvurusunun hak ihlalini olağan kanun yolları aracılığıyla ortadan kaldırma imkânı varsa, bireysel başvuruda bulunmakta hukuki yarar yoktur. Yani kişi genel yargı kolları içerisinde hakkını arayacak usul hukukunda öngörülen tüm kanun yollarını tüketecek ve en son çare olarak Anayasa Mahkemesi’ne başvuracaktır. İşte bu durum bireysel başvuru kurumunun ikincil niteliğini ortaya koymaktadır.¹² Bu sayede ihlal iddiaları, Anayasa

⁹ Uçar, İsmail, İdare Hukukunda Kamu Gücü Ayrıcalığı Kavramı ve Bir Kamu Gücü Ayrıcalığı Olarak Hukuka Uygunluk Karinesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XX, Y. 2016, Sa. 3, s.333

¹⁰ Hamdemir, (2015), s.35

¹¹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/7443, Kar. Tar. 20/5/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/7443> E.T 23/02/2018

¹² Çelik, Yeşim, Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması, 1.Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2016 s.153

Mahkemesi'nin önüne gelmeden önce olağan kanun yollarında giderilmeye çalışılır. Örneğin, şüpheli sulh ceza hakimliğince tutuklandıktan sonra hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile doğrudan Anayasa Mahkemesine başvuramayacaktır. Çünkü genel yargı kolları içerisinde hak ihlali iddiasını giderecek bir kurum olarak tutuklamaya itiraz müessesesi vardır.

Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu bir kararda bireysel başvuru kurumunun ikincilliği hususunda şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddialarının öncelikle genel yargı mercilerinde, olağan yasa yolları ile çözüme kavuşturulması esastır. Bireysel başvuru yoluna, iddia edilen hak ihlallerinin bu olağan denetim mekanizması içinde giderilememesi durumunda başvurulabilir.

Bireysel başvuru yolunun ikincil niteliği gereği Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için öncelikle hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yollarının tüketilmesi zorunludur. Bu ilke uyarınca başvurucunun Anayasa Mahkemesi önüne getirdiği şikâyetini öncelikle ve süresinde yetkili idari ve adli mercilere usulüne uygun olarak iletmesi ve bu konuda sahip olduğu bilgi ve kanıtlarını zamanında bu makamlara sunması ve aynı zamanda bu süreçte dava ve başvurusunu takip etmek için gerekli özeni göstermiş olması gerekir.

Bireysel başvurunun ikincil niteliğinin bir sonucu olarak olağan kanun yollarında ve genel mahkemeler önünde dayanılmayan iddialar Anayasa Mahkemesi önünde şikâyet konusu edilemeyeceği gibi genel mahkemelere sunulmayan yeni bilgi ve belgeler de Anayasa Mahkemesine sunulamaz.”¹³

Anayasa Mahkemesi bu kararında, genel mahkemelerde sunulmayan bilgi ve belgelerin bireysel başvuru kurumunda da kullanılamayacağı belirtilmiştir. Belirtmek gerekir ki genel mahkemelerde itiraz konusu yapılmayan usul hataları da Anayasa Mahkemesi önünde ileri sürülemeyecektir.¹⁴

¹³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/1024, Kar. Tar. 16/12/2015, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/1024> E.T 23/02/2018

¹⁴ Çelik, (2016), s.20

3. Bireysel Başvurunun Konusunun Sınırlı Olması

Anayasa'nın 148. maddesinin 3. Fıkrasına göre ‘*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir*’ . Anayasa açıkça AİHS’ten bahsetmiştir. 6216 sayılı Kanun’un 45.maddesinin 1.fıkrası ise şu düzenlemeyi içermektedir: ‘*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve **buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki** herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.*’

6216 sayılı Kanun, Anayasal hükmü daha somutlaştırmış ve temel hak ve özgürlüklerden sadece AİHS kapsamındakileri değil, Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındakileri bireysel başvuru konusu olarak kabul etmiş ve başvurunun konusunu genişletmiştir. Bu düzenlemeler uyarınca temel hak ve özgürlüklerin bireysel başvurunun konusu olabilmesi için Anayasa’da güvence altına alınması yeterli değildir. Aynı zamanda ihlali iddia edilen hak ve özgürlük AİHS ve Ek Protokolleri kapsamında da korunmalıdır. Anayasa Mahkemesi Necmettin Doğru başvurusunda: ‘*..Anılan Anayasa ve Kanun hükümlerine göre, Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenebilmesi için, kamu gücü tarafından müdahale edildiği iddia edilen hakkın Anayasa’da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Sözleşme) ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına da girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle, Anayasa ve Sözleşme’nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir*’ değerlendirmesinde bulunarak bireysel başvuru konusunun sınırlı olduğunu belirtmiştir.¹⁵

¹⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/1337, Kar. Tar.16/5/2013 Bireysel Başvuru Seçme Kararlar 2012-2013, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 201, s.61

Mahkeme başka bir başvuruda ‘*... Bireyin dilediği alanda çalışma özgürlüğü ve çalışma hakkı Anayasa’nın 48. ve 49. maddelerinde güvence altına alınmış olmakla birlikte Sözleşme’de düzenlenen haklardan değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de kamu hizmetine girme ya da dilediği kamu görevinde çalışma hakkının Sözleşme’de ya da protokollerinde korunan bir hak olmadığını açıkça ifade etmektedir. Açıklanan nedenlerle başvuru konusunun iddiasına konu çalışma hakkı, Anayasa ve Sözleşme ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokollerin ortak koruma alanına girmediğinden başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir*’ değerlendirmesinde bulunarak başvuru konusunun Anayasa güvence altına alınmış ve AİHS kapsamında korunan haklarla sınırlı olduğunu belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5964, Kar. Tar. 6/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5964> E.T 26/02/2018

4. Bireysel Başvuruda Başvurucunun Hukuki Yararının Bulunması

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin 1. fıkrasına göre: '' Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir. '' Açık kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere başvurunun güncel ve kişisel bir hakkı kamu gücünün eylem ya da ihmali yüzünden **doğrudan** etkilenmiş olmalıdır. Bu koşul, gelecekte sahip olunması muhtemel bir hakka dayalı olarak başvuruda bulunulamayacağını göstermektedir. Başka bir deyişle başvuru yolu, kamusal düzenlemelerin soyut olarak Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülmesini sağlayan bir yol değildir. Yani bireysel başvuruda actio popularis¹⁶ hakkı tanınmamıştır. Anayasa Mahkemesi: 4/10/2017 tarihinde verdiği bir kararında ''... bir kişinin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmesi için üç temel ön koşulun birlikte bulunması gerekmektedir. Bu ön koşullar, başvuruya konu edilen kamu gücü eylem veya işleminden ya da ihmaliinden başvurunun "güncel bir hakkı" nedeniyle "kişisel olarak" ve doğrudan" etkilenmesidir. Bu çerçevede ortaya çıkan sonuç nedeniyle başvurunun "mağdur" olduğunu ileri sürmesi gerekir. Somut olayda, kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescil davasında Mahkemece 7/7/2011 tarihinde verilen kararla hükmedilen 244.689,15 TL kamulaştırma bedeli kararla birlikte başvuru adına açılan banka hesabına bloke edilmiştir. Ancak Dairenin bozma kararından sonra yapılan yargılama sonucunda verilen 4/4/2013 tarihli kararla kamulaştırmabedeli 122.335,11 TL'ye düşürülmüştür. Mahkeme, önceki kararda fazladan hükmedilerek başvuru adına açılan banka hesabına bloke edilen 122.354,04 TL farkın da varsa işleyen mevduat faiziyle birlikte idareye iadesine karar vermiştir. Öncelikle belirtilmesi gerekir ki Mahkeme kararında, davacı idareye iadesine karar verilen 122.354,04 TL için başvuru tarafından mevduat faizi ödenmesine hükmedilmemiş, söz konusu tutarın bankada kaldığı süre zarfında varsa işlemiş olan mevduat faizlerinin davacı idareye iadesi yolunda hüküm kurulmuştur. Bu durumda, anılan tutarın bankada bulunduğu sürece işleyen mevduat faizlerinin iadesinin istenmesinin başvurunun mülkiyet hakkına müdahale oluşturup oluşturmadığı hususu incelenmelidir. Dairenin bozma kararından sonra yapılan yargılama sonucu verilen kararda, ilk kararda kamulaştırma bedelinin 244.689,15 TL olduğunun tespiti yolunda kurulan hükmün 122.354,04 TL yönünden hukuka aykırı olduğu saptanmıştır. Bu halde hukuka aykırı olduğu saptanan hükme istinaden başvuru lehine

¹⁶ ''Bir toplumun genel çıkarlarının çiğnenmesi durumunda o toplumun herhangi bir kişisine, kendi özel çıkarı doğrudan söz konusu olmamasına rağmen yargı organlarına başvurma hakkı tanıyan kurumdur.'' <http://www.uludagsozluk.com/k/actio-popularis/> , ET 08.09.2017

açılan banka hesabına bloke edilen 122.354,04 TL'nin başvurunun mülkiyetine geçtiğinden söz edilemez. Bu tutar başvuru lehine bankaya bloke edilmiş olsa da hukuken davacı idarenin mülkiyetindedir. 122.354,04 TL davacı idareye ait olduğuna göre bu paranın bankada kaldığı süre zarfında işleyen mevduat faizlerinin maliki de davalı idaredir. Mülkiyeti idareye ait olan "işlemiş mevduat faizinin" idareye verilmesi yolunda hüküm kurulması başvurunun mülkiyet hakkına müdahale oluşturmamaktadır'' gerekçesiyle başvurunun hukuki yararı olmadığını tespit etmiştir.¹⁷

II. Karşılaştırmalı Hukukta Bireysel Başvuru

A. Federal Almanya

Alman Hukukunda bireysel başvuru, ilk defa 1951 tarihli Federal Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu ile düzenlenmiştir. Daha sonra uzun tartışmalar sonucu 24 Haziran 1969 yılında yapılan bir anayasa değişikliğiyle bireysel başvuru kurumu Anayasa'ya eklenmiştir.¹⁸ Böylelikle kişilerin bireysel başvuru hakkı anayasa ile güvence altına alınmıştır.

Federal Anayasa Mahkemesi'ne 2009'a kadar 170.000'in üzerinde bireysel başvuru (diğer tabirle anayasa şikâyeti) gelmiştir. Bu rakam, Federal Anayasa Mahkemesi'nde açılan bütün davaların %96'sına denk gelmektedir. Ayrıca Federal Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurusu sayısı yıllık ortalama olarak 6000'in üzerinde seyretmektedir.¹⁹

Alman Hukukunda bireysel başvurunun konusu Türk Hukukundaki gibi AİHS ve ek protokoldeki haklarla sınırlı değildir. Alman Anayasasına göre, Anayasa tarafından güvence altına alınan haklardan bazılarının (Federal Anayasanın 93/1-4a²⁰ maddesindeki düzenleme

¹⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/13886, Kar. Tar. 4/10/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/13886> E.T 23/02/2018

¹⁸ Karaman, Ebru, Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu, On İki Levha Yayınları 1.Bası, İstanbul 2013, s.41

¹⁹ Rudolf, Mellinshof, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikayeti, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı 26, Yıl 2009, Ankara, s.32 http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/rudolfmellinshof.pdf, s.32 E.T 18/10/2017

²⁰ Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası madde 93/1-4a göre: Kamu makamlarınca kendi temel haklarından birinin (yani FA 1-19 arası) veya 20'nci maddenin dördüncü fıkrasında, 33, 38, 101, 103 ve 104. maddelerde temin edilmiş haklarından birisinin ihlal edildiğini iddia eden herkes Anayasa şikayetine(diğer tabirle bireysel başvuru) başvurabilir.

gereğince Anayasanın 1-19,²¹ 20/4,²² 33,²³ 38,²⁴ 103,²⁵ 104,²⁶ maddeleri) kamu gücü tarafından ihlal edildiğini değerlendiren herhangi bir kimse bireysel başvuru yoluna başvurabilmektedir.²⁷ Burda akla şu soru gelmektedir. Türkiye de bireysel başvurunun konusu neden AHİS ve ek protokoldeki haklarla sınırlı tutulmuştur? Bireysel başvuru kurumun Almanya’da kabul edilmesinin gerekçesi, halkın ve anayasanın birlikte gelişmesi sağlamak, yurttaşların demokratik bilinci yükseltmek ve insan haklarını anayasa yargısı ile korunmaktır.²⁸ Bu gerekçelere ek olarak Türkiye de bireysel başvuru kurumunun kabul edilmesindeki asıl amaç ise, temel hak ihlalleri iç hukukta ortadan kaldırılmak ve **buna bağlı olarak ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) yapılan başvuruların sayısını azaltmaktır.**²⁹ Hal böyle olunca Türkiye’nin başvuru konusunu AHİS ve ek protokol ile sınırlaması gerekçeye uygun bir sonuç olduğu ifade edilebilir.

Almanya’da bireysel başvuru, yargı kararına veya idari karara karşı yapılmışsa, kararın tebliğinden veya tefhiminden itibaren 1 ay içinde yapılmalıdır. Eğer başvuru, itiraz edilemeyen bir kanun veya başka bir egemenlik kararının (yönetmelik, tüzük gibi) anayasaya aykırı olduğuna ilişkin ise söz konusu kararın yayımlanmasından itibaren 1 yıl içinde yapılmalıdır.³⁰

Federal Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru, kural olarak temel hak ve özgürlüklere ikincil nitelikte koruma sağlayan bir yoldur. Yani bu yola başvurmadan önce olağan kanun yolları tüketilmelidir. Federal Anayasa Mahkemesi Kanunu’nun 90.maddesinin 2.fikrasına

²¹ Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası madde madde 1-19 maddelerinde düzenlenen temel haklar: **Madde 1.** İnsanın onur ve haysiyetinin korunması, **Madde 2.** Yaşam hakkı, kişiliğin korunması, kişi özgürlüğü, **Madde 3.** Yasa önünde eşitlik; ayırım yasağı, **Madde 4.** Din, vicdan ve inanç özgürlüğü; askerlik hizmetinin reddi, **Madde 5.** Düşünce ve basın özgürlüğü; sanat ve bilim özgürlüğü, **Madde 6.** Evlilik, aile ve evlilik dışı çocuklar, **Madde 7.** Okul rejimi, **Madde 8** Toplanma özgürlüğü, **Madde 9.** Birleşme özgürlüğü; toplu iş sözleşmesi, **Madde 10.** Mektup, posta ve telekomünikasyon gizliliği, **Madde 11.** Dolaşım özgürlüğü, **Madde 12.** Meslek özgürlüğü, **Madde 12a.** Askerlik ve diğer hizmet yükümlülükleri, **Madde 13.** Konut dokunulmazlığı, **Madde 14.** Mülkiyet, miras hakkı ve kamulaştırma, **Madde 15.** Toplumsallaştırma, **Madde 16.** Vatandaşlıktan çıkarılma, yabancı ülkelere iade, **Madde 16a.** Sığınma hakkı, **Madde 17.** Dilekçe hakkı, **Madde 17a.** Savunma alanında sınırlandırmalar, **Madde 18.** Temel hakların kaybettirilmesi, Madde 19. Temel hakların sınırlandırılması ve özü

²² Direnme Hakkı

²³ Yurttaşlık haklarında eşitlik; memurların durumu

²⁴ Seçme hakkı ilkeleri

²⁵ Yasal usule göre dinlenmek hakkı

²⁶ Özgürlüklerin kısıtlanmasında hakların güvencesi

²⁷ Ergül, (2012), s.51-52

²⁸ Göztepe, Ece, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru” (*Anayasa Şikâyeti / Anlamı, Kapsamı ve Olası Sorunlar*), Tartışma Paneli, (Av. Özdemir Özok anısına) TBB Yayınları, Ankara Ekim 2011, s.33

²⁹ Ekinci Hüseyin / Sağlam, Musa, 66 Soruda Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2012, s.10

³⁰ Ergül, (2012), s.9

göre: *İhlale kaşı kanun yolu açık ise tüm kanun yolları tüketilmeden anayasa şikâyetinde bulunulamaz.*” Yine FAMK’nın 90. maddesinin 2. fıkrası cümlesi bu kurala istisna getirmiştir. Buna göre: *“Anayasa şikâyeti genel bir öneme sahip ise veya öncelikle kanun yollarına başvurmak şikâyetçi açısından ağır ve giderilemez zararlara sebep olacak ise Anayasa Mahkemesi kanun yolları tüketilmeden yapılan bir başvuru hakkında hemen karar verebilir.”*³¹ Yine bu ilke gereğince, olağan mahkemelere sunulmayan yeni bilgi ve belgeler Federal Anayasa Mahkemesi’ne sunulamamaktadır. Aynı şekilde, olağan yargı yerinde itiraz konusu olmayan usul hataları Mahkeme önünde şikâyet konusu edilememektedir.³²

Federal Almanya **kamu gücünün tüm işlemlerine** karşı bireysel başvuru yolunu kabul etmiştir. Diğer bir tabirle devletin yasama yürütme yargı organlarının tüm işlemlerine **yasalara**, düzenleyici işlemlere ve idari kararlara karşı bu yola başvurma imkânı vardır.³³

Mahkemeye kural olarak formla başvurma zorunluluğu yoktur. Başvurunun yazılı ve gerekçeli olması yeterli olarak görülmektedir. Ayrıca kabul edilebilirlik incelemesinde, başvuru şartlarında eksiklik tespit edildiğinde, red kararı verilmektedir ve kişinin yapmış olduğu hatalar, giderilmesi gereken eksikliklerle ilgili başvurucuya bildirilmektedir.³⁴

B. İspanya

İspanya’da bireysel başvuru kurumu “amparo” kavramı ile ifade edilmektedir.³⁵ Amparo başvurusu, İspanya Anayasa’nın³⁶ 53. maddesinin 2. fıkrasındaki temel hak ve özgürlüklerden birinin³⁷ kamu gücü tarafından ihlali halinde bireylere kanunla düzenlenecek durumlarda

³¹ <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iumhad/article/view/102300297> E.T 19/10/2017

³² Özcan ÖZBEY, Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Kocaeli 2012, s.102
jsp E.T 19/10/2017

³³ Hamdemir, (2015), s.53-54

³⁴ Çelik, (2016), s.37

³⁵ Ergül, (2012), s.11

³⁶ 1978 Tarihli İspanyol Anayasası <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/14%C4%B0SPANYA%20533-584.pdf> E.T 20/10/2017

³⁷ İspanyol Anayasa’nın 53. maddesinin 2. fıkrasına amparo başvurusu yapılabilecek haklar şunlardır : : Eşitlik; ırk, cinsiyet, din, düşünce ya da başka herhangi bir gerekçeyle ayırım yasağı; yaşama hakkı, maddi ve manevi varlığın bütünlüğü, işkence ve kötü muamele yasağı; düşünce, inanç ve ibadet özgürlüğü; kişi güvenliği, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme özgürlüğü, bilgi edinme hakkı, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, ülke dışına çıkma ve ülkeye serbestçe giriş hakkı; bilim ve sanat özgürlüğü, ifade özgürlüğü; barışçıl amaçlarla silahsız olarak toplantı ve gösteri özgürlüğü; dernek kurma özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı; kamu hizmetine girme hakkı; hak arama özgürlüğü, kanuni hakim güvencesi, kişisel olarak ya da bir avukat yardımıyla savunma hakkı, kendisine yöneltilen iddialar hakkında bilgi alma hakkı, kendisi aleyhine ifade vermeye zorlanmama hakkı; masumiyet karinesi, suç ve cezaların kanuniliği; eğitim hakkı, araştırma özgürlüğü;

ve şekillerde Anayasa Mahkemesi'ne başvuru hakkı veren bir yargı yoludur.³⁸ Yani başka bir ifadeyle Amparo başvurusu bir tür anayasal denetim aracıdır. Kamu gücü tarafından temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğini düşünen bireylerin başvurabileceği bir yoldur.³⁹ Dolayısıyla İspanyol Anayasası'nda güvence altına alınmış tüm haklara karşı amparo başvurusunda bulunabilmek mümkün değildir

Türkiye'de olduğu gibi, İspanya'da da yabancılar amparo başvurusunda bulunabilirler. Yani haklı bir menfaati ihlal edilmiş olan bütün gerçek ve tüzel kişiler başvuru yapabilir. Ancak yabancılar sadece İspanya vatandaşlarına tanınmış olan seçme ve seçilme hakkı, kamu hizmetine girme hakkı gibi aktif statü hakları olarak nitelendirilen haklarının ihlal edildiği iddiasıyla amparo (Türkiye'deki ismiyle bireysel başvuru) yoluna başvuramazlar.⁴⁰

İspanya Anayasası'nın 162. maddesinin 2. fıkrasının b bendine göre: *"Bireysel korunma başvurusu: meşru menfaati olan herhangi bir birey ya da tüzel kişi ve ayrıca Ombudsman ve Cumhuriyet Savcılığı"* tarafından yapılabilir. Anayasanın lafzından anlaşıldığı üzere başvuruda bulunabilecekler üç grupta toplanmaktadır. Bunlar; amparo başvurusu kapsamında korunan bir temel hak ve özgürlüğü ihlal edilen "kişiler", "Ombudsman" ve "Cumhuriyet savcılığıdır." Bu düzenleme ile başvuru hakkı sadece hakkı ihlal edilen kişilerle sınırlanmamış; bu hak, Ombudsman ve Cumhuriyet Savcılığı'na da tanınmıştır.⁴¹

Amparo başvurusu, kanun niteliği taşımayan işlemlere karşı yapılabilir. İspanyol Anayasa yargısı sisteminde, Fedaral Alman Hukukunda olduğu gibi kanunlara karşı bireysel başvuru hakkı tanınmamıştır. Diğer bir deyişle başvuru, temel hak ve özgürlüklerini ihlal ettiğini düşündüğü kanuna karşı bireysel başvuru yapma hakkına sahip değildir.⁴² Bu durumda, kanuna karşı yargı merciileri **iptal davası yoluyla**; İspanya Hükümet Başkanı, 50 milletvekili, 50 senatör, özerk bölgelerin parlamentoları ve hükümetleri **itiraz yoluyla** Anayasa'ya uygunluk denetimi yoluna başvurabilirler.⁴³

üniversite özerkliği, sendika ve grev hakkı; bireysel ve toplu dilekçe hakkı. İstisnai olarak 30. maddede düzenlenen vicdani red hakkı

³⁸ María Emilia Casas Baamonde, Amparo Başvurusu, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı 26, Yıl 2009, Ankara s.101, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/MariaECBaamonde.pdf, E.T 20/10/2017

³⁹ Genaro David Gongora Pimente, Amparo Ne İçindir, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı 26, Yıl 2009, Ankara s.101, s.164 http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/GDGPimentel.pdf, E.T 20/10/2017

⁴⁰ Kaya, Seyithan, Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2013, s.26-27

⁴¹ Hamdemir, (2015), s.60

⁴² Özbey, (2012) (a), s.119

⁴³ Borrego, Javier Borrego, Norm Denetiminde Anayasal Yorum, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı:30, Yıl 2013, Ankara, s.108

İspanya’da amparo başvurusu, kamu gücü işlem, eylem ve ihmallerine karşı yapılabilir. Kamu gücü kavramından ise devlet, özerk bölgeler, yerel, hizmetsel ya da mesleki yerinden yönetim kuruluşları anlaşılmaktadır.⁴⁴

Kanunlara karşı amparo başvurusunun yapılamayacağını yukarıda belirtmiştik. Ancak parlamento kararlarına karşı başvuru yapılabilir, mümkündür. Bu kararlara karşı başvuru, kararın kesinleştiği tarihten itibaren 3 ay içinde yapılmalıdır. Yürütmenim kararlarına karşı, tebliğden itibaren 20 gün içinde, yargı kararlarına karşı ise bu kararın ilgiliye tebliğden itibaren 30 gün içinde başvurunun yapılması gerekmektedir.⁴⁵

Federal Almanya ve İspanya’daki bireysel başvuru kurumu sadece temel hakların korunmasıyla sınırlı bir işlev görmemektedir Aynı zamanda anayasa hukukunun korunması, yorumlanması ve geliştirilmesi, yurttaşların Anayasa hukukunun etkili biçimde uygulanması sürecinde rol almasına katkı sağlamaktadır.⁴⁶

C. Rusya

Rusya, 1993 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasası (RFA)⁴⁷ ile bireysel başvuru hakkını kabul etmiştir. Mahkeme’ye yılda ortalama 16.000 civarında bireysel başvuru yapılmaktadır. Bu rakam Rusya Anayasa Mahkemesi’ne yapılan toplam başvuru sayısının % 98-99’una denk gelmektedir.⁴⁸

RFA’nın 125.maddesinin 4. Fıkrasına göre: *“Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi; vatandaşların anayasal hak ve özgürlüklerinin ihlaline ilişkin şikayetler ve mahkemelerin başvurusu üzerine somut davada uygulanan veya uygulanmaya konan kanunun anayasallığını federal kanunla öngörülmüş şekilde denetler”*. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun 96-100. maddeleri arasında konuya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.⁴⁹

Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Hakkında Federal Kanun’un 96. ve 97. maddelerine göre; *“somut bir durumda uygulanan ya da uygulanması muhtemel bir yasa ile temel hak ve özgürlükleri ihlal edilen yurttaşlar, bireysel olarak ya da birlikte, Anayasa*

⁴⁴ Kaya, (2013), s.27

⁴⁵ Çelik, (2016), s. 62

⁴⁶ Özbey, (2012) (a), s.97

⁴⁷ 1993 Tarihli Rusya Federasyonu Anayasası İçin Bakınız: <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm> E.T 20/10/2017

⁴⁸ Özbey, (2012) (a), s.134

⁴⁹ Hamdemir, (2015), s.76

Mahkemesi'ne başvuru hakkına sahiptir. Federal kanunda belirtilen diğer kurumlar ve kişiler de bu haktan yararlanabilir.'⁵⁰ Rusya'da tıpkı İspanya gibi diğer kişiler ibaresiyle, Rusya Başsavcısı, Ombudsman gibi kurumlara bireysel başvuru hakkını tanınmıştır. Görüldüğü üzere Federal Kanun bireysel başvuru kurumunu bütün kamu gücü işlemlerine karşı kabul etmemiştir. Sadece yasamanın kanun niteliğindeki işlemleri (Olağan kanunlar, Anayasal Kanunlar, yurttaşların anayasal hak ve özgürlüklerini ihlal eden hükümlere yer vermeleri halinde Rusya Federasyonu'na üye olan devletlerin ve bölgesel yönetimlerin Anayasaları ve kanunları, 1993 Anayasası'ndan önceki dönemde, yani SSCB ya da RSFSC dönemlerinde çıkarılıp da Rusya Federasyonu'nda uygulanmakta olan kanunlar)⁵¹ için kabul etmiştir. Bu durumda Rusya'nın diğer ülkelerde uygulanan klasik bireysel başvuru kurumunun dışına çıktığını göstermektedir.

Bireysel başvuru hakkı sadece Rusya yurttaşlarına tanınmış bir hak değildir. Yabancılar ve vatansızlar da başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Ayrıca dini cemaatler, anonim şirketler, dernekler, sınırlı sorumlu şirketler, devletin sahip olduğu iktisadi teşebbüsler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir ve kişi topluluğu olan yerel yönetim kuruluşları da yurttaşların Anayasa nezdinde topluca sahip oldukları yerinden yönetim hakkını korumak amacıyla bireysel başvuru yapabilirler.⁵²

Rusya Hukukunda, anayasa da vatandaşlara tanınmış bütün haklar bireysel başvuru mekanizmasının koruması altındadır. Yani Almanya ve İspanya'da olduğu gibi Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru belli haklarla sınırlandırılmamıştır.⁵³

III. Türk Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru

Bireysel başvuruda bulunma usulü 6216 sayılı Kanun ve AYM İçtüzüğü'yle sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur. Bilindiği üzere hukukun genel kaidesi olarak, usul esastan önce gelmektedir. Şu halde bir başvurunun Anayasa Mahkemesi'nce incelenebilmesi için, öncelikle Kanun ve İçtüzük'le belirlenmiş olan şekil şartlarını taşıması gerekmektedir.

⁵⁰ Valey, Zorkin, Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Bireysel Başvuru, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı:26, Yıl 2009, Ankara, s.284,

⁵¹ Valery, (2009), s.286

⁵² Valery, (2009), s.285

⁵³ Hamdemir, (2015), s.77

6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinin 1. fıkrasına göre: *‘‘Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzük’le düzenlenir.’’* Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 63.maddesinin 1 fıkrasına göre ise: *‘‘Bireysel başvurular, Kanunda ve içtüzükte belirtilen şartlara uygun biçimde içtüzük ekindeki ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formuna uygun olarak Mahkemeye şahsen yapılabileceği gibi diğer mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla da yapılabilir.’’* Yani bireysel başvuru yapmadan önce usulüne uygun olarak başvuru formu⁵⁴ doldurulmalıdır.

A. Başvuru Mercii

6216 sayılı Kanun ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’ne göre bireysel başvurunun yapılabileceği mercii, **Anayasa Mahkemesi, mahkemeler ve yurtdışı temsilcilikleridir.**

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 63/2’ye göre *‘‘Usulünce hazırlanan başvuru formu, harç tahsil makbuzuyla birlikte yukarıda belirtilen yerlere teslim edildiğinde başvuru ya da temsilcisine alındı belgesi verilir ve bu tarih, başvurunun yapıldığı tarih olarak kabul edilir. 63/3’e göre ise ‘‘Mahkemeler ya da yurt dışı temsilciliklerine teslim edilen başvuru formu ve ekleri gerekli kayıt işlemleri yapıp fiziki ve elektronik ortamda Mahkemeye gönderilir.’’*

Federal Alman Hukuku ve İspanya Hukuku’nda bizdeki uygulamaya benzer bir usul benimsenmiştir. İspanyol Anayasa Mahkemesi Kanunu madde 85 fıkra 2’ye de, başvuru dileklerinin Anayasa Mahkemesi Yazı İşleri Müdürlüğüne veya her yerdeki hukuk mahkemeleri yazı işlerine sunulabileceği esası benimsenmiştir. AİHM İçtüzüğü’nün 47. maddesine göre ise Sözleşme’nin 34. maddesinde düzenlenen bireysel başvuru, mahkeme başkanı başka türlü karar vermedikçe, yazı İşleri müdürlüğünün hazırladığı başvuru formu ile ve posta yoluyla yapılabilmektedir.⁵⁵

Türk Anayasa Mahkemesi’ne, posta mektup gibi yollarla bireysel başvuru yapma mümkün değildir. Bu şekilde yapılan başvurular usule uygun olmadığından red edilecektir.

⁵⁴ Anayasa Mahkemesi’nin sitesinde yayınlanan başvuru formu için bkz: http://www.anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/b_b.pdf E.T 20/10/2017

⁵⁵ Ural, Sami Sezai, Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul 2013, s.200

Ayrıca mahkemeye sonradan yapılacak taleplerinde **doğrudan** Anayasa Mahkemesi'ne, mahkemelere veya yurtdışı temsilciliklerine yapılması gerekmektedir.⁵⁶

B. Başvuru Formunda Bulunması Gerekenler ve Forma Eklenecek Belgeler

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü 'nün 59. maddesinin 2. fıkrasına göre, başvuru formunda bulunması gereken husular şunlardır:

'a) Başvurucunun adı, soyadı, vatandaşlık numarası, doğum tarihi ve yeri, uyruğu, cinsiyeti, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

b) Başvurucu tüzel kişi ise unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin kimlik bilgileri, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

c) Kanuni temsilcisi ya da avukatı varsa, kanuni temsilcisinin ya da avukatının adı, mesleği ve adresi, varsa telefon numarası ve elektronik posta adresi.

ç) Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti.

d) Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar.

e) Başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının dayanakları.

f) Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamalar.

g) Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih.

ğ) Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar.

h) Başvurucunun talepleri.

ı) Başvurucunun Mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası.

i) Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri.

j) Kısa mesaj (SMS) veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği.

k) Başvurucunun varsa avukatının ya da kanuni temsilcisinin imzaları.

Başvuru formu Türkçe dışında başka bir dilde doldurulmamalıdır ve bu formda sadece başvurunun esasına yönelik ve başvurunun karara bağlanmasında zorunlu olan bilgilere yer

⁵⁶ Karaman, (2013), s.224

verilmelidir. Başvuru formu, ekleri hariç 10 sayfayı geçmemelidir. Bu sebeble formun ekinde yer alan belgelerdeki bilgiler tekrar forma yazılmamalı, ilgili belgeye atıf yapılmadır.⁵⁷

Aynı maddenin 3. fıkrasında ise başvuru formuna eklenmesi gereken hususlar düzenlenmiştir.⁵⁸

Başvurucu ek olarak sunacağı belgeleri ya da onaylı örneklerini tarih sırasına göre numaralandırmalı, her bir belgeyi tanımlayıcı başlıklar halinde dizi pusulasına bağlamalıdır. Mahkemeye sunulacak belgeler birbirine tutturmak için zımbalanmamalı, yapıştırılmamalı ya da bağlanmamalıdır. Belirtmek gerekir ki belgelerin asıllarının gönderilmesi durumlarında bunlar başvurucuya iade edilmemektedir.⁵⁹

Sıkı şekil şartı şu problemi gündeme getirmektedir: Başvurucu, kamu gücü tarafından hakkının ihlal edildiğini düşündüğü bir eylemden dolayı belgelere ulaşamıyor ya da kurumlarca kişilere bu belgeler verilmiyorsa ne olacaktır? Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 59/4'te⁶⁰ getirilen düzenlemeyle, bir nevi bireysel başvuru kurumunun sıkı şekil şartlarına tabi olduğu kuralının istisnası oluşturulmuş ve kurumun getiriliş amacına uymayan problem aşılmıştır. Bu durumda başvuru yukarıdaki belgelere ulaşamadığı takdirde nedenlerini ve gerekçelerini ekler kısmında belirtmelidir. Anayasa Mahkemesi ise bireyin belgelere ulaşamamasının gerekçesini yerinde gördüğü takdirde bilgi ve belgeleri resen kendisi toplayacaktır.

6216 sayılı Kanun madde 47 fıkra 6 ya göre: *“Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın*

⁵⁷ Kaya, (2013), s.88

⁵⁸ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 59/2'ye göre : *“ Başvuru formuna aşağıdaki belgeler ya da onaylı örnekleri eklenir:*

a) Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvuru formunu temsile yetkili olduğuna dair belge.

b) Harcın ödendiğine dair belge.

c) Nüfus cüzdanı örneği, başvuru yabancı ise geçerli kimlik belgesi.

ç) Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi.

d) Nihai karar ya da işlem tebliğ edilmişse tebliğ belgesi.

e) Dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örnekleri.

f) Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler”

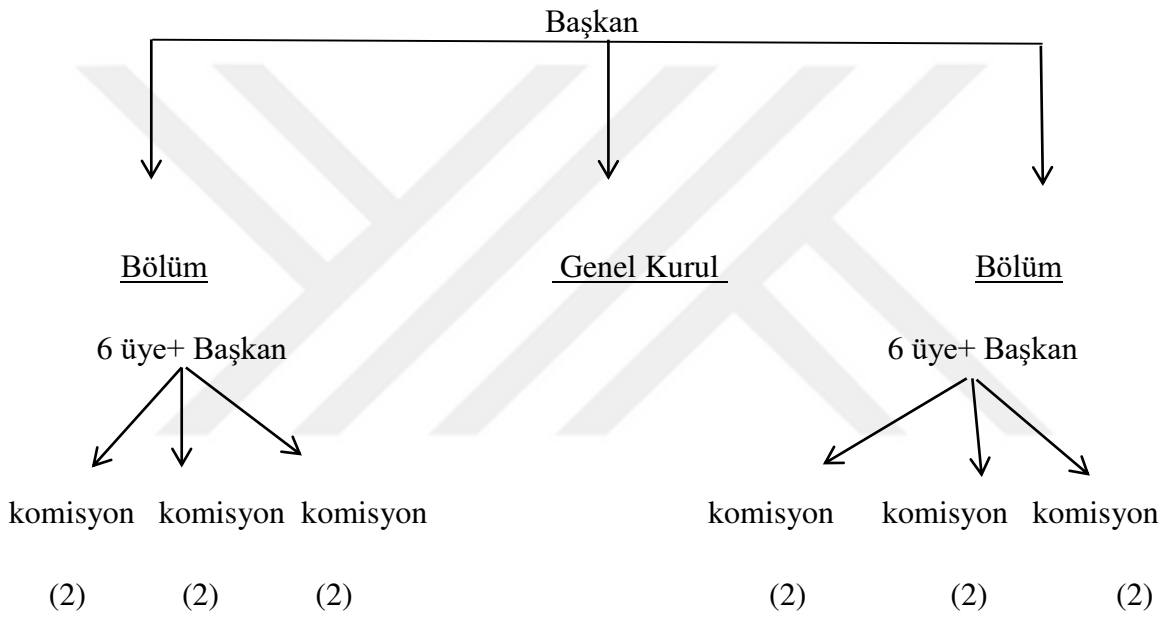
⁵⁹: http://www.anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/basvuru_kilavuzu.pdf E.T 21/10/2017 (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kılavuzu İçin Bakınız)

⁶⁰ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 59/4 şu şekildedir: *“ Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterdiği üçüncü fıkradaki belgelere herhangi bir nedenle erişememesi hâlinde bunun gerekçelerini belirtir. Mahkeme gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar. ”*

bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.” Benzer bir düzenleme İspanya hukukunda da yer almaktadır. Yalnız İspanya’da başvuruca eksikliğin giderilmesi için on günlük bir süre verilmektedir.⁶¹

IV. Başvurunun Anayasa Mahkemesi’nce İncelenmesi

A. Anayasa Mahkemesi’nin Bireysel Başvuru Bağlamında Teşkilat Yapısı

Şekil 1. Anayasa Mahkemesi’nin Teşkilat Yapısı

Kaynak: Ural, 2013: 281-282

6216 sayılı Kanun ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’ne göre: ⁶² Anayasa Mahkemesi; Genel Kurul, iki Bölüm, altı Komisyondan ve Genel Sekreterlikten oluşmaktadır. Genel Kurul

⁶¹ Ural, (2013), s. 207

⁶² 6216 Sayılı Kanun madde 20: “Anayasa Mahkemesi teşkilatı; Başkanlık, Genel Kurul, bölümler, komisyonlar, Genel Sekreterlik ve idari birimlerden oluşur. “

6216 Sayılı Kanun madde 21: “Genel Kurul, Mahkemenin onyedii üyesinden oluşur. Genel Kurul, Başkanın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır.”

6216 Sayılı Kanun madde 22: “Mahkemede, bireysel başvuruları karara bağlamak üzere bir başkanvekili başkanlığında yedişer üyesi olan iki bölüm bulunur. Bölümler, bir başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır.”

toplam 15 üyeden oluşur⁶³, başkan dahil en az on iki üye ile toplanır ve kural olarak katılanların salt çoğunluğu ile karar alır. Bölümler, başkanvekilleri dahil yedi üyeden oluşur, başkanvekili başkanlığında en az dört üye ile toplanır ve katılanların salt çoğunluğu ile karar alır. Komisyonlar iki üyeden oluşur, iki üye ile toplanır ve oybirliği ile karar alırlar.⁶⁴ 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapan Kanun'un 16 ncı maddesiyle, Mahkemenin üye sayısı 17'den 15'e düşürülmesine rağmen, henüz Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'nun 21⁶⁵ ve 22.maddelerinde⁶⁶ değişiklik yapılmamıştır. Bu halde Anayasa'ya aykırı olan 6216 sayılı Kanun'nun 21. maddesinin ilk cümlesi, 6771 sayılı Kanun'la zımnen ilga edilmiştir.

1. Genel Kurul

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 28/3'e göre: *"Bölümlerden birinin görülmekte olan bir başvuruya ilişkin olarak vereceği karar, Bölümlerin önceden vermiş olduğu bir kararla çelişecekse ya da **konunun niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görülürse** ilgili Bölüm dosyadan el çekebilir. Bölüm Başkanı başvuruyu Genel Kurul önüne götürmek üzere Başkana iletir."*

Bireysel başvurunun incelemesinde Genel Kurul'un görevi son derece sınırlıdır.⁶⁷ Kural olarak başvuruların kabul edilebilirlik ve esasının karara bağlanmasında bir görevi

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 27: *"Mahkemede bireysel başvuruları incelemek üzere Başkan haricindeki üyelerden iki Bölüm kurulur. Her Bölüm bir Başkanvekili ile yedi üyeden oluşur. Bölümler, Birinci Bölüm ve İkinci Bölüm olarak adlandırılır."*

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 32: *"Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemelerini yapmak üzere Bölümlere bağlı olarak görev yapan üçer Komisyon oluşturulur. Bunlar bağlı bulundukları Bölümle birlikte numaralandırılmak suretiyle isimlendirilirler. Bölüm Başkanı, Komisyonlarda görev almaz. Komisyonlara kıdemli üye başkanlık eder"*

⁶³ 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapan Kanun'un 16 ncı maddesiyle, Mahkemenin üye sayısı 17'den 15'e düşürülmüştür.

⁶⁴ <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mahkemehakkinda/yapisivegorevleri/bolumler/olusumuvekararalimi>. hml E.T 11/11/2016

⁶⁵ 6216 sayılı Kanun'nun 21 maddesi: *"Genel Kurul, Mahkemenin onyedii üyesinden oluşur. Genel Kurul, Başkanın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az oniki üye ile toplanır."*

⁶⁶ 6216 sayılı Kanun'nun 22 maddesi: *"Mahkemede, bireysel başvuruları karara bağlamak üzere bir başkanvekili başkanlığında yedişer üyesi olan iki bölüm bulunur. Bölümler, bir başkanvekilinin başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır."*

⁶⁷ 6216 sayılı Kanun madde 21'e göre genel kurulun bireysel başvuru ile ilgili görevleri : *"d) Bölümler arasındaki iş bölümünü yapmak, bölümlerden birinin yıl içinde gelen işleri normal çalışmayla karşılanamayacak şekilde artmış ve bölümler arasında iş bakımından bir dengesizlik meydana gelmişse takvim yılı başında toplanıp bir kısım işleri diğer bölüme vermek."*

bulunmamaktadır. İki bölümden herhangi biri, bakmakta olduğu başvuruya ilişkin vereceği kararın Mahkeme'nin daha önceden vermiş olduğu bir içtihatıyla çelişeceğini düşünmekteyse ya da konunun niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanmasını gerekli görmekteyse, dosyayı karar verilmek üzere Genel Kurul'un önüne götürebilir.⁶⁸ Nitekim Şahin ALPAY başvurusunda: *“Birinci Bölüm tarafından 26/12/2017 tarihinde yapılan toplantıda, niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görüldüğünden başvurunun Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 28. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca Genel Kurula sevkine karar verilmiştir”* değerlendirilmesi yapılmıştır. Dolayısıyla başvurunun esası hakkında karar, 11/01/2018 tarihinde Genel Kurul tarafından verilmiştir.⁶⁹

2. Bölümler

6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin 1. fıkrasına göre: *“Kabul edilebilirliğine karar verilen bireysel başvuruların esas incelemesi bölümler tarafından yapılır.”* Aşağıda da belirteceğimiz üzere aynı kanunun 48. Maddesinin 3.fıkrasına göre: *“kabul edilebilirlik incelemesi komisyonlarca yapılır. Kabul edilebilirlik şartlarını taşımadığına oy birliği ile karar verilen başvurular hakkında, kabul edilemezlik kararı verilir. Oy birliği sağlanamayan dosyalar bölümlere havale edilir.”*⁷⁰

e) Bölümler arasında meydana gelen iş bölümü uyumsuzluklarını kesin karara bağlamak, fiilî veya hukuki imkânsızlık nedeniyle bir bölümün görevine giren işe bakamaması hâlinde diğer bölümü görevlendirmek.” dir. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 25'e göre görevleri ise : **“d)Bireysel başvurulara ilişkin olarak Bölümlerin kararları arasında oluşmuş veya oluşabilecek farklılıkları gidermek; Bölümlerce Genel Kurula sevk edilen konuları karara bağlamak.**

e) Bölümler arasındaki iş bölümünü yapmak.

f) Başkanın çağırısı üzerine Bölümler arasında meydana gelen iş bölümü uyumsuzluklarını kesin olarak karara bağlamak,

g) Bölümlerden birinin yıl içinde gelen işlerinin normal çalışmayla karşılanamayacak şekilde artması, Bölümler arasında iş bakımından dengesizlik meydana gelmesi ya da fiilî veya hukuki imkânsızlıktan dolayı bir Bölümün görevine giren işe bakamaması hâlinde diğer Bölümü görevlendirmek.” dir.

⁶⁸ Ekinci, Hüseyin / Sağlam, Musa / Sorularla Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 3.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2014, s.27

⁶⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2016/16092, Kar. Tar. 11/1/2018, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2016/16092>, E.T 22/03/2018

Yine Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 28/3'e göre; 11/01/2018 tarihinde, Alpaslan ALTAN başvurusu (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2016/15586, Kar. Tar. 11/1/2018) ve Turhan Günay başvurularında (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2016/50972, Kar. Tar. 11/1/2018) esas hakkında kararlar Genel Kurul tarafından verilmiştir.

⁷⁰ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 28'e göre, *“Bölümler, kabul edilebilirliğe ilişkin bir engelin varlığını tespit etmeleri ya da bu durumun sonradan ortaya çıkması hâlinde, incelemenin her aşamasında başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı verebilirler. Bölümlerden birinin görülmekte olan bir başvuruya ilişkin olarak*

Bireysel başvuruların daha hızlı ve etkin olarak hükme bağlanabilmesi için Anayasa Mahkemesi Başraportör'ünün gözetiminde yeterli sayıda raportör ve raportör yardımcısı ve personelden oluşan Bölümler Raportörlüğü birimi oluşturulmuştur. Raportörler kabul edilebilirlik veya esasa ilişkin karar taslağı hazırlar ve Bölümdeki üyelere sunar. Dolayısıyla bölüm incelemesinin ilk aşaması Bölümler Raportörlüğü tarafından yapılmaktadır.⁷¹

3. Komisyonlar

6216 sayılı Kanunun'da komisyon, bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesini yapmak üzere 2 üyeden oluşturulan kurullar olarak tanımlanmıştır. Her bir bölüm altında 3'er olmak üzere toplam 6 komisyon bulunmaktadır. Her bir komisyon iki üyeden oluşmaktadır. Komisyonlar oy birliği ile karar almaktadır. Oybirliği sağlanamayan dosyalar ise bölümlere gönderilmektedir.⁷²

Komisyonlar, **kabul edilebilirlik ya da kabul edilemezlik kararları vermektedir.** Komisyonlar;

- a. *“Bir başvurunun Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsam ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıyıp taşımadığı,*
- b. *Başvurucunun önemli bir zarara uğrayıp uğramadığının tespiti ve başvurunun çözümünün bir ilke kararını gerektirmesi,*
- c. *Alınacak kararın Mahkeme tarafından verilmiş başka bir karar ile çelişebilecek nitelikte olması,”*

hallerinde kabul edilebilirlik hususunu karara bağlamadan başvuruyu ilgili Bölüme gönderirler.⁷³ Nitekim 11/01/2018 tarihli iki kararda başvurunun kabul edilebilirlik incelemesi Bölüm tarafından yapılmıştır.⁷⁴

vereceği karar, Bölümlerin önceden vermiş olduğu bir kararla çelişecekse ya da konunun niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görülürse ilgili Bölüm dosyadan el çekebilir. Bölüm Başkanı başvuruyu Genel Kurul önüne götürmek üzere Başkana iletir.”

⁷¹ Çelik, (2016), s.162-163

⁷² <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mahkemehakkinda/yapisivegorevleri/komisyonlar/gorevleri.html> E.T 13 /11/2017

⁷³ Şirin, (2013), s.567-568

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2016/16092, Kar. Tar.11/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2016/16092> E.T 25/02/2018 Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2016/50972, Kar. Tar.11/01/2018 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/50972> E.T 25/02/2018

A. Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuruyu İncelemesi

Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruyu 3 aşama da incelemektedir.⁷⁵

1. Aşama: Bireysel Başvuru Bürosu Tarafından Yapılan Ön inceleme
2. Aşama: Komisyonlarca Yapılan Kabul edilebilirlik Bakımından İnceleme
3. Aşama: Bölümlerce Yapılan Esas İncelemesi

1. Ön İnceleme

Bireysel başvurunun kabul edilebilirlik incelemesi yapılmadan önce, **başvurunun gerekli olan şekil şartlarını taşıyıp taşımadığını kontrol etmek amacıyla** bireysel başvuru bürosu tarafından ön inceleme yapılmaktadır⁷⁶ . Bu bağlamda ön incelemenin konusunun, başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığını kontrol etmek olmadığını gözden kaçırmamak gerekir.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 65. maddesine göre: *“Bireysel Başvuru Bürosu, Komisyonlar başraportörünün gözetiminde bir raportör ve yeterli sayıda raportör yardımcısı ile personelden oluşur.”*

Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre, bireysel başvuru bürosunun görevleri şunlardır:

- a. *Başvuruların şekil şartına uyup uymadığını incelemek.*
- b. *Mahkemeye ulaşan bireysel başvuruların kaydını yapıp numara vermek ve dosyalamak,*
- c. *Başvurulardaki idari yönden tamamlattırılması gereken eksiklikleri tespit etmek ve bunların giderilmesi için gerekli yazışmaları yapmak,*
- d. *Bireysel başvurularla ilgili yazışmaların kaydı, takibi, ilgili birimlere sevk edilmesi ve diğer işlemleri yapmak,*

Bu doğrultuda bireysel başvuru bürosunca, başvuru harcının yatırılıp yatırılmadığı, başvuru formunun ve eklerinin içtüzüğün 59. ve 60. maddelere uygun olup olmadığı (çalışmanın ekinde başvuru formunun örneğine yer verilmiştir.) Başvuran kişi bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekaletnamenin sunulup sunulmadığı, başvurunun başvuru süresi

⁷⁵ Çelik, (2016), s.168

⁷⁶ Hamdemir, (2015), s. 294

içinde yapılıp yapılmadığı incelenecektir.⁷⁷ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğüne göre; başvuru formunda ya da eklerinde şekli bir eksiklik olması durumunda, temel hak ve özgürlüğü ihlal edilen kişiye eksikliklerin tamamlattırılması için 15 günü geçmemek kaydı ile kesin süre verilmektedir. Bu süre içerisinde eksiklik giderilmeği takdirde ise başvurunun reddine karar verilecektir.⁷⁸

İçtüzük madde 66/3'e göre *“Başvurunun; süresinde yapılmadığı, 59’uncu ve 60’uncu maddelerdeki şekil şartlarına uygun olmadığı ve tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından reddine karar verilir ve başvurucuya tebliğ edilir. Bu karara tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Komisyona itiraz edilebilir. Bu konuda Komisyonların verdiği kararlar kesindir.”* Söz konusu red işlemi, idari niteliktedir. Bu idari red kararına karşı tebliğden itibaren 7 gün içinde dosyanın tevzi edildiği Komisyona itiraz edilebilmektedir.⁷⁹

2. Kabul Edilebilirlik İncelemesi

Bireysel başvuru bürosunda yapılan ön incelemeden sonra herhangi bir eksiliğin bulunmaması durumunda ya da tespit edilen eksiklik giderildikten sonra büro, başvuruyu kabul edilebilirlik incelemesi yapılmak üzere komisyona gönderir.⁸⁰ Daha sonra Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'ne göre; dosya Komisyon Başrapörtörü tarafından, iş bölümüne göre ilgili raportöre verilir. Raportör, başvurunun kabul edilebilirlik şartlarını taşıdığını düşünmekteyse, bu konuda taslağını hazırlayarak, komisyona sunar.⁸¹ Dolayısıyla

⁷⁷ Karan, Ulaş, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Rehberi, (İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları), 1.Bası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Bası, İstanbul 2015, s.37

⁷⁸ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü Madde 66: *“(1)Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvurucuya, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine onbeş günü geçmemek üzere kesin bir süre verilir.” (2) Eksikliklerin tamamlattırılmasına dair yazıda başvurucuya geçerli bir mazereti olmaksızın verilen kesin sürede eksiklikleri tamamlamadığı takdirde başvurusunun reddine karar verileceği bildirilir.”*

⁷⁹ Ekinci / Sağlam, (2012) (a), s.30

⁸⁰ Ergül, (2012), s.22

⁸¹ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 34'e göre: *“(1) Bireysel başvuruların daha hızlı bir biçimde sonuçlandırılması amacıyla başraportör gözetiminde yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan Komisyonlar raportörlüğü birimi oluşturulur. (2) Komisyonlar raportörlüğü biriminin görevleri şunlardır:*

a) Komisyonlar tarafından daha ayrıntılı incelemeyi gerektiren dosyaları belirlemek, dosyaları gruplandırarak veya tek tek incelemek ve kabul edilemez nitelikte olan başvuruları tespit etmek.

Komisyonlar Raportörlüğü kurumunda, görev yapanlar kabul edilebilirlik veya kabul edilmezlik taslağı hazırlarken, Bölümler Raportörlüğünde görev yapan raportörler esasa dair karar taslakları hazırlamaktadırlar. Ayrıca bu raportörler, ilgili delil ve belgeleri toplamak için yazışmaları yürütür ve tebligatları yapar.⁸²

3. Esas Bakımından İnceleme

Komisyonlar tarafından yapılan kabul edilebilirlik incelemesinden sonra oybirliği ile kabul edilebilir bulunan başvuruların esas incelemesi, bölümler tarafından yapılmaktadır.⁸³

6216 sayılı Kanun'un 49. maddesinin 4. fıkrasına göre : *“Mahkeme, incelemesini dosya üzerinden yapmakla birlikte, gerekli görürse duruşma yapılmasına da karar verebilir. ”*

Aynı maddenin 5. Fıkrasına göre : *Bölümler, esas inceleme aşamasında, başvurucunun temel haklarının korunması için zorunlu gördükleri tedbirlere resen veya başvurucunun talebi üzerine karar verebilir. Tedbire karar verilmesi hâlinde, esas hakkındaki kararın en geç altı ay içinde verilmesi gerekir. Aksi takdirde tedbir kararı kendiliğinden kalkar .*

Söz konusu Kanunun 49. maddesinin 6. fıkrasına göre ise : *Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapamaz .*

V. Bireysel Başvuruda Verilebilecek Kararlar

Anayasa Mahkemesi, esas hakkındaki incelemede temel hak ve özgürlüğün ihlal edildiğine karar vermişse ve hakkın ihlali de halen devam etmekteyse, kamu gücü bu durumu durdurmakla yükümlüdür. Hakkın ihlali tamamlanmamış ve sonuçlarını doğurmuş ise kamu

b) Kabul edilebilirlik kriterlerini karşılayan başvurulara ilişkin kabul edilebilirlik karar taslaklarını, bu nitelikleri karşılamayan başvurulara ilişkin ise kabul edilemezlik karar taslaklarını ya da listelerini hazırlayıp Komisyonlara sunmak.

(3) Komisyonlar tarafından kabul edilebilirliği hususu karara bağlanamayan başvurular ile gruplandırmalar kapsamındaki başvuruların kabul edilebilirlik karar taslakları, Komisyonlar Başraportörünün uygun görmesi hâlinde Bölümler raportörlüğünce hazırlanır. ”

⁸² Ekinci / Sağlam, (2014) , s.28

⁸³ <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mahkemehakkında/yapisivegorevleri/bolumler/gorevleri.html> E,T 16/11 /2017

gücü bu sonuçları mümkün olduğunca gidermek ile yükümlüdür.⁸⁴ Örneğin: Tutuklama kararlarında gerekçe yazılmadığında Mahkeme bu durumu adil yargılanma hakkına aykırı olarak görüp hak ihlali karar vermektedir. Şüpheli ya da sanık cezaevinde ise tahliye edilerek bu hak ihlali ortadan kaldırılmaktadır. Ceza evinde kaldığı sürelerde ise sonuçlanmış bir hak ihlali olduğu için Mahkeme başvuru lehine tazminata hükmetmektedir.⁸⁵

Anayasa Mahkemesi esas inceleme neticesinde 4 tür karar vermektedir.⁸⁶

- a. Hakkın İhlal Edilmediği Kararı
- b. İhlal Kararı
- c. Düşme Kararı
- d. Pilot Karar

A. Hakkın İhlal Edilmediği Kararı

6216 sayılı Kanun'un 50. maddesine göre bölümlerce bireysel başvuruya konu olan temel hak ve özgürlüklerin kamu gücünce ihlal edilmediğine karar verilebilir.⁸⁷ Bu durumda başvurunun hak ihlali yapıldığı iddiası reddedilmiş olur. Bu karar Anayasa'nın ihlal edilmediği anlamına gelir ve bireysel başvuru sonlanmış olur.⁸⁸

Seçkin SÖKMEZ başvurusunda, kimlik tespiti yapıldıktan sonra şahsın kelepçeli olarak hastaneye getirildiği, polislerde alkolmetre cihazının olmadığı, karşı konmasına rağmen eziyetle kan örneği alındığı, bu konuda yapılan şikayet üzerine etkili bir soruşturma yapılmadığı, iddia edilmiştir. Anayasa Mahkemesi bu iddiaları Anayasa'nın 17. maddesi kapsamında değerlendirilmiştir. Mahkeme başvuru hakkında: *"...Somut olayda başvuru hakkında kan örneği alınması yönündeki tedbir Cumhuriyet savcısının kararıyla yerine getirilmiştir. Başvurucunun alkolün verdiği etkiyle saldırgan davranışlarda bulunması, polis*

⁸⁴ Çelik, (2016), s. 200

⁸⁵ Turan, Hüseyin, Anayasa Mahkemesi'nin Bireysel Başvuru Kapsamındaki Kararlar Işığında Tutuklamada Gerekçe, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı: 21, Ankara 2015, s.390

⁸⁶ Ergül, (2012), s. 42

⁸⁷ 6216 Sayılı Kanun Madde 50/1: *"Esas inceleme sonunda, başvurunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez."*

⁸⁸ Hamdemir, (2015), s. 349

memurlarına direnmesi gözönüne alındığında olay tarihinde yürürlükte bulunan Karayolları Trafik Yönetmeliği hükümleri de dikkate alınarak kan örneği alınabilmektedir. Bu sebeple her ne kadar daha sonradan onaylanmış bir mahkeme kararı bulunmasa da müdahalenin yapıldığı an itibarıyla Cumhuriyet savcısının kararının bulunması nedeniyle başvurunun vücut bütünlüğüne yönelik yapılan müdahalenin kanuna uygun olduğu anlaşılmıştır. ...Başvurucu hakkında kan alma işlemi yapılırken mevzuatta yer alan hükümlere uygun olarak sağlık mensubu bir kişi tarafından işlemler yerine getirilmiştir. Kan işlemi yapılırken ise kelepçe çözülmüştür. Başvurucu bu işlemler yapılırken kendisine herhangi bir zarar verildiğini iddia etmemektedir. Bu durumda 2559 sayılı Kanun'un 16. maddesi kapsamında kademeli olarak direnişi önlemek amacıyla kolluğun görevi kapsamında zor kullandığı açık olup direnişin daha hafif bir müdahaleyle giderilme imkanının bulunduğu dair bir tespit yapılamamaktadır. Başvurucunun kelepçeli olarak tutulduğu süre ile tespit edilen alkol miktarının kişi üzerindeki etkileri dikkate alındığında; başvurunun hastaneye kelepçeli olarak götürülmesi ve kelepçeli olarak yaklaşık yirmi dakika tutulmuş olmasının zor kullanmanın amaçla orantısız olduğunu göstermemektedir. Ayrıca, hastaneden çıkışta polis merkezine getirilen başvurunun ellerinin kelepçelenmediği anlaşılmakla keyfi olarak söz konusu tedbirin uygulanmadığı sonucuna varılmıştır.⁸⁹ değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, Anayasa'mızın 17/1'de maddesinde düzenlenen kişinin maddi ve manevi varlığının korunması geliştirilmesi hakkının, ihlal edilmediğini tespit ederek bireysel başvuruyu bu hak yönünden sonlandırmıştır.

9/01/2018 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nin karar verdiği başka bir başvuruda uğranılan zararın tazmini istemiyle açılan davanın süre aşımından reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişiminin engellendiği iddia edilmiştir. Ayrıca yargılama sürecinde haksız şekilde dilekçe ret karar verilmesinin usul ekonomisine aykırı olduğu ve karar düzeltme isteminin reddine dair kararın gerekçesiz olduğu iddia edilmiştir. Mahkeme tüm bu iddiaları Anayasa madde 36, yani adil yargılanma hakkı çerçevesinde ele alarak; "...Bireysel başvuruya konu olayda başvurunun tam yargı davası açmasının sebebi, askerliğe elverişli olmadığı halde kendisine zorunlu askerlik hizmetinin yaptırılmış olmasıdır. Dolayısıyla uyumsuzluğun temelini teşkil eden "askerliğe elverişli olmama" olgusunun AYİM tarafından dava açma süresine esas alınan sağlık raporunun (ya da beraat kararının) kesinleşme tarihi itibarıyla başvuru tarafından bilinip bilinmediğinin ya da bilinmesi gerekip gerekmediğinin ortaya konulması,

⁸⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2016/16328, Kar. Tar.27/12/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/16328> E.T 25/02/2018

başvurucunun mahkemeye erişim hakkının ihlal edilip edilmediğinin tespiti açısından önem arz etmektedir. Başvurucu, beraat kararının 5/8/2013 tarihinde tebliğ edilmesiyle birlikte askerliğe elverişli olmadığına dair sağlık raporundan haberdar olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte başvuruya konu olayda düztaban olduğu hususunun gerek askere sevk sırasında gerekse askerlik hizmetini yürüttüğü ve terhis olduğu sırada başvurucunun bilgisi dahilinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim başvuru bireysel başvuru formunda, düztaban olması nedeniyle askerliğe elverişli olmadığını askere sevk işlemlerinin yürütüldüğü süreçte yetkililere söylediğini ancak bu iddiasının dikkate alınmadığını belirtmiştir. Keza 13/2/2013 tarihli sağlık raporunda da başvurucunun küçüklükten beri düztabanlık şikayetinin bulunduğunu belirttiği yönünde açıklamaya yer verildiği görülmektedir. Buna göre somut olayın koşulları çerçevesinde başvurucunun AYİM'in dava açma süresinin başlangıcına esas aldığı, sağlık raporunun ya da beraat kararının kesinleştiği tarihler itibarıyla askerliğe elverişli olmadığı olgusunu bildiği, dolayısıyla idari işlemde kaynaklı tam yargı davası açılması için gerekli olan idari işlemin varlığı, zarar ve işlem ile zarar arasında illiyet bağı koşullarının tümünün oluştuğundan haberdar olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda somut olayın özel koşullarında AYİM'in gerek tam yargı davasının dayanağını teşkil eden uyuşmazlığın hukuki niteliğiyle gerekse bu niteliğe göre 1602 sayılı mülga Kanun'da düzenlenen dava açma süresini ve bu sürenin başlatılacağı tarihi belirlemesiyle ilgili yorumunun başvurucunun dava açmasını aşırı derecede zorlaştıracak ya da imkânsız kılacak nitelikte katı bir yorum olmadığı değerlendirilmiştir. Dolayısıyla başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yönelik müdahalenin ölçülü olduğu sonucuna varılmıştır” değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediği sonucuna vararak başvuruyu sonlandırmıştır.⁹⁰

B. İhlal Kararı

Bölümler, başvuru konusu yapılmış olan temel hak ve özgürlüğün kamu gücü tarafından ihlal edildiğine kanaat getirmişse ihlal kararı verir ⁹¹ ve aynı zamanda kararının kapsamı

⁹⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/17305, Kar. Tar .9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/17305> E.T 25/02/2018

⁹¹ Anayasa Mahkemesi 7/02/2018 tarihli Bedir AYDIN kararında, ‘‘... Ceza yargılamasının süresi tespit edilirken sürenin başlangıç tarihi olarak bir kişiye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirildiği

içinde ihlalin ve sonuçlarının kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmeder.⁹² Ancak ihlalin sonuçları kaldırmak için gerekenlere hükmedilen bu kararda mahkeme **idari işlem ve eylem niteliğinde** karar veremez.⁹³

Eğer ihlal mahkeme kararından kaynaklanmıyor da kamu gücünün eylem veya işleminden kaynaklanıyorsa, Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararda ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmeder.⁹⁴ Eğer ihlal mahkeme kararından kaynaklanıyorsa 6216 sayılı Kanun'un 50. maddesinin 2. fıkrasına göre Mahkeme 3 tür karar verir.

1. Yargılamanın Yenilenmesine Karar Verilmesi

6216 sayılı Kanun'un 50.maddesinin 2. fıkrasına göre : “ *Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir.* ” Benzer doğrultuda içtüzükte de düzenleme vardır.⁹⁵

İlk derece mahkemesi, Bölüm kararıyla açıklanan ihlal ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar.⁹⁶ Anayasa Mahkemesi hak ihlalinin bir mahkeme kararından kaynaklandığı durumlarda, ihlal ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için genellikle yargılamanın yenilenmesine karar vermektedir. Örneğin Mahkeme bir kararında: Başvurucu, biyokimya

veya isnattan ilk olarak etkilendiği arama ve gözaltı gibi birtakım tedbirlerin uygulandığı tarih; sürenin sona erdiği tarih olarak ise suç isnadına ilişkin nihai kararın verildiği, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikayetle ilgili kararını verdiği tarih esas alınır Ceza yargılamasının süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurusunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlar dikkate alınır . Anılan ilkeler ve Anayasa Mahkemesinin benzer başvurularda verdiği kararlar dikkate alındığında somut olayda **7 yıl 1 1 ayı aşan yargılamanın** süresinin makul olmadığı sonucuna varmak gerekir.” gerekçesiyle Anayasa'mızın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine, hükmetmiştir.Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2015/15316, Kar. Tar.7/02/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/15316> E.T 26/02/2018

⁹² Aydın, (2008), s. 160

⁹³ http://www.anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/kabul_edilebilirlik.pdf E.T 17.11.2016

⁹⁴ Çelik, (2016), s.202

⁹⁵ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 79: “*Bölüm, ihlalin bir mahkeme kararından kaynaklandığını tespit ederse;*

İhlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye gönderir. İlgili mahkeme, Bölümün ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde yeniden yargılama yapar ve mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir. ”

⁹⁶ Ekinci / Sağlam, (2012), (a), s.35

uzmanı olarak uzun yıllar kamu sektörü ve özel sektörde görev yaptığını, evlenmeden önce "Dolgun" olan soyadının evlenmekle "Genç" olarak değiştiğini, evlendiği tarihe kadar eğitim ve çalışma yaşamında "Dolgun" soyadı ile kişilik ve kimlik kazandığını ve bu nedenle eski soyadını kullanma talebiyle açılan davanın reddedildiğini belirterek, Anayasa'nın 10., 12., 17. ve 90. maddelerinde tanımlanan haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine ve ihlal sonuçlarını ortadan kaldırmak için **yeniden yargılama yapmak üzere dosyanın ilgili mahkemesine gönderilmesine** karar vermiştir.⁹⁷

Anayasa Mahkemesi 10/01/2018 tarihli bir kararında "Derece mahkemelerinin hakaret olarak nitelendirdiği "Ringi sürünerek terk etti." sözünün -yazının tamamı ışığında değerlendirildiğinde- mağlubiyetin ağırlığını vurgulamak için kullanılan ve değer yargısı içeren bir ifade biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Bu ifade biçimi başvurunun sporcu hakkındaki subjektif tutumunu aktarmasının bir yöntemi olarak kabul edilmelidir. Derece mahkemeleri bu ifade nedeniyle başvurunun ifade özgürlüğü karşısında davacının şeref ve itibarının korunmasındaki üstün yararı gösterebilmiş değildir. Derece mahkemeleri ayrıca, başvurunun basına gönderdiği yazıda gerçeğe aykırı birtakım olgulara yer verdiğini tespit etmiş ancak bu durumu da yazının bütünselliği kapsamında incelememiştir. Yayımlanan yazıya esas bilgilerin gerçekliği, dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Ancak bu durumun kişinin şeref ve itibarının korunması nedeniyle ifade özgürlüğünün kısıtlanmasını haklı kılabilmesi için gerçek dışı olguların hangi yoğunlukta olduğu ve hangi kasıtlarla yapıldığının değerlendirilmesi gerekir. Derece mahkemeleri kararlarında bu hususlar tartışılmamıştır. Bu durumun kişisel bir saldırı niteliği taşıyabileceği dikkate alınmakla birlikte somut olayda bunu tamamen aşırı olarak kabul etmek mümkün değildir. Başvurucu, müsabakaya ilişkin bilgileri aktarırken sporcunun daha ilk turda rakibine mağlup olduğunu söyleyerek gerçeği belli bir oranda çarpıtmıştır. Ancak yazıda yer alan diğer olguların ve sporcunun mağlubiyetinin gerçekliği konusunda bir ihtilaf bulunmadığı gözetildiğinde bu oranın başvurunun değer yargısını destekleyecek düzeyde kaldığı söylenebilir. Bu tespitler ışığında başvuru tarafından kullanılan dili aşırı olarak nitelemek mümkün değildir. Sonuç olarak başvurunun ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin "başkalarının şöhret ve haklarının" korunması için demokratik toplum düzeninde gerekli bir müdahale olmadığı

⁹⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/4439, Kar. Tar.6/3/2014, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/41b92621-751c-4618-9cab-d6c460e2ff6c?wordsOnly=False> E.T 27/10/2017

Benzer nitelikte karar için bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/3434, Kar.Tar.25/06/2015 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/1d160f3d-d020-422d-aea9-99afbcd608c8?wordsOnly=False> E.T 27/10/2017

kanaatine varılmıştır'' gerekçesiyle Anayasa 26. maddesinde güvence altına alınan ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vererek, ihlal sonuçlarının ortadan kaldırmasında hukuki yarar bulunduğundan bahisle, kararın bir örneğinin yeniden yargılama yapmak üzere ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir.⁹⁸

2. Tazminat Ödenmesine Karar Verilmesi

Yeniden yargılama yapılmasında hukukî yarar bulunmayan durumlarda Anayasa Mahkemesi tarafından başvuru lehine tazminata hükmedilebilir.⁹⁹ (Örneğin uzun gözaltı, tutukluluk ya da yargılamanın uzunluğu gibi durumlarda Mahkeme tazminata hükmetmektedir.)¹⁰⁰ 6216 sayılı Kanun ve İçtüzüğü'nün 79.maddesi de başvuru lehine tazminata hükmedilebilmesinin hüküm altına almıştır.¹⁰¹

Anayasa Mahkemesi Hüseyin ARASAN başvurusunda: *“...Başvurucu, hakkında yürütülen soruşturma kapsamında 16/2/2010 tarihinde haksız bir şekilde tutuklandığını, tutukluluğun devamına dair kararların özensiz ve birbirinin tekrarı niteliğinde olduğunu, tutukluluk değerlendirmelerinin duruşmasız yapıldığını, savcılığın görüşü alındığı halde kendisinin görüşünün alınmadığını ve tutuklu devam eden yargılamanın makul sürede bitirilmemiş olması nedeniyle Anayasa'nın 19. ve 36. maddesinde koruma altına alınmış kişi özgürlüğü ve güvenliği ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştü ve tazminat talebinde bulunmuştur...Mahkemeye verilen tutukluluğun devamına ilişkin kararların gerekçeleri incelendiğinde, bu gerekçelerin tutukluluğun devamını haklı gösterecek yeterlikte olmadığı ve aynı hususların tekrarı niteliğinde matbu gerekçe olduğu görülmektedir. Tahliye tarihine kadar 4 yıl 4 ay 9 gün süren tutukluluk halinin devamına ilişkin bu gerekçelerin ilgili ve yeterli olduğu söylenemez. Bu çerçevede başvurusunun ilk derece mahkemesi önündeki*

⁹⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/13607, Kar. Tar .10/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/13607> E.T 26/02/2018,

Benzer yönde kararlar için bkz: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/2170, Kar. Tar.10/01/2018 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2170> ,E.T 26/02/2018, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/6717, Kar. Tar .10/01/2018 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/B/2014/6717> ,E.T 26/02/2018

⁹⁹ Aydın, (2008), s.163

¹⁰⁰ Ekinci / Sağlam, (2014), s.120

¹⁰¹ 6216 sayılı Kanun madde 50/2: *“Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir.”*

yargılaması devam ederken tutuklu bulunduğu süre makul olarak değerlendirilemez” tespitinde bulunduktan sonra tutukluluğun makul süreyi aşmış olması gerekçesiyle Anayasa'nın madde 19/7'nin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Bu durumda yeniden yargılama yapılmada hukuki yarar bulunmadığından başvuru lehine 5.000,00 TL tazminat ödenmesine karar verilmiştir.¹⁰² Anayasa Mahkemesi medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin idari yargılama süresinin makul olacağı gerekçesiyle, 09/01/2018 ve 10/01/2018 tarihli iki ayrı başvuruda aynı gerekçeyle, ihlal kararı vermiştir. Mahkeme bu başvurularda 9 yıllık ve 13 yıllık yargılama sürelerini makul olarak görmemiş ve başvurular aleyhine tazminata hükmetmiştir.¹⁰³

Basın açıklaması yapmaları sebebiyle yargılanan ve haklarında kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilen şüpheliler, ifade özgürlüğü ve makul sürede yargılanma haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuru da bulunmuşlardır. Mahkeme 10/01/2018 tarihli kararında, eski tarihli bir kararına da atıfta bulunarak; *..Anayasa Mahkemesi daha önceki kararlarında, yayımladığı kitaplar nedeniyle hakkında kovuşturmanın ertelenmesi karan verilmesiyle yayınevi sahibi başvurusunun ifade ve basın özgürlüklerine müdahale edildiği sonucuna varmıştır. Anayasa Mahkemesi, kovuşturmanın ertelenmesi karan ile yayınevi sahibi üzerinde kovuşturma tehdidinin devam ettiğini tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi, yaptırma maruz kalma endişesinin kişiler üzerinde kesintiye uğraticı bir etkisinin bulunduğu işaret etmiş ve sonunda kişinin isnat edilen suçlardan aklanma ihtimali bulursa bile kişinin bu etki altında ileride düşüncelerini açıklamaktan veya basın faaliyetlerini yapmaktan imtina etme riski bulunduğu sonucuna varmıştır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi içtihadına göre henüz mahkum edilmemiş olsa bile ertelenen kovuşturmanın gelecekte yeniden başlayabilme*

¹⁰² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/4439, Kar. Tar.6/5/2015 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/42e15f2f-717b-422e-b562-1a26ddd63702?wordsOnly=False> E.T 27/10/2017

¹⁰³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/19613, Kar. Tar. 09/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19613>, E.T 26/02/2018, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/10265, Kar.T ar.10/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10265> E.T 26/02/2018

Mahkemenin farklı iki karardaki ortak gerekçesi: “Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin idari yargılamanın süresi tespit edilirken sürenin başlangıç tarihi olarak davanın ikame edildiği tarih; sürenin sona erdiği tarih olarak -çoğu zaman icra aşamasını da kapsayacak şekilde- yargılamanın sona erdiği, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine ilişkin şikayetle ilgili kararını verdiği tarih esas alınır (Sefahattin Akyıl, B. No: 2012/1198, 7/11/2013, §§ 45, 47). 59. Medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin idari yargılama süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken yargılamanın karmaşıklığı ve kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurusunun yargılamanın süratle sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlar dikkate alınır. Anılan ilkeler, Anayasa Mahkemesinin benzer başvurularda verdiği kararlar ve somut başvuruya konu yargılama sürecinin niteliği dikkate alındığında başvurulardaki sürelerin makul olmadığı sonucuna varmak gerekir.” şeklindedir.

olasılığının başvurucularda stres ve cezalandırma endişesini devam ettireceği kanaatine varılarak başvurucuların ifade ve basın özgürlüklerine müdahalede bulunduğu kabul edilmiştir. Mevcut başvurudaki koşullar ile zikredilen Anayasa Mahkemesi içtihatlarına konu başvurulardaki koşullar arasında esaslı bir farklılık bulunmamaktadır. Zikredilen Anayasa Mahkemesi içtihadında konulan ilkeler gözetildiğinde mevcut başvuruda, başvurucular hakkında henüz kesinleşmiş bir mahkumiyet karar olmamasına rağmen Sendika yöneticileri olan başvurucuların bu tür konuşma ve basın açıklamalarını sıklıkla yaptıkları ve bu nedenle ileride de kovuşturmaya maruz kalma risklerinin bulunduğu dikkate alınması gerekir. Bu sebeplerle başvurucular hakkında kovuşturmanın ertelenmesi karar verilerek üç yıl denetim altına alınmalarının başvurucuların ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahale olduğunun kabul edilmesi gerekir” şeklinde hüküm kurmuştur. Dolayısıyla ihlal kararından sonra Mahkeme, her başvuru lehine ayrı ayrı 10.530 TL’lik manevi tazminata hükmetmiştir.¹⁰⁴

3. Genel Mahkemelerde Dava Açılması Yolunun Gösterilmesi

6216 sayılı Kanunun’un 50. maddesinin 2. fıkrasına göre ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 79. maddesinin 1. fıkrası c bendine göre: “Tazminat miktarının tespitinin, daha ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmesi hâlinde, Bölüm bu konuyu kendisi karara bağlamaksızın genel mahkemelerde dava açılması yolunu gösterebilir”.

Mahkemenin kararına dayanak, başvuru genel mahkemede dava açabilir ancak bu bir zorunluluk teşkil etmez.¹⁰⁵

C. Düşme Kararı

Bölümler ve komisyonlar başvurunun sürdürülmesini haklı kılan bir sebep olmadığı kanaatine vardıklarında başvuru hakkında düşme kararı alabilir.¹⁰⁶Nitekim içtüzüğün 80.maddesinin 1. fıkrasına göre: “Bölümler ya da Komisyonlarca yargılamanın her aşamasında aşağıdaki hâllerde düşme kararı verilebilir:

¹⁰⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/10265, Kar.Tar.10/01/2018, <https://anayasa.gov.tr/BB/2014/10265.E.T.26/02/2018>

¹⁰⁵ Karaman, (2012), s.314

¹⁰⁶ Şirin, (2013), s.594

- a. Başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi.
- b. Başvurucunun davasını takipsiz bıraktığının anlaşılması.
- c. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması.
- d. Bölümler ya da Komisyonlarca saptanan herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden görülmemesi.”

Bölümlerce veya komisyonlarca saptanan benzer nitelikteki başka bir gerekçeden ötürü başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir sebep olmadığı durumlarda da başvuru hakkında düşme kararı verilebilir.¹⁰⁷ Aynı doğrultuda 6216 sayılı Kanun’da ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün’de de hüküm vardır.¹⁰⁸

Anayasa Mahkemesi, ‘‘.başvurunun incelenmesinin sürdürülmesinin haklı kılan bir neden kalmaması nedeniyle Başvuru; iş bırakma eylemine katılma gerekçesiyle işten çıkarılmaya karşı açılan davanın, benzer davalarda verilen onama kararlarıyla çelişir biçimde Yargıtay tarafından reddedilmesinin ve gerçekleşen basın açıklamasının yasa dışı eylem olarak nitelendirilmesinin Anayasa’nın 10., 36. ve 49. maddelerinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ile adil yargılanma ve çalışma haklarına aykırılık oluşturduğu iddialarına ilişkindir..Bireysel başvuru süreci devam ederken Sendika ile işveren THY arasında yürütülen Toplu İş Sözleşmesi neticesinde işveren ile Sendika uzlaşmaya varmış ve 24.Dönem Toplu İş Sözleşmesi imzalanmıştır. Toplu İş Sözleşmesi'nden bağımsız olarak taraflar, 29/5/2012 tarihinde iş akitleri THY tarafından feshedilen ve bir kısmı hariç olmak üzere işe girme talebi olan işçilerin işe alınması hususunda da mutabakata varmışlardır.Somut olayda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapıldıktan sonra, bu başvuruya konu davadan feragat etmek için 27/2/2014 tarihinde usulüne uygun olarak ilgili Mahkemesine dilekçe verilmiştir. THY'den ve başvurucudan istenen bilgi ve belgeler çerçevesinde, THY yönetimince alınan karar kapsamında işe iade davaları derdest olup bu davalardan feragat etmek suretiyle THY'ye işe iade için müracaat eden işçilerin çalıştıkları döneme ilişkin geçmiş kıdemlerinin korunduğu ve başvurucunun da hâlihazırda yaşanan bu olaylar sebebiyle iş sözleşmesi feshedilen diğer tüm işçilerden farklı olarak kıdemleri muhafaza edilmek suretiyle istihdam edildiği ve şu anda davalı THY'de kabin amiri olarak çalıştığı anlaşılmıştır’’ gerekçesiyle Yeliz KASIM başvurusunu incelemeyi sürdürmede, haklı bir neden bulamamış ve davayı

¹⁰⁷ http://www.anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/66_soru.pdf ET.19.11.2016

¹⁰⁸ Anayasa mahkemesi içtüzüğü madde 80/2: Bölümler ya da Komisyonlar; yukarıdaki fıkrada belirtilen nitelikteki bir başvuruyu, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde incelemeye devam edebilir.

düşürmüştür.¹⁰⁹

Anayasa Mahkemesi başka bir kararında, başvuru vekilinin kendisine tanınan süre içerisinde bireysel başvuru harcını tamamlamamış olmasını, başvuru davasını takipsiz bırakması olarak değerlendirmiş ve düşme kararı vermiştir.¹¹⁰

D. Pilot Karar

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 75'e göre: *“Bölümler, bir başvurunun yapısal bir sorundan kaynaklandığını ve bu sorunun başka başvurulara da yol açtığını tespit etmeleri ya da bu durumun yeni başvurulara yol açacağını öngörmeleri hâlinde, pilot karar usulünü uygulayabilirler. Bu usulde, konuya ilişkin Bölüm tarafından pilot bir karar verilir. Benzer*

¹⁰⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/6771, Kar. Tar.15/15/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/c75f63a9-0cdd-49a4-a03a-f1e70ce97c07?wordsOnly=False> E.T 27/10/2017

Mahkeme başka bir somut olayda, *“..Somut olayda başvuru vekilinin temel şikayeti Denizli 1. Asliye Ticaret Mahkemesinin 4/3/2014 tarihli ek karar ile davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasıdır.Başvurucunun bireysel başvuru konusu olan ek karar sırasında hak sahibi olduğu düşüncesiyle ileri sürdüğü hakkını mahkeme önüne taşıyarak etkili bir şekilde karara bağlanmasını sağladığı, bir başka ifadeyle Mahkemenin ek karar ile ortaya çıkan ve mahkemeye erişim hakkını engelleyen durumun ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Öte yandan İçtüzük'ün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasında öngörülen başvurunun incelenmesinin devamında Anayasa'nın uygulanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı herhangi bir durumun da söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla başvuru vekilinin söz konusu temel şikayetin bireysel başvuru sırasında yargılama sürecinde giderilmesi nedeniyle başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir neden kalmadığı anlaşıldığından İçtüzük'ün 80. maddesinin (1) numaralı fıkrasının bendi gereğince başvurunun, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin düşmesine karar verilmesi gerekir.”* şeklinde hüküm kurarak, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesinde haklı bir neden görmemiş ve davayı düşürmüştür. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/15911, Kar. Tar.10/01/2018 <https://kararlabilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15911>, E.T 23/03/2018)

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/2714, Kar. Tar.6/10/2015, *“Birinci Bölümün 28/5/2015 tarihli ara kararı ile başvuru formunda, başvuru vekilinin ödeme gücünden yoksunluğunu ispata yönelik herhangi bir somutlaştırıcı açıklamaya yer verilmediği ve form ekinde de bu yönde herhangi bir belge sunulmadığı, bu çerçevede başvuru vekilinin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğunu kanıtlayamadığı gerekçesiyle adli yardım talebinin reddine, İçtüzük'ün 59. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (b) bendi ile 62. ve 66. maddelerinin (1) numaralı fıkraları gereğince, ödenmeyen harç tutarının tebliğden itibaren 15 gün içerisinde tamamlanması için başvurucuya bildirimde bulunulmasına oybirliği ile karar verilmiştir. Anılan ara karar gereğince bireysel başvuru harcının tamamlanmasına yönelik yazılı bildirim, başvuru vekiline 11/6/2015 tarihinde tebliğ edilmiştir. Buna rağmen başvuru vekili, kendisine tanınan süre içerisinde bireysel başvuru harcının tamamlandığına dair makbuzu Anayasa Mahkemesine sunmamıştır.Başvuru vekilinin, kendisine tanınan süre içerisinde bireysel başvuru harcını tamamlamamış olması, başvuru davasını takipsiz bıraktığı anlamına gelmekte olup İçtüzük'ün 80. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi gereğince düşme kararı verilmesi gerekir.”* <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/74120aab-2065-4ca5-9181604c603de509?wordsOnly=False> E.T.28/10/2017

nitelikteki başvurular idari mercilerce bu ilkeler çerçevesinde çözümlenir; çözümlenmediği takdirde Mahkeme tarafından topluca görülerek karara bağlanır''.

Aynı maddenin 2. fıkrasına göre: “*Bölüm, pilot karar usulünü resen, Adalet Bakanlığının ya da başvurucunun istemi üzerine başlatabilir.*”

Pilot karar usulü aynı nitelikte çok sayıda başvurunun tek tek incelenmesi yerine, bunlardan birinin incelenip, bu dosya üzerinden iç hukukta alınması gereken tedbirlerin alınması suretiyle Mahkeme'nin iş yükünü azaltmak için içtihatlar ile gelişmiştir ve 12.02.2011 tarihinde yapılan değişiklikten sonra Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde yerini almıştır.¹¹¹ Üniversite öğrencilerinin sınav yönetmeliğinin uygulanmasından dolayı, haklarının ihlal edildiğini iddia ederek ayrı ayrı bireysel başvuru yaptıklarını varsayalım. Anayasa Mahkemesi; ihlala sebebiyet veren yapısal sorunun yönetmelik olduğunu ve bu sorundan dolayı başka öğrenciler tarafından da başvuru yapılabileceğini tespit etmişse, her öğrenci için ayrı ayrı ihlal kararı vermeyecektir. Bu durumda Mahkeme bir başvuru açısından pilot karar vererek, bütün öğrencilerin mağduriyetlerini gidermektedir. Dolayısıyla aynı durumda olan başka kişiler, bireysel başvuru yolunu kullanmadan hak ihlallerinin giderilmesini bu pilot karar sayesinde Üniversite'den talep edebileceklerdir.

Türk Anayasa Mahkemesi pilot karar usulünü henüz kullanmamıştır. Bu konuda da bir içtihatı bulunmamaktadır. Ancak AİHM iş yükünü azaltmak maksadıyla Pilot karar prosedürünü sıklıkla kullanmıştır.¹¹² Mahkeme Ümmühan Kaplan/Türkiye kararında; adil yargılanma hakkına dair AİHS'nin 6. Maddesinin 1. fıkrasına ilişkin ihlallerin Türkiye'de uzun yıllardır devam ettiğini ve **iç hukuk düzeninde yapısal ve sistematik bir problem**

¹¹¹ Hamdemir, (2015), s. 152

¹¹² AİHM İçtüzüğü madde 61'e göre: “*1. Bir başvuruya ilişkin olayların, ilgili Sözleşmeci Taraf'ta yapısal ya da sistemik bir sorun ya da benzer başvurulara neden olan başka benzer işlevsizlikler ortaya çıkarması durumunda, Mahkeme pilot-karar uygulaması başlatabilir ve pilot-karar verebilir.*

3. Mahkeme pilot-kararında, hem yapısal veya sistemik sorunun niteliğini veya diğer işlevsizlikleri, hem de ilgili Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuk düzeninde, kararın hüküm fıkrasına uygun olarak alması gereken düzeltici tedbirlerin türünü tespit eder.

4. Mahkeme, gerekli tedbirlerin niteliğini ve teşkil edilen problemin iç hukuk düzeninde çözülebileceği hızı göz önünde tutarak, pilot kararın işlevsel hükümlerinde, yukarıda 3. paragrafta belirtilen pilot-kararının hüküm fıkrasındaki tedbirlerin belirli bir süre içinde yerine getirilmesini emredebilir.

6. Mahkeme, uygun gördüğü takdirde, pilot kararın hüküm fıkrasında öngörülen gerekli düzeltici tedbirlerin uygulanmasını bekleyen bütün benzer başvuruların incelenmesini erteleyebilir.

İlgili Sözleşmeci Tarafın pilot kararın hüküm fıkrasına uygun davranmaması halinde, Mahkeme, aksi yönde bir karar vermedikçe, yukarıda 6. fıkra uyarınca ertelediği başvuruların incelenmesine yeniden devam eder. 9. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Mahkeme'nin bir Sözleşmeci Taraf'ta yapısal ya da sistemik sorunun varlığına dikkat çektiği herhangi başka bir kararın yanı sıra verdiği bir pilot karar hususunda bilgilendirilir.”

oluşturduğunu, Mahkeme önünde buna benzer yüzlerce başvurunun askıda olduğunu belirtmiş ve Türkiye'de bu duruma ilişkin artan başvuru sayısını ve çıkabilecek muhtemel ihlalleri göz önüne alarak pilot karar prosedürünün uygulanmasına karar vermiştir. En nihayetinde AİHM, kendisinde bulunan aynı nitelikteki derdest başvurular için Türkiye'nin iç hukukta uygun ve yeterli bir tazmin yolu oluşturarak hak ihallerini ortadan kaldırmalıdır şeklinde hüküm kurmuştur. ¹¹³

Bu pilot karardan sonra TBMM; 23 Eylül 2012 tarihinden önce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılmış olan uzun yargılama davalarına ilişkin, AİHM'e yapılmış bazı başvuruların tazminat ödenmek suretiyle çözümüne dair 6384 sayılı Kanun'nu çıkarmıştır. ¹¹⁴

¹¹³ <http://www.ihtk.adalet.gov.tr/kararlar/ummuhan.pdf>, E.T 29/04/2018

¹¹⁴ https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Pilot_judgments_TUR.pdf, E.T 29/04/2018

6384 sayılı Kanun Madde 3'e göre: ' 'Bu Kanun; a) Ceza hukuku kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmalar ile özel hukuk ve idare hukuku kapsamındaki yargılamaların makul sürede sonuçlandırılmadığı, b) Mahkeme kararlarının geç veya eksik icra edildiği ya da hiç icra edilmediği, iddiasıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılmış başvuruları kapsar. (2) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokoller kapsamında korunan haklara ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yerleşik içtihatları doğrultusunda Ülkemiz aleyhine verilen ihlal kararlarının yoğunluğu dikkate alınmak suretiyle, Adalet Bakanlığınca teklif edilecek diğer ihlal alanları bakımından da Bakanlar Kurulu kararıyla bu Kanun hükümleri uygulanabilir. '

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURUDA USUL BAKIMINDAN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI

Bireysel başvuru bürosunda yapılan ön incelemeden sonra herhangi bir eksiliğin bulunmaması durumunda ya da tespit edilen eksiklik giderildikten sonra büro, başvuruyu kabul edilebilirlik incelemesi yapılmak üzere komisyona gönderir.¹¹⁵

6216 sayılı Kanun'un 48. Maddesine göre: *Bireysel başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için 45 ila 47'nci maddelerde öngörülen şartların taşınması gerekir. Yani ilgili kanunda bahsedilen şartları taşımayan başvurular hakkında kabul edilmezlik kararı verilecektir.*

Kabul edilebilirlik koşulları, Anayasa Mahkemesi tarafından her aşamada re'sen incelenir. Dolayısıyla bireysel başvurunun komisyonlar aşamasında kabul edilebilir olduğuna karar verilse bile esas inceleme aşamasında başvurunun kabul edilemez olduğuna karar verilebilecektir.¹¹⁶

6216 sayılı Kanun madde 48/4' e göre: '*Kabul edilemezlik kararları kesindir ve ilgililere tebliğ edilir.*' Yani komisyonların ve bölümlerin verdiği kabul edilemezlik kararlarına karşı bir itiraz kurumu bulunmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi süre aşımı, kişi, zaman konu ve yer bakımından yetkisizlik, başvuru yollarının tüketilmemesi nedeniyle başvuru hakkında usul bakımından kabul edilemezlik kararı verecektir.

I. Başvuru Yollarının Tüketilmesi

Bireysel başvuru kurumunun ikincil nitelikte bir yol olması demek yukarıda değindiğimiz üzere, bu yola başvurmadan önce, var olan kanun yollarının tüketilmesi demektir. Bu anlamda başvuru yollarının tüketilmesi kuralı, ikincilik ilkesinin doğal bir sonucudur.

Temel hak ve özgürlüklerin ihlalinin önlenmesi, Anayasa'nın üstünlüğünün sağlanması öncelikle idare ve olağan yargı mercilerinin görevidir. Hakkının ihlal edildiğini iddia eden bir birey, öncelikle bu organlara başvurarak çözüm aramalıdır. Böylece Anayasa Mahkemesi'ne

¹¹⁵ Ergül, (2012), s.22

¹¹⁶ Efe, Metin Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları, 1.Bası, Bursa 2015, s.115

gelmeden önce hak ihlalinin ilgili kurumlarca giderilmesi beklenecek ve Mahkeme ağır bir iş yükünün altında kalmayacaktır.¹¹⁷ Nitekim Anayasa Mahkemesi kararlarında bu hususa değinmiştir.¹¹⁸

Anayasa'nın 148.maddesinin 3. fıkrasına göre: *‘bireysel başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.’* 6216 sayılı Kanun'un 45.maddesinin 2.fıkrasına göre ise: *‘İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmâl için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.’* Belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkeme'si hem kabul edilebilirlik hem de esas incelemesi aşamalarında yasada öngörülen başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verebilmektedir.¹¹⁹

Anayasa'nın 148/3 fıkrasında olağan kanun yollarının tüketilmesinin şart olduğu belirtilmesine rağmen, bu maddeye dayanarak çıkartılan 6216 sayılı Kanun'un 45/2 fıkrasında idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmesi gerektiğine dair bir düzenleme yapılmıştır. Kanunda olağan kanun yollarından bahsetmeyip de genel bir ifade kullanıldığı için olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi gerektiği gibi bir sonuca ulaşılabilir. Ancak kanunu Anayasa aykırı olarak yorumlamak mümkün değildir. Dolayısıyla bireysel başvuruda bulunabilmek için kural olarak olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi gerekmemektedir.¹²⁰ Anayasa soyut, genel kurallar koymaktadır, kanun ise bu kuralları somutlaştırmaktadır. Burda da 6216 sayılı Kanun Anayasa da belirtilen olağan kanun yolları kriterini somutlaştırarak, idari ve yargısal yollarının tamamının tüketilmesinden bahsetmiştir.

Türk Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuruda bir kabul edilebilirlik kriteri olarak aranan **başvuru yollarının tüketilmesi şartı**, bu kurumu kabul eden birçok ülke ile

¹¹⁷ Çelik, (2016), s.71-72

¹¹⁸ *‘Bireysel başvuru yolu bir istinaf veya temyiz yolu olmadığı gibi adli, idari veya askeri yargı yollarında gözetilmesi gereken hukuka aykırılıkların giderilmesinin talep edileceği yeni bir yargı yolu da değildir. Bireysel başvuru, kamu gücü tarafından anayasal bir hakkı ihlal edilen kişilerin bu ihlalin ortadan kaldırılmasını talep edecekleri bir hak arama yoludur. İdare ve yargı mercileri insan hakları ihlallerinin önlenmesinde daha etkin bir konuma sahip olmaları nedeniyle bu ihlallerin önlenmesi açısından öncelikli görev, tüm idari ve yargı mercilerine aittir. Bu nedenle söz konusu şikâyetlerin Anayasa Mahkemesi önüne getirilmeden önce ilgili mercilerden bu ihlallerin giderilmesi yoluna başvurulması bir zorunluluk olarak Anayasa'nın 148. ve Kanun'un 45. maddelerinde belirtilmiştir. Ayrıca, bireysel başvurunun olağanüstü bir hak arama yolu olması nedeniyle, temel hak ihlallerinin idari ve yargısal başvuru yolları tüketilmesine rağmen giderilememesi halinde Anayasa Mahkemesine başvuru yapılabileceği kural altına alınmıştır’* Anayasa Mahkemesi Genel Kurul Kararı, E.2011/59, K.102/34 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/bae8fd21-ec86-466c-b2df-159dc30b15ee?excludeGerce=False&wordsOnly=False> E.T 15/11/2017

¹¹⁹ Ural, (2013), s.259

¹²⁰ Efe, (2015), s.250

benzerlik göstermektedir. Nitekim, Federal Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu madde 90/2'ye göre: İhlale karşı hukuk yolu mümkünse, Anayasa Şikâyeti (bir diğer ismiyle bireysel başvuru) ancak **hukuk yollarının tüketilmesinden** sonra açılabilir. Alman hukukunda, eğer birey hukuk yolunu tüketme mecburiyetinde olduğu hallerde, *kaçınılmaz ve önemli bir zarara uğrayacaksa*, bu durumda başvuru yollarını tüketme kuralı aranmamaktadır. Dolayısıyla, temel hak ve özgürlüğün ihlaline neden olduğu öne sürülen bir işlem ya da eyleme karşı Anayasa şikâyeti yoluna gidilebilmesi için öncelikle olağan yargı yollarının tüketilmiş olması gerekir.¹²¹ İspanyol Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 43. maddesi de hak ve özgürlük ihlali iddialarında mağdurun ilk olarak kaldırılması ve çözümüne yönelik olanakları kullanmasını zorunlu görmektedir. Nitekim İspanyol Hukuku'nda Amparo başvurusu (diğer ismiyle bireysel başvuru), olağandışı bir başvuru yoludur. Anayasa Mahkemesi'nin başvuruda yetkisi ikincil ve nihai bir yetkidir. Temel hak ve özgürlüklerin kamu otoriterleri tarafından ihlal edilmesi halinde, amparo başvurusunda bulunabilmek için öncelikle bütün kanun yolları tüketilmiş olmalıdır. Dolayısıyla İspanyol Anayasa yargısı sisteminde amparo başvurusu, olağan mahkemelerin koruma işlevine ek olarak getirilen ve ultima ratio¹²² işlev gören bir kurum niteliğindedir.¹²³

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için de başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Bu husus AHİS'in 35. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir : *'Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren dört aylık bir süre içinde başvurulabilir.'*

Temel hak ve özgürlüğü ihlal edilmiş olan birey, AİHM'e başvurmadan önce iç hukukta öngörülmüş olan ve sonuç alma olanağı bulunan kurumlara müracaat etmelidir. Dolayısıyla, bireyin iç hukuk yollarını tüketirken sadece mahkemelere başvurması her zaman yeterli olmayacaktır. Bir devletin hukuk mekanizması içerisinde öngörülen, ihlalin sonuçlarını ortadan kaldıracabilecek her türlü yasal imkanların tüketilmesi gerekmektedir.¹²⁴ Nitekim 685 sayılı KHK ile Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonunun kurulması ve görevine başlamasıyla AİHM emsal niteliğindeki Köksal/Türkiye kararıyla, Komisyonu yeni bir iç

¹²¹ Mellinshof, (2009), s.42

¹²² Ultima ratio, ondan ötesi olmayan, son sınır, son sınırdaki araçlar, en arkada bulunan anlamlarına gelmektedir. Bknz: Kriztina KARSAI (Çeviren Tuba KELEP PEKMEZ), **Avrupa Ceza Hukukunda Ultima Ratio ve Katmanlı Yetki**, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, Cilt :3, sayı: 1,2015 s.316

¹²³ Baamonde s.104

¹²⁴ Gözübüyük, Şeref / Gölcüklü, Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 10.Bası, Turhan Kitapevi, Ankara 2013, s.64

hukuk yolu olarak kabul etmiş ve başvuruyu iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle reddetmiştir. Emsal niteliğindeki bu karar kapsamında binlerce başvuru reddedilmiştir.

AİHM 12 Haziran 2017 tarihli Köksal/Türkiye kararında özetle: ‘‘Mahkeme, somut olayda mevcut başvurunun yapılmasının ardından 2 Ocak 2017 tarihinde onaylanan ve 23 Ocak 2017 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin, diğer işlemler arasında ilişik kesme işlemleri de dâhil olağanüstü hal kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle doğrudan yapılan işlemlere ilişkin başvurular hakkında karar vermeye yetkili bir komisyon kurulmasını öngördüğünü gözlemlemektedir. Söz konusu metinden, bu yönde yapılan işlemlerden etkilenen kamu görevlilerinin, kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girişini izleyen en fazla altı aylık süre içinde Başbakanlık tarafından belirlenecek olan başvuru kabul tarihinden itibaren altmış gün içinde yani en geç 23 Temmuz 2017 tarihine kadar (kanun hükmünde kararnamenin 7. maddesinin 3. fıkrası ve geçiş hükümlerinin 1. maddesi) anılan komisyona başvuru yapma imkânına sahip olacakları anlaşılmaktadır. Daha da önemlisi aynı kanun hükmünde kararnamenin 11. maddesinin 1. fıkrası uyarınca komisyon kararlarına idare mahkemeleri önünde iptal davası açılabilir. Bu nedenle, yürütmenin, olağanüstü hal sırasında çıkarılan kararnamelerle yapılan işlemlerin yargısal denetimi ile ilgili ulusal mahkemelerin yetkisi hakkında yapılan tartışmalara son verdiğini ve anılan komisyon kararlarına karşı idari uyuşmazlık başvurularını kabul etmesi için idare mahkemelerini görevlendirdiğini belirtmek gerekir. Mahkeme, ayrıca, idare mahkemelerinin kararlarına sırasıyla Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuru yoluyla itiraz edebileceklerini ve bu yüksek mahkemeye yapılan başvuru ve sonucunda alınan mahkeme kararına göre, herkesin, gerekirse, Sözleşme bağlamında bir başvuru yapabileceğini tespit etmektedir. Mahkeme burada, insan haklarını güvence altına alan ulusal hukuk sistemlerine kıyasla ikincil bir göreve sahip olduğunu hatırlatarak böylelikle başvuranın kendisine Sözleşme hükümlerinin ihlal edildiği iddiasına ulusal seviyede çözüm bulma imkânı sunacak yeni bir başvuru yoluna sahip olacağını değerlendirmektedir. Mahkeme, 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin, yukarıda belirtilen komisyonun olağanüstü hal bağlamında yapılan işlemleri incelemesinin yolunu anlaşılabilir şekilde açtığı gerçeğine özellikle önem verilmesi gerektiğini ve bu komisyon tarafından alınan kararların daha sonra da bir yargı denetimine tabi olmasını sağladığını gözlemlemektedir. Aslında bu kanun hükmünde kararname, Venedik Komisyonu tarafından 865/2016 sayılı görüşünde belirtildiği şekilde sadece şikâyetle konu yapılan işlemlere ilişkin karar verme sürecindeki hatalardan değil aynı zamanda bu işlemlerin yargısal denetimi ile

ilgili belirsizlikten de doğan büyük çaplı bir sorunsal duruma çözüm bulmak amacıyla kabul edilmiştir. Önceki belirtilenler ışığında, 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin niteliğini ve kararnamenin çıkarıldığı bağlamı göz önünde bulunduran Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmesi koşulunun başvurunun yapıldığı tarih olarak değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin genel kuralına bir istisna yapılmasının gerekçelendirildiğini değerlendirmektedir. Bu bağlamda Mahkeme, temel hakların kanunla korunduğu bir hukuk düzeninde, ilgili kişinin ulusal mahkemelere bu başvuru yollarının geliştirilmesi imkânı vermesi gerektiği için, bu derece korumadan muzdarip olmak da ihlal mağduru kişiye düşmektedir. Bu nedenle söz konusu yeni başvuru yolunun sınırlarını kontrol etmek, kendisini Sözleşme hükümlerinin ihlal edildiği varsayımının mağduru olarak değerlendiren kişiye düşmektedir. Ayrıca Mahkeme, 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname tarafından düzenlenen başvuru yolunun, a priori erişilebilir bir başvuru yolu oluşturduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte Mahkeme'nin elinde bu başvuru yolunun, başvuranın Sözleşme hükümleri bağlamındaki şikâyetlerine yeterli bir telafi sağlamayacağının ve makul başarı beklentileri sunmadığının söylenmesine imkân sağlayacak herhangi bir unsur bulunmamaktadır. Aslında söz konusu komisyon her ne kadar yargı organı sıfatı taşımasa da kararları yagi denetimine tabidir. Mahkeme, bununla birlikte bu sonucun, söz konusu komisyon ve ulusal yargı makamları tarafından alınan kararlar ve bu kararların etkili bir şekilde uygulanması ışığında, 685 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile hem teorik ve uygulama olarak düzenlenen başvuru yolunun gerektiğinde gerçeklik ve etkililik sorununun yeniden incelenmesi ihtimalini hiçbir biçimde etkilemediğini vurgulamaktadır. Mahkeme, öte yandan Kanun Hükmünde Kararname'nin 7. maddesinin 3. fıkrası ve geçiş hükümlerinin 1. maddesine ilişkin olarak Başbakanlığın, ihtilaflı işlemlerden etkilenen kamu görevlileri için itiraz başvurusu kabul tarihini 23 Temmuz 2017 tarihine kadar belirlemesi gerektiğini kaydetmektedir. Bu başvuru yolunun etkililiğine dair ispat külfeti her halükarda davalı Devletin üzerinde olacaktır. Mahkeme, bununla birlikte iç hukuk başvuru yollarını tüketen başvuranlar tarafından sunulan her türlü şikâyet için, ikincillik ilkesinin gerektirdiği şekilde son denetim yetkisini saklı tutmaktadır. Sonuç olarak, ihtilaf konusu görevden ilişik kesme işlemi ile Sözleşme tarafından güvence altına alınmış haklarının ihlal edildiğinden şikâyet eden başvuranın, Sözleşme'nin 35. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bu başvuru yolunu kullanması gerekir. Buradan başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmemesi nedeniyle Sözleşme'nin 35. maddesinin 1 ve 4. fıkraları uyarınca reddedilmesi gerektiği

anlaşılmaktadır. Bu gerekçelerle mahkeme, oybirliğiyle, başvurunun kabul edilemez olduğunu beyan eder.'' şeklinde hüküm kurmuştur.¹²⁵

Başvuru yollarının tüketildiğine dair ispat yükü, temel hak ve özgürlüğü ihlal edilmiş olan bireydedir. Başvurucu, bir idari ya da yargısal başvuru yolunu tüketmemişse veya başvuracağı kurumun mağduriyetini gidermeyeceğini düşünmekteyse buna dair haklı nedenleri ve delilleri göstermelidir.¹²⁶

Temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden başvuru olağan kanun yollarını usulüne uygun olarak tüketmelidir. Birey, uyması gereken sürelerle uymadığı için kanun yolu başvurusu reddedilmiş ise, başvuruda kanun yollarının usulüne uygun şekilde tüketildiği kabul olunamaz. Bu durumda başvurunun reddi gerekecektir.¹²⁷

A. Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları

Anayasa'nın 148. maddesinin 3. fıkrası, '*Başvuruda bulunabilmek için **olağan kanun yollarının** tüketilmiş olması şarttır*' hükmüne yer vermiştir. Kanun yolu, davanın taraflarına tanınan ve yanlış olduğu iddia edilen nihai kararların tekrardan incelenmesi ve değerlendirilmesine imkân veren bir hukuki çaredir.¹²⁸ Kanun yollarını Anayasa Mahkemesi dar ve geniş anlamda kanun yolu olarak ikiye ayırmaktadır. Dar anlamda kanun yolu, mahkemeye başvurma olanağı, geniş anlamda kanun yolu ise **her türlü kuruma idareye ve mahkemelere başvuru yoludur**. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için geniş anlamda kanun yollarının tüketilmesi gerekmektedir.¹²⁹

Kanun yolu olağan ve olağanüstü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Olağan kanun yolu (tüketilmesi gereken olağan kanun yollarına bir sonraki alt başlıklarda değinilecektir) kesinleşmemiş olan nihai kararlar için tanınmış bir hukuki çaredir. Nihai kararlara karşı süresi içinde, olağan kanun yoluna gidilmezse veya gidilirse verilen karar onanırsa karar

¹²⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Bireysel Başvuru No: 70478/16, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{"itemid":\["001-177922"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{) E.T 15/11/2017

¹²⁶ Ural, (2013), s.262

¹²⁷ Duysak, Seda, Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu Ve Türkiye'de Gelişimi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, s.78

¹²⁸ Kuru, Baki / Arslan, Ramazan /Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku,24.Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2013 s.573

¹²⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2012/1027, Kar. Tar.12/2/2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1027>, E.T 26/02/2018

kesinleşir. Olağanüstü kanun yolu ise bu kesinleşmiş kararlara karşı başvurulmuş bir mekanizmadır.¹³⁰

Türk Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi gerekmemektedir. Ancak bu yollara başvurulmuşsa, verilecek kararın beklenmesi gerekir. Çünkü olağanüstü kanun yolunda başvurucunun mağduriyetinin giderilmesi ihtimali vardır.¹³¹ Nitekim olağanüstü kanun yollarına müracaat edilmişse ve burdan alınacak sonuç beklenmeden bireysel başvuru kurumuna başvurulmuşsa Anayasa Mahkemesi kabul edilemezlik kararı vermektedir. İlhan Yüksel EKŞİOĞLU başvurusunda Mahkeme: *"..Somut olayda, başvuru hakkında verilmiş olan kararın, temyiz incelemesi sonucunda Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 17/1/2014 tarih ve E.2013/16791, K.2014/516 sayılı kararı ile onanarak kesinleştiği, başvurucunun, 21/4/2014 tarihli dilekçesi ile olağanüstü kanun yolu niteliğinde olan yargılamanın yenilenmesi ve infazın geri bırakılması talebiyle yaptığı başvurunun Mahkemenin 23/6/2014 tarih ve 2014/236 Değişik İş sayılı karar ile kabul edildiği anlaşılmaktadır. Yargılamanın yenilenmesi yolu her ne kadar bir olağanüstü kanun yolu olarak düzenlenmiş ise de Mahkemece bu talebin kabul edilmesi halinde duruşmanın açılarak, yargılama sonucunda yeni bir hükmün verilmesi ve bu hükme karşı kanun yollarına başvurma imkânının bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte, adil yargılanma ile ilgili hak ihlalleri iddialarının öncelikle derece mahkemelerince incelenmesinin beklenilmesi Anayasa Mahkemesinin ikincil nitelikteki rolüne uygun olacaktır"* şeklinde değerlendirme yapmıştır. Dolayısıyla başvuru, ihlal iddiasına bahis edilen dava ile ilgili yeniden yargılama yapılmasına karar verildiği ve bu usulde öngörülmüş yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmediğinden dolayı, kabul edilemez bulunmuştur.¹³²

1. Ceza Davaları Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları

Ceza hukukunda olağan kanun yolları itiraz, istinaf ve temyizdir.¹³³ Olağanüstü kanun yolları ise Cumhuriyet Başsavcılığı'nın itirazı, kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesidir.¹³⁴

¹³⁰ Kuru / Arslan / Yılmaz, (2013), s.574-575

¹³¹ Efe, (2015), s.197

¹³² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/1572, Kar. Tar.23/7/2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/1572>, E.T 26/02/2018

¹³³ Centel, Nur / Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ceza Muhakemesi Hukuku,12.Bası, Beta Yayınevi, İstanbul 2016 s.791

İtiraz; bir hâkim kararının veya kanunda gösterilen hallerde mahkeme kararının, ilgili kişinin başvurusu üzerine başka bir mercide yeniden incelenmesine olanak tanıyan kanun yoludur.¹³⁵ CMK madde 267 ye göre soruşturma evresinde sulh ceza hakimi tarafından verilen tutuklama kararı bir **hakimlik kararıdır** ve itiraz kanun yoluna gidilebilir. Kovuşturma evresinde verilen tutuklama kararı ise kanunda itiraz edilebilecek bir **mahkeme kararı** olarak düzenlenmiştir.¹³⁶ Dolayısıyla tutuklama kararlarına karşı itiraz kanun yolu tüketildikten sonra bireysel başvuruda bulunmak mümkündür.

İlk derece mahkemesi, ara kararında tutukluluğun devamı şeklinde hüküm kurmuşsa, bu durumda temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiği iddia eden kişi, bireysel başvuru yapmadan önce, hukuka aykırılığın giderilmesi için itiraz kurumuna başvurmalıdır.¹³⁷ Aksi halde Anayasa Mahkemesi, olağan kanun yollarının tüketilmemesi gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı vermektedir. Mahkeme Murat ERGÜN başvurusunda, *“..devam eden tutukluluğun hukuka aykırı olduğu iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda şikâyetlerin temel amacı, tutukluluğun hukuka aykırı olduğunun ya da devamını haklı kılan sebep veya sebeplerin bulunmadığının tespitidir. Bu tespit yapıldığı takdirde buna bağlı olarak ilgilinin tutukluluk halinin devamına gerekçe olarak gösterilen hukuki sebeplerin varlığı sona erecek ve böylece kişinin serbest kalmasının yolu açılacaktır. Dolayısıyla belirtilen nedenlerle ve serbest bırakılmayı temin edebilecek bir karar alma amacıyla yapılacak bireysel başvuruların, olağan kanun yolları tüketilmek şartıyla, tutukluluk hali devam ettiği sürece yapılabilmesi mümkündür. Bir suç isnadına bağlı olarak tutuklu olma” durumunda, tutukluluğun kanuni olmadığı veya tutukluluğun devamına ilişkin kararların ilgili ve yeterli olmadığı iddiasıyla yapılacak bireysel başvurunun ilk derece yargılaması devam ederken tutukluluğun devamına karar verilen her aşamada başvuru yolları tüketildikten sonra veya serbest bırakılmadan itibaren başvuru süresi içinde yapılması gerekir. Somut olayda, başvuru tutuklu olarak yargılandığı İstanbul Anadolu 1. Ağır Ceza Mahkemesinin E.2013/191 sayılı dosyasında 19/2/2014 tarihinde verilen tutukluluğun devamı kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurmaksızın, tutukluluğun kanuni olmadığı ve tutukluluğun devamına ilişkin kararların ilgili ve yeterli olmadığı şikayetiyle bireysel başvuruda bulunmuştur. Buna göre başvuru, 11/3/2014 tarihli bireysel başvurusu ile ilgili olarak bu başvurudan önce*

¹³⁴ Centel / Zafer, (2016), s.830

¹³⁵ Centel / Zafer, (2016), s.791

¹³⁶ Nitekim ceza muhakemesi kanunun madde 104 fıkra 2’ye göre: “Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Ret kararına itiraz edilebilir.”

¹³⁷ Özbek, Veli / Özer, Kanbur / Mehmet Nihat, Doğan / Koray, Bacaksız / Pınar, Tepe İlker, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014, s.780

kanun yollarını tüketmediği sonucuna varılmıştır İlk derece mahkemesindeki yargılama devam ederken tutukluluğun devamına karar verilen her aşamada başvuru yolları tüketildikten sonra bireysel başvuru yapılabileceği dikkate alındığında bireysel başvuru formunda belirtilen ve incelemeye esas alınan 19/2/2014 tarihli duruşmada verilen karar yönünden olağan başvuru yollarının tüketilmediği sonucuna varılmaktadır'' değerlendirmesinde bulunmuş, başvuru konusu ile ilgili olarak kanunda öngörölmüş yargısal başvuru yollarının tamamı tüketilmeden bireysel başvuru yapıldığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹³⁸

Temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden birey, itiraz kanun yoluna başvurduktan sonra ve bu kararın sonucu beklemeden bireysel başvuruda bulunmuşsa Anayasa Mahkemesi başvuru yollarının tüketilmemesi sebebiyle kabul edilmezlik kararı vermektedir. *‘‘..Başvurucu, yargılamayı yapan Adana 6. Ağır Ceza Mahkemesinin 12/12/2013 tarih ve E.2012/29, K.2013/191 sayılı tutukluluğun devamı kararına karşı 16/12/2013 tarihinde itiraz yasa yoluna müracaat etmiş, ancak itiraz sonucunu beklemeksizin 19/12/2013 tarihinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme başvurucunun, tutukluluk süresinin makul olmadığı ve tutukluluğun devamına ilişkin kararların gerekçelerinin ilgili ve yeterli olmadığı yönündeki iddiaları ile ilgili olarak kanunda öngörölmüş yargısal başvuru yollarının tamamı tüketilmeden bireysel başvuru yapıldığı anlaşıldığından başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir şeklinde hüküm kurmuştur.”* Kararın gerekçesinde ise 6216 sayılı Kanun'un 45/2 maddesini gereğince, ihlale neden olduğu ileri sürölen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörölmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması, başka bir deyişle bireysel başvuru yapıldığı tarihte başvuru koşullarının tamamının sağlanmış olması gerekir,denmiştir.¹³⁹

Tutukluluk hali sona ermiş başvurularda ise, Anayasa Mahkemesi , Ceza Muhakemesi Kanunu madde 141’te düzenlenen tazminat başvuru kurumunun tüketilmesi şartını

¹³⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/3798, Kar. Tar.30/12/2014, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e50b7372-6015-475e-8de2-359fed233757?wordsOnly=False> E.T 25/11/2017

Benzer kararlar için bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/6969, Kar. Tar.30/12/2014, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/1125, Kar. Tar.10/12/2014, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/1313, Kar. Tar.30/12/2014

¹³⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/9321, Kar. Tar.25/3/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/361f6701-a9f9-4c6e-b003-b3ffe1c843a2?wordsOnly=False> ET. 26/11/2017

aramaktadır. Nitekim Mahkeme Mecit GÜMÜŞ başvurusunda, “..tutukluluk hâli sona ermiş olan bir başvurucunun, devam eden tutukluluk hâlinde farklı olarak, tutukluluk süresinin makul olmadığı ve tutukluluğun devamına ilişkin kararların gerekçelerinin yetersiz olduğu yönünde iddialar ileri sürmesi halinde, iddia edilen ihlalin tespitini ve tazminat ödenmesini sağlayabilecek bir hukuk yolu mevcut ise öncelikle bu yolu tüketmesi gerekir şeklinde içtihat oluşturmuştur ve başvuruyu; 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (a) bendinde kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen, (d) bendinde ise makul sürede hakkında hüküm verilmeyen bir tutuklu için tazminat talebinde bulunabilme imkânı tanınmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu başvuru yolu, bir yandan başvuranın tutukluluğunun kanunda belirtilen koşullar dışında olduğunun kabul edilmesini, diğer taraftan bu sebeple maruz kalınan zararın telafi edilmesini sağlayabilmektedir. Bu nedenle, 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesi ile öngörülen hukuk yolu, başvurucunun şikâyetleri açısından erişilebilir ve elverişli bir çözüm olanağı ve makul ölçüde bir başarı imkânı sunmaktadır. Başvurucu, hakkındaki mahkûmiyet hükmünün kesinleştiği 17/11/2014 tarihinden itibaren 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesine dayanarak tazminat talebinde bulunma imkânına sahiptir. Etkin ve erişilebilir bir çözüm imkânı sunan hukuk yoluna başvurulmaksızın yapılan bireysel başvuruların Mahkemece incelenmesi, bireysel başvuru yolunun ikincilliği ilkesi gereği mümkün değildir.” gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/9105, Kar. Tar.25/6/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/f5bca10f-0289-424e-baa3-c6796e88bdf?wordsOnly=False> ET. 26/11/2017

Anayasa Mahkemesi, 9/01/2018 tarihli Cafer YILDIZ kararında aynı gerekçelerle, “..5271 sayılı Kanun'un tazminat isteminin düzenlendiği 141. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (k) bendine göre, yakalanan veya tutuklanan kişilerin yakalama ve tutuklama işlemine karşı kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmaması durumunda bu kişilerin maddi ve manevi her türlü zararlarının tazminini isteyebilmesine imkan sağlanmaktadır. Somut olayda da başvuru; kanunda öngörülen başvuru imkanından yararlanamadığını, başvuru imkanının kısıtlandığını, tutukluluğun devamına yaptığı itirazın incelenmediğini ileri sürmüştür. Somut olayda başvurucunun durumuna benzer bir durumda bu hükmün başarıyla uyguladığını gösteren emsal davalar bulunmamaktadır. Ancak böyle bir hukuk yolunun kesinlikle başarısız olacağını iddia edebilmeyi ortaya koyacak bir durum da söz konusu değildir. Nitekim Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 6/4/2016 tarihli ve E.2015/9116, K.2016/5826 sayılı kararında, yakalama işlemine yapılan itirazın sürüncemede bırakılmasıyla ilgili bir davada asıl davanın sonuçlanması beklenmeden 5271 sayılı Kanun'un 141 . maddesi hükümlerine göre tazminat talep edilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla özel bir amaçla kabul edilen ve bu türden şikâyetlere çözüm getirmeye elverişli nitelik taşıyan bir yasal düzenlemeye işlerlik kazandırmak ve yasal düzenlemenin kapsamını belirlemek amacıyla derece mahkemelerine başvurulmasında yarar bulunmaktadır. Bu madde kapsamında açılacak dava sonucuna göre görevli mahkemece başvuru lehine tazminata da hükmedilebilecektir. Buna göre 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde belirtilen dava yolu tüketilmeden yapılan bireysel başvurunun incelenmesi bireysel başvurunun "ikincillik niteliği" ile bağdaşmamaktadır.” değerlendirmesini yaparak, başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilmezlik

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı itiraz kanun yoluna gidilebilmektedir.¹⁴¹ Dolayısıyla temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiği iddia eden birey ilk derece mahkemesinin bu kararına karşı itiraz kurumuna başvurmadan bireysel başvuru yapmışsa Anayasa Mahkemesi başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı verecektir. Nitekim Mahkeme bir *başvuruda* ‘...Başvurucunun şikâyeti üzerine Karataş Cumhuriyet Başsavcılığınca başlatılan soruşturma sonunda sanık hakkında açılan kamu davasında Karataş Asliye Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonunda 6/5/2013 tarihinde, başvurucuya karşı “silahla kasten yaralama” suçunun işlendiği gerekçesiyle sanığın cezalandırılmasına, başvurucunun kamu görevlisi olması nedeniyle sanığa verilen cezanın artırılmasına ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildiği, kararın başvurucuya 10/7/2013 tarihinde tebliğ edildiği, başvurucunun anılan karara itiraz etmediği ve Mahkemece 12/7/2013 tarihi itibarıyla kararın kesinleştirildiği anlaşılmıştır. Bu şekilde başvurucunun, Karataş Asliye Ceza Mahkemesinin 6/5/2013 tarihli kararına karşı itiraz yoluna başvurmadığı, dolayısıyla hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yollarını usulince tüketmeden bireysel başvuruda bulunduğu belirlenmiştir. Açıklanan nedenlerle, başvurucu tarafından, hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yolları usulüne uygun olarak tüketilmeden temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasının bireysel başvuru konusu yapıldığı anlaşıldığından, başvurunun bu kısmının, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin “başvuru yollarının tüketilmemiş olması” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”¹⁴² şeklinde hüküm kurmuştur.

Soruşturma aşamasında¹⁴³ yaşanan bazı hak ihallerinin kovuşturma evresinde¹⁴⁴ ve İstinaf kanun yolunda giderilmesi mümkündür. Dolayısıyla soruşturma aşamasında meydana gelen temel hak ve özgürlük ihlallerinin bazılarının ilk derece ceza mahkemesi tarafından

kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/9308, Kar. Tar.9/1/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/9308> E.T 28/02/2018,

Benzer kararlar için bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014 /5890, Kar. Tar. 25/5/2015, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/5707, Kar. Tar.16/4/2015, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/5700, Kar. Tar.15/4/2015, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/8064, Kar. Tar. 26/2/2015

¹⁴¹ Ceza Muhakemesi Kanunu madde 231/2’ye göre: ‘Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına itiraz edilebilir.’

¹⁴² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/1779, Kar. Tar.10/3/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/a521d4d9-674e-4135-8e1c-86d3264a01c9?wordsOnly=False> E.T 27/11/2017

¹⁴³ Ceza Muhakemesi Kanunu madde 2/1-e: Soruşturma aşaması, Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evredir.

¹⁴⁴ Ceza Muhakemesi Kanunu madde 2/1-f: Kovuşturma aşaması, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evredir.

giderilmesi beklenmelidir. Burdan da sonuç alınmayınca istinaf kanun yolu tüketildikten sonra (istinaf incelemesinden sonra Yargıtay yolu açıksa, temyiz kanun yolu da tüketilmelidir.) bireysel başvuru yapılmalıdır. Ceza yargılaması devam ederken kişi, yakalanması ve evinin aranması esnasında kendisine isnat edilen suçlar hakkında bilgilendirilmediğini ve avukatlarına ulaşmasının engellendiğini iddia ederek bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, başvurucunun yakalanması ve evinin aranması esnasında kendisine isnat edilen suçlar hakkında bilgilendirilmemesi ve avukatlarına ulaşmasının engellenmesi sebebiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiası ile ilgili olarak yargısal başvuru yollarının tüketilmediği anlaşıldığından “başvuru yollarının tüketilmemesi” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Mahkeme gerekçesinde yargılamanın henüz sonuçlanmadığını dolayısıyla adil yargılanma hakkı kapsamında ileri sürülen bu iddiaların yargılama sürecinde ve **kanun yolunda (20 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla İstinaf)** incelenmesi imkânının bulunduğunu belirtmiştir.¹⁴⁵

Bireysel başvuruda bulanabilmek için Ceza yargılamasında tüketilmesi gereken en son olağan kanun yolu temyizdir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Olağanüstü kanun yollarından Cumhuriyet Başsavcılığı’nın itirazı,¹⁴⁶ kanun yararına bozma ve yargılamanın yenilenmesi kanun yollarının tüketilmesi gerekmemektedir. Kural bu olmakla birlikte Anayasa Mahkemesi

¹⁴⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/385 , Kar. Tar.14/7/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/dfb09bdb-7146-4184-96d4-7190fb310125?wordsOnly=False> E.T 29/11/2017,

Benzer başka bir başvuruda Anayasa Mahkemesi “...Başvuru konusu olayda, başvurucunun da aralarında bulunduğu sanıklar hakkında birden fazla suç kapsamında yürütülen soruşturma neticesinde kamu davası açıldığı, adil yargılanma hakkının ihlali iddiasına konu yargılamanın ilk derece mahkemesi önünde derdest olduğu ve Mahkemece henüz uyuşmazlığın esasına dair bir karar verilmediği görülmektedir. Derdest olan yargılama faaliyeti nazara alındığında, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının incelenebilmesi için, kanunda öngörülmüş olan yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmemiş olduğu anlaşılmaktadır.” gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/299, Kar. Tar.4/02/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/299> E.T 28/02/2018,

Başka kararlar için bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/5874, Kar. Tar.10/5/2015, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/12837, Kar. Tar.26/2/2015

¹⁴⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu madde 308’e göre: ‘(1)Yargıtay ceza dairelerinden birinin kararına karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, re’sen veya istem üzerine, ilâmın kendisine verildiği tarihten itibaren otuz gün içinde itiraz edebilir. Sanığın lehine itirazda süre aranmaz.

(2)İtiraz üzerine dosya, kararına itiraz edilen daireye gönderilir.

(3)Daire, mümkün olan en kısa sürede itirazı inceler ve yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderir.’

‘İtiraz, daire kararında gerek maddî ve gerek usul hukukuna aykırı olduğu saptanan hususlara yönelik olabilir. Genel Kurul, itirazda ileri sürülen nedenlerle bağlı olmaksızın kararı usul ve esas yönünden inceler. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, itirazın süresinde yapıp yapılmadığını, ileri sürülen nedenin itiraz konusu olup olmayacağını inceledikten sonra, itiraz edilebilir olduğunu saptarsa karar esastan incelenir. İtiraz yerinde bulunmazsa esastan ret kararı verilir; yerinde görülürse daire kararı yerine geçecek bir karar verilir.’ (Fuat Karaosmanoğlu, B. No: 2013/9044, 5/11/2014)

Fuat KARAOSMANOĞLU başvurusunda Yargıtay Cumhuriyet Başsavlığının İtirazı kanun yolunun tüketilmemesi gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı vermiştir. Mahkeme: “*Somut olayda, başvuru hakkında verilmiş olan karar, temyiz incelemesi sonucunda Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 6/11/2013 tarih ve E.2013/13411, K.2013/26551 sayılı kararı ile onanarak kesinleşmiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının 4/2/2014 tarih ve 2013/377446 sayı ile olağanüstü kanun yolu niteliğinde olan "itiraz" yetkisini kullanması üzerine, anılan Dairece dosya yeniden ele alınmış ve itiraz oybirliğiyle yerinde görülmeyle, dosyanın Yargıtay Ceza Genel Kuruluna gönderilmesine 18/3/2014 tarihinde karar verilmiştir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının itiraz talebi, Yargıtay Ceza Genel Kurulunun E.2014/269 sırasına kayden (derdest olarak) görüşülmeyi beklemektedir. Temyiz incelemesinden geçen kararlara karşı "Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi"nin bir olağanüstü kanun yolu olarak düzenlendiği açıktır. Ancak, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısınca bu yetki kullanılmış ise, **Yargıtay Ceza Genel Kurulunca Daire kararının kaldırılabilme ihtimali de görmezden gelinemez.** Dairenin onama kararının kaldırılması üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen bozma kararı doğrultusunda ilk derece mahkemesince yeni bir karar verilecektir. Olağanüstü bir kanun yolu olan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisinin, somut olayda geldiği aşama dikkate alındığında etkili olarak değerlendirilmesi gerektiği açıktır. Bu durumda, aynı dava sürecinin farklı düzlemlerde hem Anayasa Mahkemesince hem de Yargıtay Ceza Genel Kurulunca yargısal incelemeye tabi tutulması, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvurudaki ikincil nitelikteki rolüne uygun olmayacağından, başvurunun adil yargılanma hakkının ihlal edildiği yönündeki iddialarının öncelikle derece mahkemelerince incelenmesi gerekmektedir” şeklinde hüküm kurarak bireysel başvuruda bulunmak için olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi gerektiği kuralına istisna getirmiştir.¹⁴⁷*

2. Hukuk Davaları Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları

Hukuk davalarında olağan kanun yolları, istinaf ve temyizdir. Olağanüstü kanun yolları ise Yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına temyizdir.¹⁴⁸ Dolayısıyla medeni usul

¹⁴⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/9044 , Kar. Tar.5/11/2014, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/be71c0d0-0c94-4285-87bd-db23f68bfc95?wordsOnly=False> E.T 30/11/2017

Benzer karar için bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10662 , Kar. Tar.20/5/2015

¹⁴⁸ Pekcanitez, Hakan, Atalay, Oğuz, Özhekes, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 3.Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s.515-516

hukuku ile ilgili bireysel başvurularda tüketilmesi gereken olağan kanun yolları istinaf ve temyizdir.¹⁴⁹

Anayasa Mahkemesi, temyiz edilmiş dosyaların incelenmesi devam ederken ve sonucu beklemenmeden yapılan bireysel başvuruları da kabul edilmez bulmaktadır. Nitekim Halil KAYA ve Diğerleri başvurusunda, ilk derece mahkemesince davanın reddi kararı verilmiş ve bu karar temyiz edilmiştir. Halen temyiz incelemesi devam ederken, davacı bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, “ *derece mahkemelerinde yargılamanın halen devam ettiği, uğranıldığı iddia edilen zarar nedeniyle başvuru yollarının usulüne uygun olarak tüketilmediği anlaşılmıştır.*” değerlendirmesinde bulunduktan sonra, başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁵⁰

4721 sayılı Türk Medeni Kanun’a göre, tapu sicilinin tutulmasından doğan zararlardan Devlet sorumludur. Tapu sicilinin kanuna uygun tutulmamış olması sebebiyle zarara uğrayan kişi, hazine aleyhine tapu sicili işleminin yapıldığı asliye hukuk mahkemesinde dava açmalıdır.¹⁵¹ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapılmadan önce bu kanun yolunun tüketilmesi gerekmektedir. Aksi halde halde Mahkeme başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermektedir. Nitekim Zeki Demirel ve Yusuf DEMİREL başvurusunda, taşınmaz, maliklerin iradeleri dışında ve hukuka aykırı olarak kadastro dışı bırakılarak tapuya orman olarak kaydedilmiştir. Malikler, asliye hukuk mahkemesinde hazine aleyhine tazminat davası açmadan bireysel başvuruda bulunmuşlardır. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi: “*Anayasa’nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ile 6216 sayılı Kanun’un 45. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmak için ihlale neden olduğu iddia edilen işlem veya eylem için idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmiş olması gerekir. Temel hak ve özgürlüklere saygı, devletin tüm organlarının uyması gereken bir ilke olup bu ilkeye uygun davranılmadığı takdirde, ortaya çıkan ihlale karşı öncelikle yetkili idari mercilere ve derece mahkemelerine başvurulmalıdır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddialarının öncelikle genel yargı mercilerinde, olağan kanun yolları ile çözüme kavuşturulması esastır. Bireysel başvuru yoluna, iddia edilen*

¹⁴⁹ Ural, (2013), s.258

¹⁵⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/7318, Kar. Tar.10/06/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/7318>, E.T 28/02/2018

¹⁵¹ Ayan, Mehmet, Eşya Hukuku 1 Zilyetlik ve Tapu Sicili, 8. Bası, Mimoza Yayınevi, Konya 2013, s.202-203

hak ihlallerinin bu olağan denetim mekanizması içinde giderilememesi durumunda başvurulabilir. Kısmen başvuru adına tapuya kayıtlı taşınmazın kadastro çalışması sırasında tespit dışı bırakılması üzerine, başvuru tarafından açılan tescil davası sonunda taşınmazın orman olarak tapuya tescil edilmesinden sonra, başvuru tarafından tazminat talebiyle herhangi bir başvurularının bulunmadığı görülmektedir. İdari ve yargısal başvuru yollarının tamamı tüketilmeksizin yapılan bir bireysel başvurunun kabul edilmesi mümkün değildir.” şeklinde tespitte bulunarak, başvuru yollarının tüketilmemesi gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹⁵²

Mustafa Sıtkı ÖZKAYA başvurusunda, ilk derece mahkemesi davalı tarafa haksız yere yargılama masrafları çıkarmıştır. Bu haksız yargılama giderleri ödenerek dava temyiz edilmiş ve Yargıtay, istediği halinde, kanuna aykırı alınan bu giderlerin davalıya verileceğine hükmetmiştir. Davalı giderleri talep etmeden, aleyhine açılan davada verilen karar nedeniyle açık yasa hükmüne rağmen yargılama masraflarını ödemek zorunda kaldığını, lehine avukatlık ücretine hükmedilmediğini, buna ilişkin itirazlarının Mahkeme ve Yargıtay kararlarında tartışılmadan gerekçesiz olarak reddedildiğini ve yargılamanın makul sürede sonuçlanmadığını belirterek, hukuki dinlenilme, adil yargılanma ve mülkiyet haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Mahkeme başvuru, ‘‘.. Bireysel başvuruya konu edilen, İstanbul 5. Asliye Ticaret Mahkemesinin ilgili dosyasının incelenmesinde, 15/6/2009 tarihli kararda, bakiye karar harcının 1/3'ünün ve davacı taraf vekâlet ücretinin 1/2'sinin başvuru tahsiline karar verildiği, bu karara karşı başvuru tarafından temyiz talebinde bulunulması üzerine başvuru Mahkeme veznesine karar harcı, temyiz harcı ve posta gideri yatırdığı anlaşılmıştır. Temyiz incelemesi sonucunda ise Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 30/5/2011 tarihli

¹⁵² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/198 , Kar. Tar.20/11/2014, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/198 E.T 28/02/2018>

Mahkeme Benzer başka bir başvuruda: ‘‘.. 4721 sayılı Kanun'un 1007. maddesi, tapu sicilinin tutulmasından kaynaklanan zararlardan dolayı Devletin sorumluluğunu düzenlemektedir. AİHM tarafından verilen ihlâl kararları sonrasında Yargıtay, tapusu iptal edilen veya tapusu iptal edilmek suretiyle taşınmazın yüzölçümünde azalma meydana gelen kişilerin yaptığı başvurular üzerine, kişiler lehinde bahsedilen Kanun hükmüne dayanarak tazminat ödenmesine karar vermektedir. Bu yöndeki içtihat Yargıtay tarafından istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. Yargıtay'ın içtihat değişikliği ile ortaya çıkan bu imkân AİHM tarafından da tüketilmesi gereken iç hukuk yolu olarak kabul edilmiştir. Başvuru öncelikle adına kayıtlı taşınmazın tapu kaydının yüzölçümünde azalma meydana gelen kısmı için 4721 sayılı Kanun'un 1007. maddesine dayanarak tazminat davası açtığına veya hatalı işlemi gerçekleştiren İdareye karşı oluşan zararının karşılanması için tam yargı davası açtığına dair bir bilgi veya belge de sunmamıştır. Ayrıca idare tarafından açılan ve başvurucu taşınmaz karşılığında 78.360,00 TL ödenmesi kararı verilen kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescil davası da henüz kesinleşmemiştir.” değerlendirmesinde bulunduktan sonra, başvuru konusu işleme karşı idari ve yargısal kanun yollarının tamamı tüketilmeden bireysel başvuru yapıldığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/1308, Kar. Tar.10/06/2015, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2013/1308 E.T 28/02/2018>

ilâmu ile İlk Derece Mahkemesi kararını bozduğu, bozma ilâmunda ". peşin alınan harcın istek halinde geri verilmesine. karar verildi." hükmüne yer verdiği, bozma ilâmına uyarak yeniden karar veren İlk Derece Mahkemesinin bu defa, ". davanın açılmasında kusuru bulunmayan ve ilk oturumda davayı kabul eden davalının harç yargılama gideri ve avukatlık ücretinden sorumlu tutulmamasına, davacı üzerinde bırakılmasına." şeklinde hüküm tesis ettiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, haksız yere yargılama giderlerini ödemek zorunda kaldığını ve bu durumu düzeltmek için temyiz yoluna başvurarak karar ve temyiz harcı ile posta giderleri ödemek zorunda bırakıldığını ileri süren başvurusunun, ilgili Mahkeme ve Yargıtay kararları doğrultusunda, yaptığı masrafları talebi halinde geri alabilmesi mümkündür. Ancak başvurusunun Derece Mahkemeleri nezdinde veya davacı taraftan bu yönde herhangi bir talebinin bulunduğu tespit edilememiştir. Bu anlamda, ihlale neden olduğu ileri sürülen iddiaya ilişkin olarak idari ve yargısal yollara başvurulmadığından, başvuru yolları usulince tüketilmemiştir '' gerekçesiyle, kabul edilemez bulmuştur.¹⁵³

İlk derece hukuk mahkemelerinde veya kanun yolunda ileri sürülmeyen bir taleple ilgili hak ihlali iddiasında bulunulduğunda, Anayasa Mahkemesi bu durumu titizlikle tespit edip kabul edilmezlik kararı vermektedir. Nitekim Ali KARAALANLI başvurusunda, alacak miktarının ve faizin yanlış hesaplandığı iddiaları ilk derece mahkemesinde ve kanun yolunda ileri sürülmeden ilk kez Anayasa Mahkemesi önünde ileri sürümüştür. Mahkeme bu somut olay aşısından başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁵⁴

¹⁵³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/3689, Kar. Tar. 21/05/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3689 E.T 28/02/2018>

¹⁵⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/8674, Kar. Tar. 16/10/2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8674 E.T 28/02/2018>

Mahkeme benzer başka bir başvuruda : ''..Başvurucular vekili, 27/5/2011 ve 9/4/2012 tarihli temyiz ve karar düzeltme dilekçelerinde, temyiz ve karar düzeltme yoluna başvuran davacılar arasında Safiye Savaşır'ın mirasçılarının isimlerini belirtmiş ise de temyiz ve karar düzeltmeye konu ettiği derece mahkemesi kararında taraf teşkilinin sağlanmadığı hususunu sözkonusu dilekçelerde dile getirmemiş, bu noktayla ilgili olarak hukuka aykırılık iddiasıyla kararın bozulması talebinde bulunmamıştır. Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası ile 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmak için ihlale neden olduğu iddia edilen işlem veya eylem için idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmiş olması şartı arandığından ve başvurusu vekili tarafından, taraf teşkilinin sağlanmadığına ilişkin iddia kanun yolları aşamasında ileri sürülmeden doğrudan bireysel başvuru konusu yapıldığından dolayı, idari ve yargısal başvuru yollarının tamamı tüketilmeksizin yapılan bir bireysel başvurunun kabul edilmesi mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle, başvurusu vekilinin, taraf teşkili sağlanmadan yargılama yapılmasına ilişkin iddiasının kanun yollarında ileri sürülmeden bireysel başvuru konusu yapıldığı anlaşıldığından başvurunun bu kısmının, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi

3. İdari Davalar Yönünden Tüketilmesi Gereken Olağan Kanun Yolları

18/06/2014 tarihinden önce, idari yargıda olağan kanun yolları itiraz, temyiz ve karar düzeltmedir. Olağanüstü kanun yolları ise yargılamanın yenilenmesi ve kanun yararına temyizdir. 18/06/2014 tarihinden sonra, 6.yargı paketi ile idari yargıda itiraz kanun yolu kaldırılmış ve yerine istinaf kurumu getirilmiş, karar düzeltme kanun yolu da yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁵⁵ Dolayısıyla idari işlem ya da eylem 18/06/2014'ten önce olduyrsa itiraz, temyiz ve karar düzeltme olağan kanun yolları tüketildikten sonra, 18/06/2014'ten sonra olduyrsa istinaf ve temyiz olağan kanun yolları tüketildikten sonra bireysel başvuruda bulunulmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, olağan kanun yollarına başvurulduğu takdirde, aynı zamanda burdan çıkacak sonuç beklenmelidir. Aksi halde başvuru kabul edilmez bulunacaktır. Nitekim Mahkeme, Mehmet Hasan ALTAN başvurusunda, *“..Somut olay bakımından, başvuruçunun anayasal hak ve özgürlüklerine müdahale ettiklerini iddia ettiği görevlilerin soruşturulması önündeki tek engel Başbakanlık Makamının soruşturma izni verilmemesine dair işlemidir. Anılan işlem aleyhine başvuruçunun İdare Mahkemesinde açmış olduğu iptal davasının kabulüne ve işlemin iptaline karar verilmiş olup, davalı idarenin başvurusu üzerine temyiz incelemesi halen Danıştayda derdesttir. Başbakanlık Makamının izin verilmemesine dair işleminin iptali, başvuruçunun şikâyetleri önündeki soruşturma engelini ortadan kaldıracaktır. Bu çerçevede, belirtilen idari yargı sürecinin henüz sonuçlanmamış olması nedeniyle, başvuruçunun ihlal iddialarına ilişkin başvuru yollarının tamamının tüketilmediği sonucuna ulaşılmıştır”* şeklinde hüküm kurarak, temel hak ve özgürlük ihlali iddialarına ilişkin yargı sürecinin derdest olduğunu tespit etmiş ve başvuru yollarının tüketilmemesi gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁵⁶

gerekir.” şeklinde hüküm kurmuştur. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2012/1281, Kar. Tar. 24/06/2015 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/1281> E.T 28/02/2018)

¹⁵⁵ Nohutçu, Ahmet, İdari Yargı, Güncellenmiş 16.Bası, Savaş Yayınevi, Ankara 2016, s.457

¹⁵⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/3689, Kar. Tar. 30/12/2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6947>, E.T 01/03/2018

Mahkeme benzer başka bir olayda: *“.. Ameliyatı yapan doktorun tıbbi kurallara aykırı uygulamaları nedeniyle vücut bütünlüğünün zarar gördüğü iddiaları açısından maddi ve manevi varlığı koruma ve geliştirme hakkına ilişkin bir ihlal söz konusu ise bu ihlalin giderilmesi öncelikle idari makamların ve derece mahkemelerinin yükümlülüğü altındadır. Nitekim UYAP üzerinden yapılan araştırma neticesinde, cezai sorumluluğun tespiti için Kozluk Cumhuriyet Başsavcılığına başvuran ancak sonuç alamayan başvuruçunun Sağlık Bakanlığı aleyhine idarenin hizmet kusuru kapsamında tam yargı davası açtığı, söz konusu davanın temyiz aşamasında derdest olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, maddi ve manevi varlığı koruma hakkının ihlal*

Karar düzeltme, kanunda sayılı belirli sebeplerden dolayı,¹⁵⁷ Danıştay Dava Daireleri, Vergi Dava Daireleri Kurulları ve Bölge İdare Mahkemeleri'nin itiraz veya temyiz üzerine verdiği kararların, aynı mercince gözden tekrardan gözden geçirilmesine imkan veren olağan kanun yoludur.¹⁵⁸ Anayasa Mahkemesi Burhan SEÇİLİR başvurusunda, “...Başvuru konusu olayda, başvuru Erzurum 1. İdare Mahkemesinde açılan davaya ilişkin temyiz kanun yoluna başvuruda bulunmuş, Danıştay'ın temyiz kararı 18/7/2013 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiş, başvuru 1/10/2013 tarihli dilekçesi ile karar düzeltme talebinde bulunmuş ise de Mahkeme, nihaî kararın tebliğini izleyen günden itibaren 15 gün içerisinde başvuru yapılmadığı gerekçesiyle süre aşımı nedeniyle başvuruyu reddetmiştir. Somut olayın gerçekleştiği tarihte olağan kanun yolları arasında yer almakta olan ve halen 2577 sayılı Kanun'un geçici 8. maddesiyle uygulanmasına devam edilen karar düzeltme kanun yoluna ilişkin 54. maddeye göre Danıştay Dava Daireleri ve İdari veya Vergi Dava Daireleri Kurullarının temyiz üzerine verdikleri kararlar ile Bölge İdare Mahkemelerinin itiraz üzerine verdikleri kararlar hakkında karar düzeltme yoluna başvuru süresi, kararın tebliğ tarihini izleyen günden itibaren onbeş gündür. Bir kanun yoluna başvurulmuş olması tek başına bu yolun tüketildiği anlamına gelmez. Bir kanun yolunun tüketildiğinden söz edilebilmesi için öncelikle usulüne uygun bir başvuru yapılması, yapılan başvurunun sonucunun beklenmesi ve inceleme süresince öngörülmüş olan yöntem, biçim, süre ve diğer koşullara uygun hareket edilmesi gerekir. Bu durumda, başvuru tarafından yapılan karar düzeltme başvurusu, Danıştay Onbeşinci Dairesi'nin temyiz üzerine verdiği kararın tebliğini izleyen günden itibaren 15 gün içinde yapılmadığı gerekçesiyle süre aşımı nedeniyle reddedilmiş olup, başvuru kanun yollarını usulüne uygun bir şekilde tüketmeden bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmaktadır” değerlendirmesinden sonra, karar düzeltme olağan kanun yolunun usulüne uygun tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı

edildiği yönünde ileri sürülen iddiaların, yargılama süreci kesin olarak sona ermediğinden, bu aşamada incelenmesi mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle, tıbbi ihmal suretiyle maddi ve manevi varlığı koruma hakkının ihlal edildiği iddialarının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “başvuru yollarının tüketilmemiş olması” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.” şeklinde hüküm tesis etmiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/6005, Kar. Tar. 7/07/2015, <https://kararlarbilgi.bankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6005.E.T.01/03/2018>)

¹⁵⁷ 20 Temmuz 2016 tarihinden sonra, İstinaf Kanun yolunun yürürlüğe girmesiyle mülga olan İdari Yargılama Usulü Kanunu madde 54'e:

“a) Kararın esasına etkisi olan iddia ve itirazların, kararda karşılanmamış olması,
b) Bir kararda birbirine aykırı hükümler bulunması,
c) Kararın usul ve kanuna aykırı bulunması,
d) Hükümün esasını etkileyen belgelerde hile ve sahtekarlığın ortaya çıkmış olması,” durumlarında karar düzeltme olağan kanun yoluna başvurulabilir.

¹⁵⁸ Kalabalık, Halil, İdari Yargılama Usulü Hukuku, 4.Bası, Sayram Yayınları, Konya 2011, s.346

vermiştir.¹⁵⁹

İdari Yargılama Usulü Kanunu madde 9/1'e göre: *“..Çözümlemesi Danıştayın, idare ve vergi mahkemelerinin görevlerine girdiği halde, adli ve askeri yargı yerlerine açılmış bulunan davaların görev noktasından reddi halinde, bu husustaki kararların kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılabilir.”* Dolayısıyla bir dava idari yargının görev alanına girdiği halde, yanlışlıkla askeri veya adli yargıda dava açıldığında, bu husustaki karar kesinleştikten 30 gün sonra görevli mahkemede dava açılmalıdır.¹⁶⁰ Anayasa Mahkemesi, İYUK madde 9/1'deki bu kanuni imkan tüketilmeden yapılan bireysel başvuruları kabul edilmez bulmaktadır. Nitekim, Mahkeme 9/01/2018 tarihli bir kararında: *“.. Somut olayda başvuruya konu İstanbul 1. İş Mahkemesi 4/11/2013 tarihli kararları ile uyuşmazlığın çözümünde idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle dava dilekçesinin reddine karar vermiş, temyiz edilen kararlar Yargıtay denetiminden geçerek 6/3/2014 tarihinde kesinleşmiştir. Hal böyle iken başvuru sahiplerinin uyuşmazlığın esasının çözümü için 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca hükmün kesinleşmesinden itibaren otuz günlük süre içinde görevli mahkemede dava açma hakkı bulunduğundan hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yollarını usulünce tüketmeden bireysel başvuruda bulundukları belirlenmiştir”* değerlendirmesinde bulunmuş ve başvuru yollarının usulüne göre tüketilmemesi gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁶¹

İdari eylemden dolayı, kişisel bir hakkı ihlal edilen kişilerin; bireysel başvuru yapmadan önce zararın giderilmesi için ilgili idareye başvurusu¹⁶² gerekmektedir. Burdan bir sonuç

¹⁵⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/7274, Kar. Tar. 10/06/2015, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/7274>, E.T 01/03/2018

¹⁶⁰ Nohutçu, (2016), s.305

¹⁶¹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/9810, Kar. Tar. 9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/9810>, E.T 01/03/2018

Mahkeme benzer başka bir olayda, *“...Başvurucunun, Bursa 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin bu nitelikteki davalara bakma görevinin idari yargının görev alanına girdiği gerekçesiyle davanın reddine karar vermesinin ardından idari yargıda görevli ve yetkili idare Mahkemesinde dava açmaksızın Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduğu anlaşılmaktadır. 2577 sayılı Kanun'un 9. maddesi hükmü, görevsiz yargı yerine başvuru halinde ilgililere görevli yargı yerinde dava açma hakkı tanımakta; süresi içinde dava açılmak şartıyla görevsiz yargı yerinde açılan davanın görevli yargı yerinde açılmış sayılmasına olanak sağlamaktadır. Açıklanan nedenlerle, başvuru tarafından manevi tazminat alacağına kavuşmadığına dair ihlal iddiası yönünden hukuk sisteminde düzenlenen başvuru yolları usulüne uygun olarak tüketilmeden temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasının bireysel başvuru konusu yapıldığı anlaşıldığından, başvurunun, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin "başvuru yollarının tüketilmemiş olması" nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir”* şeklinde hüküm kurmuştur. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/1448, Kar. Tar. 19/11/2014, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2013/1448> E.T 01/03/2018

¹⁶² İdari Yargılama Usulü Kanunu Madde 13'e göre: *“İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl*

alınmadığında ilk derece mahkemesinde tam yargı davası açılmalı¹⁶³ ve bu kararın kesinleşmesi beklenmelidir.¹⁶⁴ Dolayısıyla tam yargı davasının açılma imkanı varken; bu hukuki çarenin kullanılmadığı durumlarda Anayasa Mahkemesi başvuru yollarının tüketilmediği gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verecektir.¹⁶⁵ Nitekim, Christiana Neuhofer başvurusunda, Belediye tarafından verilen yıkım kararına karşı açılan iptal davasının reddedilmesinden dolayı, mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddia edilmiştir. Somut olayda iptal davası Danıştay incelemesinden geçerek kesinleşmiştir. Ancak başvuru; İdari Yargılama Usulü Kanun’nu madde 13’de düzenlenen zararın giderilmesi için ilgili idareye başvurma yolunu ve madde 2/1-b’de düzenlenen tam yargı dava yolunu tüketmemiştir. En nihayetinde Mahkeme: *Başvurucunun, 28/9/1998 tarihinde mühürlenerek durdurulan inşaatın bir ay içerisinde yıkılmasına yönelik Barla Belediyesinin 14/3/2006 tarihli işleminin iptali amacıyla dava açtığı, inşaatın veya yapının değerinin tazmin edilmesine yönelik herhangi bir dava açmadığı, Belediyenin işlemi nedeniyle zarara uğradığı veya mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkin olarak derece mahkemelerinde tam yargı davası açabileceği ancak başvuru tarafından bu konuda herhangi bir dava açılmadığı anlaşılmaktadır*” gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁶⁶

A. Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralının İstisnaları

Türk Anayasası’nda ve 6216 sayılı Kanun’da başvuru yollarının tüketilmesi kuralının istisnalarına yer verilmemiştir. Ancak bu kuralın mutlak şekilde uygulanması bazı durumlarda temel hak ve özgürlüklerin etkin kullanımını engelleyebilecektir. Diğer bir ifadeyle,

ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.”

¹⁶³ İdari Yargılama Usulü Kanunu Madde 2’ye göre İdari dava türleri şunlardır:

“a) İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan iptal davaları,

b) İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan **tam yargı davaları**”

¹⁶⁴ Kalabalık, (2011) s.180

¹⁶⁵ Çelikyay, Hakan Sabri, Anayasa Mahkemesi Kararları’nın “Başvuru Yollarının Tüketilmesi Ölçütü Açısından” Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 73, Sayı: 1, İstanbul, 2015 s.50

¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/9580, Kar. Tar. 10/06/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/9580>, E.T

idari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi koşulunun mutlak olarak aranmaması, bireysel başvurunun temel hak ve özgürlükleri koruma amacının bir gereği haline gelmektedir.¹⁶⁷

AIHM, bazı durumlarda iç hukuk yollarının tüketilmesini zorunlu olarak görmemektedir. Mahkeme, bir temel hakkının ihlal edildiğini iddia eden kişinin içinde bulunduğu durumu dikkate alarak, iç hukuk yollarının tüketilmesinin makul olarak istenmeyeceği ya da amaca uygun düşmeyeceği veya sorunu çözemeyeceği açıkça belli olan durumlarda, başvuru yolunun iç hukuk yolunu tüketmesine gerek olmadığına hükmetmiştir.¹⁶⁸

İç hukuk yoluna başvurma **etkisiz** veya iç hukuk yoluna başvurma imkânı ortadan kaldırılmış veya ceza muhakemesi yargılamasında sadece Cumhuriyet savcısına tanınan temyiz yetkisi durumunda başvuru bu yolu kullanamayacak ise (başvuru yolu **ulaşılabilir** değilse), bu durumda da AIHM iç hukuk yolunun tüketilmesi şartını, aramamaktadır.¹⁶⁹ Diğer bir istisna ise, sözleşme ile bağdaşmayan **yönetmelik uygulamalar ve alışkanlıklardır**.¹⁷⁰ Örneğin, gözaltına alınan kişilere şiddet uygulandığında; Devlet otoritesi bu şekildeki davranışları hoşgörüyle karşılıyorsa, karşı önlem almaya çalışmıyorsa ya da aldığı önlemler de yetersiz ise veya yargı yoluyla bir sonuca ulaşılamıyorsa Mahkeme yine iç hukuk yollarını tüketme kuralını aramayacaktır.¹⁷¹

Federal Alman Hukuku'nda başvuru yollarının tüketilmesi kuralının 3 tane istisnası vardır.(Bunlardan ikisi Yasa'dan biri de içtihadattan kaynaklanmaktadır.) Bunlar;

- 1) Şikâyetçi açısından ağır ve giderilemez zarar doğma ihtimali,
- 2) Anayasa şikâyetinin genel bir öneme sahip olması,
- 3) Kanun yolları tüketilse bile bir sonuç alınamayacağının bilinmesidir.¹⁷²

İspanya Anayasa Mahkemesi, olağan kanun yollarının tüketilmesi kuralının istisnası olduğuna dair bir içtihat oluşturmamıştır. Bu konuda İspanya Anayasasında ve kanunlarda da bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla, şikâyetçi açısından ağır ve giderilemez zarar

¹⁶⁷ Atasoy, (2012), s.215

¹⁶⁸ Gözübüyük / Gölcüklü, (2013), s.70

¹⁶⁹ Özbey, Özcan, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:3, Sayı:11, Ankara 2012, s.28

¹⁷⁰ Gözübüyük / Gölcüklü, (2013), s.71

¹⁷¹ Özbey, (2012), (b), s.28-29

¹⁷² Özbey, (2012), (a), s.296

doğma ihtimali, kanun yolları tüketilse bile bir sonuç alınamayacağının bilinmesi durumlarında dahi Mahkemeye doğrudan bireysel başvuruda bulunulamaz.¹⁷³

Türk Anayasa Mahkemesi'nin başvuru yollarının tüketilmesi kuralını aramadığı haller ise başvuru yollarının erişilebilir olmaması, başvuru yolunun etkisiz olması ve başvuru yolunun makul bir başarı şansının bulunmamasıdır.¹⁷⁴

1. Başvuru Yolunun Erişilebilir (Ulaşılabilir) Olmaması

Temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden başvurucu tarafından, doğrudan doğruya herhangi bir aracı olmaksızın kullanılamayan ve özellikle idari makamların takdirine bırakılan hukuk yolları bireysel başvuru uygulamasında ulaşılabilir başvuru yolları olarak kabul edilmemektedir.¹⁷⁵ Örneğin, Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 309'daki kanun yararına bozma,¹⁷⁶ başvuru yollarının kendi imkanlarıyla kullanabilecekleri bir hukuki yol değildir. Bu sebeble ulaşılabilir değildir ve başvuru tarafından tüketilmesi, beklenmez.¹⁷⁷

Orhan ÇAÇAN başvurusunda, AİHM'in verdiği ihlal kararına rağmen, ilk derece mahkemesi tarafından tahliye kararı verilmemesi gerekçesiyle, özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiği iddia edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, *"..Somut olay bakımından 5271 sayılı Kanun'un 312. maddesinin incelenmesi gerekmektedir. Anılan hükümde, yeniden yargılama talebinin cezanın infazını durdurmayacağı fakat ilgili Mahkemenin infazın geri bırakılması veya durdurulması yönünde bir karar alabileceği herhangi bir tereddüde yer bırakılmayacak açıklıkta ifade edilmektedir. Dolayısıyla yeniden yargılama hâlinde salıverilmeye ilişkin söz*

¹⁷³ Karaman, (2013), s.258

¹⁷⁴ Hamdemir, (2015), s.255

¹⁷⁵ Karaaslan, Abdulkadir, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirliğe Dair Bir Usul Sorunu Olarak Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralı ve Kanunla Kurulan Tazminat Komisyonları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl:30, Sayı:132, Ankara 2017, s.23

¹⁷⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 309 – (1) Hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık bulunduğunu öğrenen Adalet Bakanlığı, o karar veya hükmün Yargıtayca bozulması istemini, yasal nedenlerini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bildirir. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, bu nedenleri aynen yazarak karar veya hükmün bozulması istemini içeren yazısını Yargıtayın ilgili ceza dairesine verir. Yargıtayın ceza dairesi ileri sürülen nedenleri yerinde görürse, karar veya hükmü kanun yararına bozar.

¹⁷⁷ Şirin, Tolga, Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı,1.Bası, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s.114

konusu düzenlemenin, erişilebilir nitelikte olduğu açıktır’’¹⁷⁸ şeklinde hüküm kurarak Ceza Muhakemesi Hukuku Madde 312’ de düzenlenen infazın durdurulması yolunu, erişilebilir olarak atfetmiştir. Dolayısıyla bu kurumu başvuru yollarının tüketilmesi kuralının istisnası kapsamında değerlendirmemiştir.

Anayasa Mahkemesi, Ceza Muhakemesi Kanunu madde 141’de düzenlenen haksız koruma tedbirlerine ilişkin tazminat başvurusunu ulaşılabilir bir yol olarak kabul etmektedir. Nitekim Mahkeme, tutukluluğun devamına ilişkin kararın gerekçesinin yetersiz olduğu, kuvvetli suç şüphesini gösteren somut deliller olmadan tutuklama kararı verildiği, tutuklulukta geçirilen sürelerin mahsup edilmeği iddiasıyla yapılan bir bireysel başvuruda, ‘*..Başvurucu, hakkındaki mahkûmiyet hükmünün kesinleştiği 17/11/2014 tarihinden itibaren 5271 sayılı Kanun’un 141. maddesine dayanarak tazminat talebinde bulunma imkânına sahiptir. Erişilebilir bir çözüm imkânı sunan hukuk yoluna başvurulmaksızın yapılan bireysel başvuruların Mahkemece incelenmesi, bireysel başvuru yolunun ikincilliği ilkesi gereği mümkün değildir’’* şeklinde hüküm kurarak, başvuru yollarının tüketilmemesi gerekçesi ile kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁷⁹

2. Başvuru Yolunun Etkisiz Olması

Herhangi bir başvuru yolunun etkili olduğunun kabul edilebilmesi için, temel hak ve özgürlük ihlalinin meydana gelmesini önleyebilmesi ya da mevcut bir ihlali ortadan kaldıracabilmesi veya ihlal sebebiyle meysana gelen zararları giderebilmesi gerekmektedir. Bir ihlal sonucunda alınan kararın sadece tavsiye niteliğinde olması ya da ihlal konusu olayın çözümü kurumun takdirine bağlı olaması durumunda bu yol etkili değildir.¹⁸⁰ Örneğin: Meclis İnsan Hakları Komisyonuna, Hakimler ve Savcılar Kuruluna, Başbakanlığa, Cumhurbaşkanlığına, TBMM Dilekçe Komisyonuna, Başbakanlık İnsan Hakları Kuruluna, Kamu Denetçiliği Kurumu’na yapılan başvurular, hak ihlalinin ortadan kaldıracabilecek

¹⁷⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/6797, Kar. Tar. 7/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6797.E.T.05/03/2018>

¹⁷⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/9105, Kar. Tar. 25/06/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/9105.E.T.05/03/2018>

¹⁸⁰ Ekinci, Hüseyin, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurularda Bir Kabul Edilebilirlik Koşulu Olarak Başvuru Yollarının Tüketilmesi Sorunu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Sayı :11, Yıl:3, Ankara 2012, s.7, (d)

nitelikte etkili bir hukuki yol olarak görülmemektedir.¹⁸¹ Bu tür devlet kurumlarının temel hak ve özgürlük ihlallerinin incelemeye ve gerektiğinde ihlali ortadan kaldırmaya yetkili olmamaları, yapılan başvurunun etkisizliğini ortaya koymaktadır. Bu sebeble etkili olmayan yollara başvurulması bireysel başvuru açısından geçerli (Kamu denetçiliğine Başvuru Hariç)¹⁸² 30 günlük hak düşürücü süreyi durdurmayacaktır.¹⁸³

Anayasa Mahkemesi 25/01/2018 tarihinde verdiği bir kararında 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nu 141. maddesinde öngörülen tazminat davasını mevcut ihlali ortadan kaldırabilecek **etkili bir yol olarak** kabul etmiştir.¹⁸⁴ Dolayısıyla tahliye edilmiş şüpheli ya da sanık, tutuklama kararının hukuka aykırı olduğunu düşünmekteyse, önce CMK madde 141'de düzenlenen tazminat kurumunu tüketmelidir.

Gümüşdere İnşaat Ticaret ve Sanayi başvurusunda, aracının haczedilmesine rağmen, motorlu taşıtlar vergisinin tahakkuk ettirilmesinden dolayı, idari yargıda dava açılmadan bireysel başvuruda bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi, tahakkuk ettirilen vergilere karşı idari yargıda dava açma imkanını sonuç alınabilecek etkili bir yol olarak değerlendirmiş, ve *“..idari işlemlerden kaynaklanan hak ihlallerinin giderilmesi için öncelikle idari yargıda dava açılması gerektiği, olağan kanun yolları tüketildikten sonra hak ihlali hâlâ devam ediyorsa ancak bu takdirde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulabileceği açıktır. Somut olayda, başvurucaya ait aracın haczedildiği tarihten satışına kadar geçen sürede motorlu taşıtlar vergisinin tahakkuk ettirilmesinden şikâyet edilmekte ise de anılan dönem için tahakkuk ettirilen vergilere karşı idari yargıda sonuç alınabilecek **etkili bir dava***

¹⁸¹ Yıldız, Gaye, Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli 2012, s.109

¹⁸² Kamu Kurumu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Madde 17'ye göre : *“Dava açma süresi içinde yapılan şikâyet başvurusu, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur.”*

¹⁸³ Ekinci, (2012), (b), s.11

¹⁸⁴ Anayasa Mahkemesi özetle; *“.. Somut olayda başvuruca tahliye edilmemiş ancak ilk derece mahkemesinin 1/7/2015 tarihli kararıyla mahkum edilmiştir. Mahkumiyet kararıyla birlikte tahliye kararında olduğu gibi tutukluluk hali sona erdiği için 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde öngörülen tazminat davasının bu durumda da etkili bir yol olduğu kabul edilmelidir. Bireysel başvuruda bulunduktan sonra 1/7/2015 tarihinde mahkumiyetine karar verilen başvuruca tutukluluğun makul süreyi aştığına ilişkin iddiası, 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesi kapsamında açılacak davada incelenebilir. Bu madde kapsamında açılacak dava sonucuna göre başvuruca tutukluluğunun makul süreyi aştığının tespiti halinde görevli mahkemece başvuruca lehine tazminata da hükmedilebilecektir. Buna göre 5271 sayılı Kanun'un 141. maddesinde belirtilen dava yolu, başvuruca durumuna uygun telafi kabiliyetini haiz etkili bir hukuk yoludur ve bu olağan başvuru yolu tüketilmeden yapılan bireysel başvurunun incelenmesi bireysel başvurunun "ikincillik niteliği" ile bağdaşmamaktadır”* şeklinde hüküm kurarak başvuru yollarının tüketilmemesi gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/3473,Kar.Tar. 25/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/3473>, E.T 05/03/2018

yolunun bulunduğu, ancak başvuru motorlu taşıtlar vergisine yönelik şikâyeti hakkında kanunda öngörülmüş yargısal başvuru yollarını tüketmeden bireysel başvuruda bulunduğu görülmektedir” şeklinde hüküm kurmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, başvuru yollarının tüketilmesi kuralının istisnası olmadığını tespit edip, kabul edilmezlik kararı vermiştir.¹⁸⁵

Anayasa Mahkemesi’nin yerleşik içtihatlarına göre bazı fiiler, ceza hukuku anlamında suç olabileceği gibi, tazminat sorumluluğunu da gündeme getirebilir. Bu halde bireysel başvuru yapılabilmesi için her iki yolunda tüketilmesi gerekmektedir. Çünkü tazminat davaları daha fazla başarı şansı sunabilecek **etkili bir yol olarak görülmektedir**. Nitekim, Askerlik hizmeti sırasında böbrek yetmezliği hastalığına yakalandığı, Alay komutanı ve ilgili hekim ile diğer sağlık görevlilerinin ihmali yüzünden hastalığın geç teşhis edildiği ve rahatsızlığın iyileşemeyecek düzeye geldiği gerekçesiyle, maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiği iddia edilerek, herhangi bir tazminat davası açılmadan bireysel başvuruda bulunulmuştur. Mağdurun, adli yargıda tazminat davası İYUK’ta tam yargı davası açma imkânı, Anayasa Mahkemesi tarafından **etkili, mevcut ihlali ortadan kaldırılabilecek yol olarak** değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Mahkeme 9/01/2018 tarihinde verdiği kararında “..Başvuru konusu olayda ihmali olduğu ileri sürülen alay komutanı ile sağlık görevlileri hakkında ceza soruşturması açılması talebinde bulunulmakla birlikte ilgili kişiler veya kuruluşun sorumluluklarına ilişkin herhangi bir hukuk yoluna başvurulmadığı anlaşılmaktadır. Halbuki ceza kanunları uyarınca suç oluşturmayan eylem ve ihmallere karşı -husumetin yöneltileceği kişiye bağlı olarak- 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ile 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu uyarınca kusura ve kusursuz sorumluluğa dayalı olarak idareye veya kişilere yönelik idare ve hukuk mahkemeleri önünde, uğranılan zararları tazmin yolları düzenlenmiştir. Bu durumda ihlale yol açıldığı ileri sürülen olay bakımından kanunda öngörülmüş etkili ve başarı şansı sunan söz konusu idari ve yargısal başvuru yolları bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmemiştir”¹⁸⁶ gerekçesiyle başvuruyu kabul edilmez bulmuştur.

¹⁸⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5016 , Kar. Tar. 16/04/2015, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5016>, E.T 05/03/2018

¹⁸⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/2901, Kar. Tar. 9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/2901>, E.T 05/03/2018, Mahkeme benzer bir başvuruda tazminat hukuk yolunu etkili bir yolarak görmüş ve “...Başvuruya konu olayda, başvuru tarafından, hakkında birtakım basın yayın organlarında yayınlanan haberler nedeniyle ilgililer hakkında 3713 sayılı Kanun’un 6. maddesi uyarınca işlem yapılması talebiyle şikâyetle bulunulduğu, yürütülen soruşturma sonucunda ilgililer hakkında bu suç yönünden kovuşturmayla yer olmadığına karar verildiği, hakaret ve iftira suçları yönünden görevsizlik kararı verilerek

3. Başvuru Yolunun Makul Bir Başarı Şansının Olmaması

Bu istisnai durum, olağan idari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi halinde temel hak özgürlük ihlalinin giderilme imkânının olmadığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Özellikle, başvuru yolları sadece şekilden ibaretse, yani başvuru yollarına makul bir başarı şansı tanımıyorsa olağan hukuk yollarının tüketilmesi şartı aranmamaktadır.¹⁸⁷ İhlal iddiası ile ilgili olarak, ilgili yargı düzeninde olumsuz bir uygulama bulunuyorsa ve bu uygulama yerleşik içtihat halini almışsa, başarı şansı olmayan bir başvuru nedeniyle, başvuru yollarının tüketilmesine gerek yoktur.¹⁸⁸

Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlük ihlali iddiasına konu olayla ilgili olağan başvuru yollarının tamamının tüketilmesi gerektiğini belirtmekle birlikte, ‘‘..Ancak belirtilen hükümlerde yer verilen olağan başvuru yolları ibaresinin, başvuru yollarının şikâyetleri açısından makul bir başarı şansı sunabilecek ve bir çözüm sağlayabilecek nitelikte, anlaşılması gerekmektedir’’ değerlendirmesinde bulunarak, makul bir başarı şansı sunmayan olağan başvuru yollarının tüketilmesini başvurucudan beklememektedir.¹⁸⁹

Twitter üzerinden küfür ve hakaret içerikli yazıların kişilik haklarına saldırı niteliğinde olduğu iddiasıyla Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda kullanıcıların gerçek bilgilerine ulaşılamamıştır. Daha sonra dosya hakkında 8 yıllık zamanaşımı süresi boyunca daimî arama kararı verilmiştir. Bunun üzerine

dosyanın Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığına gönderildiği, ancak başvuru tarafından somut başvuru açısından **daha etkili bir giderim yolu olan hukuk davası açma yoluna gidilmediği** anlaşılmaktadır. Yukarıda yer verilen tespitler çerçevesinde, üçüncü kişilerce şeref ve itibara yapılan müdahaleler ile ilgili olarak bir taraftan hakaret ve iftira suçları yönünden görevsizlik kararı verilerek dosyanın Bakırköy Cumhuriyet Başsavcılığına gönderildiği, yani bu suçlar yönünden ceza soruşturmasının devam ettiği, diğer taraftan başvuru tarafından yalnızca ceza muhakemesi yoluna başvurulmuş olduğu nazara alındığında, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için tüm başvuru yollarının tüketilmesi koşulunun yerine getirildiği söylenemez. 35. Açıklanan nedenlerle, başvuru tarafından üçüncü kişilerce şeref ve itibara karşı yapılan müdahaleler ile ilgili olarak yalnızca ceza muhakemesi yoluna başvurulduğu ve somut başvuru açısından daha etkili bir giderim yolu olan hukuk davası açma imkânı kullanılmaksızın bireysel başvuruda bulunulduğu anlaşıldığından, başvurunun bu kısmının ‘‘başvuru yollarının tüketilmemesi’’ nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir’’ şeklinde hüküm kurarak başvuruyu kabul edilemez bulmuştur. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/2901, Kar. Tar. 9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2355>, E.T 06/03/2018

¹⁸⁷ Çelikyay, (2015), s.30

¹⁸⁸ Duysak, (2013), s.105

¹⁸⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/2355, Kar. Tar. 1/11/2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2355>, E.T 06/03/2018

şikayetçi, yapılan suç duyurusu sonrasında etkili bir soruşturma yapılmaması gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi 19/12/2017 tarihinde verdiği kararda, ‘‘.Başvurucunun iddiaları ile ilgili olarak başvurduğu ceza davası yolu, ulaşılabilir telafi kabiliyetini haiz ve başvurucunun şikayetlerini **gidermede makul başarı şansı tanıyan**’’ bir olağan iç hukuk yoludur değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla, Mahkeme somut olay açısından halen soruşturma sürecinin devam ettiğini, başvuru yollarının tüketilmesi kuralının bir istisnasının da olmadığına hükmetmiştir.¹⁹⁰

II. Bireysel Başvurunun Süresi

6216 sayılı Kanun madde 47/5’e göre: ‘‘Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren **otuz gün** içinde yapılması gerekir.’’ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 64.maddesinin 1.fıkrasında da aynı hüküm tekrarlanmıştır.

Madde gerekçesinde ‘‘Bireysel başvurunun kişisel ve güncel bir temel hak ihlâlinin ortadan kaldırılmasına yönelik bir anayasal kurum olması, başvuruların belirli bir sürede yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bireysel başvurunun gerçek bir güvence teşkil edebilmesi, ihlâlin ve sonuçlarının ortadan kaldırılabilir nitelikte olmasıyla yakından ilintilidir. Bu nedenle başvurunun, kanun yollarını tüketen nihai işlemin başvurucuya tebliğ edildiği tarihten veya kanun yolu öngörülmemişse ihlâlin öğrenildiği tarihten başlayarak otuz gün içinde yapılması öngörülmüştür.’’ denilerek başvuru süresinin otuz gün sınırlandırılmasının nedeni belirtilmiştir.

Doktrinde, bu sürenin yeterli olup olmadığı tartışılmıştır. Çelik’e göre bireysel başvuru kurumunun varlığından herkes haberdardır dolayısıyla bu otuz günlük süreyi kısa olduğundan dolayı başvurucunun kaçırmaması mümkün değildir. Yine bireysel başvurular çoğunlukla olağan kanun yollarının tüketilmesi şartı ile yapıldığından dolayı taraflar zaten başvuru için gerekli olan delillere sahiptirler. Dolayısıyla bu otuz günlük süre yeterlidir.¹⁹¹

Atasoy’a göre de otuz günlük süre yeterli bir süredir. Çünkü bireysel başvuruda bulunabilmek için genellikle yargısal yolların tüketilmesi koşulu aranmaktadır. Bu anlamda

¹⁹⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/4988, Kar. Tar. 19/12/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4988>, E.T 06/03/2018

¹⁹¹ Çelik, (2016), s.105

nihai karardan sonra işlemeye başlayacak olan süre bireylerin, başvuruda bulunup bulunmayacağını değerlendirmeleri ve başvuruda bulunmaları halinde delillerini belirlemeleri için yeterlidir.¹⁹²

Aydın'a göre, süre idari yargıdaki iptal davaları gibi altmış gün olursa, dava dilekçesi daha sağlıklı ve daha nitelikli olabilir ve aynı zamanda kişileri daha sağlıklı düşünmeye itebilir.¹⁹³

Ekinci'ye göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurularda geçerli olan 4 aylık süreyle¹⁹⁴ kıyaslandığında Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda 30 günlük süre kısadır. Başvuru süresinin bu şekilde kısa olması eleştirilere konu yapılmakta ise de bu sürenin gereğinden fazla olması da hukuksal güvenliği zedeleyebilecek sonuçlar meydana getirebileceği için bir kısım sakıncalar taşımaktadır. Bu nedenle 6216 sayılı Kanun'da benimsenen 30 günlük süre yeterlidir. Bu sürenin kısa olup olmadığı değerlendirilirken bireysel başvuruların birçoğunun yargısal makamların kararının ardından yapıldığı ve bu kurumun bir iç hukuk mekanizması olduğu göz önünde tutulmalıdır. Bu nedenle AYM'ye başvuru süreleriyle AİHM'e başvuru sürelerinin kıyaslanması uygun değildir. Dolayısıyla sadece bu karşılaştırmadan hareketle 30 günlük başvuru süresinin kısa olduğu sonucuna varmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır.¹⁹⁵

Sürenin gereğinden fazla olması temel hak ve özgürlükler konusundaki problemlerin uzun bir süre çözümsüz olarak beklemesine ve hukuk güvenliğinin zedelenmesine yol açabilir. Ayrıca bireysel başvuru yolu ikincil bir yoldur. Başvurucu olağan kanun yollarında hakkını ararken, ihlalin giderilmemesi olasılığını da düşünerek Anayasa Mahkemesi'ne başvurabileceği ihtimalini de düşünmektedir. Dolayısıyla olağan kanun yollarında başvurusunun dilekçesinin temellerini oluşturan vakalar hazırdır. Tüm bu sebeplerden ötürü, kanaatimizce kanunda ve içtüzükte belirlenen otuz günlük süre yeterlidir.

Kanunda belirlenen 30 günlük süre niteliği itibarıyla hak düşürücü süredir. Bu sebeple sürenin kaçırılması durumunda bireysel başvuru yapılmaz.¹⁹⁶ Ancak 6216 sayılı Kanun madde 47/2, ikinci cümle, kurala şu şekilde bir istisna getirmiştir: *‘‘Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün*

¹⁹² Atasoy, Hakan, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Koşulları, 1.Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s.233

¹⁹³ Aydın, (2011), s. 155

¹⁹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 35. Maddesinin 1.fıkrasına göre: *‘‘Mahkeme'ye ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilen ilkeleri uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra ve iç hukuktaki kesin karar tarihinden itibaren dört aylık bir süre içinde başvurulabilir.’’*

¹⁹⁵ Ekinci, Hüseyin, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi, Anayasa Yargısı Dergisi, Sayı 30, Ankara 2013, s. 174-175

¹⁹⁶ Hamdemir, (2015), s.288

içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuruçunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.” Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 64/2¹⁹⁷ de de benzer şekilde düzenleme bulunmaktadır. Kanun ve İçtüzük’te haklı mazeret teşkil edecek sebepler tek tek sayılmamıştır. Mahkeme sunulan bilgi ve belgeleri inceleyerek buna göre bir karar verecektir.¹⁹⁸

Bireysel başvuru süresinin kaç gün olduğundan ziyade, bu sürenin ne zaman başladığı çok önem teşkil etmektedir. 6216 sayılı Kanun’un 47.maddesinin 5. fıkrasına göre göre otuz günlük süre, idari ve yargısal başvuru yolları öngörülmüşse bu yolların tüketildiği tarihten itibaren, başvuru yolu yoksa ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren başlamaktadır.¹⁹⁹

İhlale konu edilen işlemin tefhim ya da tebliği gerekiyorsa, süre tefhim ve tebliğden başlayacaktır. Gerekmeyorsa, işlemin öğrenildiği tarihten başlayacaktır. İçtüzük madde 59/3-d maddesi de nihai karar ya da işlem tebliğ edilmişse tebellüğ belgesinin başvuru formuna eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, tebliği gereken işlemlerde sürenin başlangıcını belirleyebilmek için tebellüğ belgesine bakacaktır.²⁰⁰

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bireysel başvuruda 4 aylık süre, iç hukukta bir başvuru imkânı varsa bu yolun bitirildiği tarihten itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla son karar tarihinden itibaren başlamaktadır. Hak ihlalinin giderecek herhangi bir mekanizma iç hukukta yok ise, AİHS’in ihlaline yol açan eylem veya işlemin yapıldığı tarihten itibaren başvuru süresi işlemeye başlayacaktır.²⁰¹

Anayasa Mahkemesi her başvuruda, dosyaya göre, 30 günlük sürenin ne zaman başladığını tespit etmektedir. Mahkeme 9/01/2018 tarihinde verdiği bir kararda: ‘*..Anılan düzenlemelerde başvuru yolu öngörülen durumlarda bireysel başvuru süresinin başlangıcına*

¹⁹⁷ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 64/2’ deki düzenleme: ‘*Başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir. Komisyonlar raportörlüğünce mazeretin kabulünün gerekip gerekmediği yönünde karar taslağı hazırlanır. Komisyon, öncelikle başvuruçunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek mazereti kabul veya reddeder*” şeklindedir.

¹⁹⁸ Anayasa Mahkemesi Yasin YAMAN kararında hangi hallerin haklı mazeret olduğunun önceden belirlenmesinin mümkün olmadığını, mahkemenin ileri sürülen mazeretin haklı olup olmadığını her başvuruda, olayın özelliklerini dikkate alarak değerlendireceğini vurgulamıştır. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2012/1075, Kar. Tar.12/2/2013), <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/c0505625-b4d7-454e-b47c-917c271485a5?wordsOnl y=False>) E.T. 10/10/2017

¹⁹⁹ Aynı düzenleme Aym İçtüzüğü madde 64/1 de tekrarlanmıştır. Buna göre: ‘*Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir.*”

²⁰⁰ Atasoy, (2015), s.235-236

²⁰¹ Kalabalık, Halil, İnsan Hakları Hukuku, Güncellenmiş 4.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.258

ilişkin olarak başvuru yollarının tüketildiği tarihten söz edilmekte ise de haberdar olunmayan bir hususta başvuru yapılamayacağı dikkate alınarak bu ibarenin "nihai kararın gerekçesinin öğrenilebildiği tarih" olarak anlaşılması gerekir. Bu öğrenme, somut olayın özelliklerine göre farklı şekillerde gerçekleşebilir'' değerlendirmesini yaparak haberdar olunmayan bir hususta, nihai kararın gerekçesinin öğrenilebildiği tarihi sürenin başlangıcı kabul etmektedir. Burda nihai kararın nasıl öğrenileceği gündeme gelmektedir. Mahkeme yine aynı kararında, ‘‘..Bireysel başvuru süresi bakımından "nihai kararın gerekçesinin tebliği",²⁰² öğrenme şekillerinden biridir. Ancak öğrenme, gerekçeli kararın tebliği ile sınırlı olarak gerçekleşmez; başka şekillerde de öğrenme söz konusu olabilir.²⁰³ Bu kapsamda nihai kararın gerekçesinin "dosyadan suret alınması" gibi hallerde öğrenilmesi de mümkündür. Başvurucuların nihai kararın gerekçesini "öğrendiklerini beyan ettikleri tarih" de bireysel başvuru süresinin başlangıcı olarak ele alınabilir'' değerlendirmesini yaparak, tebliğle, dosyadan suret almayla, nihai kararının gerekçesinin öğrenildiği tarih itibarıyla de başvuru süresini başlatmaktadır. Nihai kararın gerekçesi öğrenilmemişse başvuru süresinin nerden başlayacağı hususunu da Mahkeme bu kararında, ‘‘...Başvurucuların bireysel başvuruda bulunmak amacıyla dava ve

²⁰² Ayhan KARAMAN başvurusunda Yargıtay hukuk dairesi ilamının başvuru vekiline tebliğ tarihi dikkate alınarak bireysel başvuru süresinin başlangıcı tespit edilmiştir. ‘‘..Başvuru konusu olayda, genel arazi kadastrosu sırasında orman vasfı ile Hazine adına tespit gören parselin sınırları içinde kalan iki adet taşınmazın olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı yoluyla iktisap koşullarının oluştuğu iddiasıyla açılan tapu iptali ve tescil davası sonunda Kadınhanı Asliye Hukuk Mahkemesince davanın reddine karar verilmiştir. Temyiz üzerine Yargıtay 20. Hukuk Dairesince hüküm oyçokluğu ile onanmış, karar düzeltme talebi ise yine oyçokluğu ile reddedilmiştir. Başvurucu vekili, başvuru formunda Yargıtay 20. Hukuk Dairesinin 11/2/2013 tarihli karar düzeltme talebinin reddine ilişkin ilamının 18/4/2013 tarihinde öğrenildiğini belirtmiş; eksikliğin giderilmesi bildirimi üzerine sunduğu 23/5/2013 tarihli dilekçesinde ise gerekçeli kararın kesinleşme şerhli suretinin 18/4/2013 tarihinde alınması suretiyle karar düzeltme talebinin reddine ilişkin karardan haberdar olduğunu bildirmiştir. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) sistemi üzerinde yapılan incelemede ise Yargıtay 20. Hukuk Dairesinin 11/2/2013 tarihli ilamının başvuru vekiline 18/3/2013 tarihinde tebliğ edilmiş olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda başvuru, karar düzeltme talebinin reddine ilişkin nihai kararın tebliğinden itibaren otuz günlük başvuru süresi geçtikten sonra 22/4/2013 tarihinde başvuruda bulunmuştur. Dolayısıyla başvuruda süre aşımı bulunduğu sonucuna varılmıştır. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/2801, Kar. Tar. 07/01/2016 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2801>, E.T 08/03/2018

²⁰³ Nitekim Anayasa Mahkemesi, Murat GÜL başvurusunda, Yargıtay Ceza Dairesinin kararı kesinleştikten sonra ilk derece mahkemesinde yapılan Uyarılama yapılmasına yer olmadığına dair kararının tebliğini gerekçeli kararın öğrenildiği tarih olarak kabul etmiştir. Mahkeme özetle, ‘‘..Somut başvuruda Adana 8. Ağır Ceza Mahkemesinin 11/10/2012 tarihli kararı, Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 21/5/2013 tarihli ilamı ile onanarak aynı tarihte kesinleşmiştir. Lehe düzenlemeler yapıldığı gerekçesiyle yürütülen uyarılama yargılamasında mahkûmiyet kararının onandığından bahsedilmiştir. Uyarılama yapılmasına yer olmadığına dair karar, 12/9/2013 tarihinde başvuru müdafinin yüzüne karşı verilmiştir. Uyarılama yargılaması talep üzerine yapılmadığından başvuru, nihai kararı en geç hakkındaki uyarılama yapılmasına yer olmadığı kararıyla öğrenmiştir. Bu nedenle başvuru konusu nihai kararın 12/9/2013 tarihinde öğrenildiği ve bireysel başvurunun da 1/11/2013 tarihinde yapıldığı gözetildiğinde otuz günlük başvuru süresinin geçtiği anlaşılmaktadır.’’ değerlendirmesi yaparak başvuruyu süre aşımı gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/8037, Kar. Tar. 20/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/8037>, E.T 07/03/2018

*başvurularını takip etmek için gerekli özeni gösterme yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük kapsamında ilk derece mahkemesine fiilen ulaşan nihai kararın gerekçesini öğrenme konusunda gerekli özeni gösterme sorumluluğu başvuru sahiplerine aittir. Diğer bir ifadeyle başvuru sahipleri veya vekillerinin ilk derece mahkemesine ulaşan kararın bir örneğini almak için özenli davrandıklarını kanıtlamaları gerekir. Yargıtay Ceza Daireleri tarafından verilen kararların taraflara tebliğine ilişkin bir düzenleme mevzuatta bulunmamaktadır. Ceza yargılamasında nihai kararın tebliğ edilmediği durumlarda kararın derece mahkemesine ulaşmasından ve böylece gerekçesinin erişilebilir olmasından sonra özen yükümlülüğü kapsamında makul bir süre içinde bireysel başvuru yapmak isteyen ilgililerden karara erişimleri ve karar gerekçesini öğrenmeleri beklenir. Bu kapsamda erişilebilir olan nihai kararın en geç üç ay içinde ilgilileri tarafından bilindiği ve gerekçesinin öğrenildiği kabul edilmelidir. Aksi tespit edilmediği sürece bireysel başvuru için 6216 sayılı Kanun'da öngörülen otuz günlük başvuru süresi bu tarihten itibaren başlayacaktır'' değerlendirmesiyle ortaya koymuştur.*²⁰⁴ Dolayısıyla Yargıtay Ceza daireleri tarafından verilen kararlar, ilgiliye tebliğ edilmemişse, dosya ilk derece mahkemesine ulaşmasından sonra ve böylece gerekçeye ulaşılabilir olmasından itibaren 3 ay sonra, bireysel başvuru süresi başlamaktadır.

İdari başvuru yollarının tüketilmesi başlığı altında anlattığımız üzere, idari yargıda karar düzeltme müessesesi, olağan kanun yoludur. Dolayısıyla, idari yargıda bireysel başvuru süresi, karar düzeltme ilamının tebliğinden itibaren başlayacaktır. Nitekim Anayasa Mahkemesi 9/01/2018 tarihinde verdiği bir kararında, *“..başvurucunun bu başlık altında incelenen şikayetine ilişkin derece mahkemelerince yapılan değerlendirmelerin başvurucuya 16/7/2013 tarihinde tebliğ edilen Danıştay İkinci Dairesinin 16/4/2013 tarihli karar düzeltme*

²⁰⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/13719, Kar. Tar. 9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anaayasa.gov.tr/BB/2014/13719>, E.T 07/03/2018, Somut olayda ilk derece mahkemesinin kararı temyiz edilmiştir. Yargıtay 20/02/2014 tarihinde kesinleşmiş kararını vermiştir. UYAP'tan yapılan araştırmada Yargıtay ilamının 3/04/2014 tarihinde Mahkemeye ulaştığı görülmüştür. Dolayısıyla başvuru, 3/04/2014 tarihi itibarıyla nihai kararın içeriğine erişme imkanına sahiptir. En nihayetinde Mahkeme *“..Bu tarihten itibaren özen yükümlülüğü kapsamında kararın içeriğinin öğrenildiği kabul edilen üç aylık sürenin sonundan itibaren en geç otuz günlük bireysel başvuru süresi sonunda 2/8/2014 tarihine kadar başvuru tarafından bireysel başvuruda bulunulması gerekirken başvuru süresi geçtikten sonra 14/8/2014 tarihinde bireysel başvuru yapılmıştır”* değerlendirmesinden sonra başvuruyu süre aşımı nedeniyle kabul edilmez bulmuştur.

Benzer başka bir olayda Mahkeme: *“..Somut olayda Yargıtayın onama ilamının en geç 27/11/2012 tarihinde İlk Derece Mahkemesi Kalemine ulaştığı görülmüştür Diğer bir ifadeyle başvuru sahibinin ve müdafinin nihai kararın içeriğine erişme imkânını en geç 27/11/2012 tarihinde elde ettiği anlaşılmıştır”* Dolayısıyla özen yükümlülüğü kapsamında en geç 27/2/2013 tarihinde başvuru sahibinin kararın içeriğini öğrendiği kabul edildiğinden ve bu tarihten sonra otuz gün içinde başvuruda bulunulması gerekirken 17/6/2013 tarihinde yapılan başvuruda süre aşımı olduğu sonucuna varılmıştır” gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2013/4690, Karar. Tarihi 25/2/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anaayasa.gov.tr/BB/2013/4690>, E.T 07/03/2018

*talebinin reddine ilişkin ilamı ile sonlandırıldığının ve söz konusu şikayet yönünden başvuru yollarının tüketildiğinin kabulü gerekmektedir'' şeklinde değerlendirme yapmıştır. Dolayısıyla Mahkeme başvuru süresini, karar düzeltme ilamının tebliğ edildiği tarih olan 16/07/2013'ten itibaren başlatmış ve 17/12/2014 tarihinde yapılan başvuruyu süre aşımı nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.*²⁰⁵

Hak ihlaline kamu gücünün ihmali sebebiyet veriyorsa bu durumda ihmalin devam eden bir süreç olması sebebiyle her zaman bireysel başvuruda bulunabilmek mümkündür. Çünkü bu durumda başvuru süresinin başlangıç noktası bulunmamaktadır. Şayet ihmal devam etmiyorsa Mahkeme, ihmalin kesildiği tarihi tespit edecek ve bu tarihten itibaren süreyi başlatacaktır.²⁰⁶

III. Anayasa Mahkemesi'nin Yetkisine İlişkin Kabul Edilemezlik Nedenleri

A. Anayasa Mahkemesi'nin Kişi Bakımından Yetkisi (Ratione Personae)

Türk Anayasası'nın 148. Maddesine göre bireysel başvuruda bulunma hakkı **herkese** tanınmış olan bir haktır.²⁰⁷ 6216 sayılı Kanun'un 45.maddesi de aynı hükmü tekrarlayarak herkesin başvuru yapma hakkının olduğunu düzenlemiştir. ²⁰⁸ Bununla birlikte aynı kanunun 46/1 maddesinde, bireysel başvurunun ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabileceği, 46/2 maddesinde kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamayacağı, özel hukuk tüzel kişileri nin sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabileceği, 46/3 maddesinde ise sadece Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancıların bireysel başvuru yapamayacağı düzenlenmiştir.

²⁰⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No:2014/19613, Karar. Tarihi 9/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19613>, E.T 07/03/2018

²⁰⁶ Efe, (2015) s.306

²⁰⁷ Anayasa madde 148/3'e göre: *'Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.'*

²⁰⁸ 6216 sayılı Kanun madde 45/1' e göre: *'Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.'*

AİHM'e bireysel başvuru hakkına sahip olanlar iki grupta toplanmıştır. Bunlardan biri devlet başvurusudur (sözleşen devletlerin birbirleri aleyhine başvurusu).²⁰⁹ Diğer grup ise, temel hak ve özgürlüklerinin Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren **gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar** veya **kişi gruplarıdır**.²¹⁰

Hükümet dışı tabiriyle, kamu gücü kullanmayan özel hukuk kuruluşları anlaşılır. Belediyeler, merkezi yönetim kuruluşları resmi kuruluşlardır, dolayısıyla bunlar bireysel başvuru hakkına sahip değildir. Kişi toplulukları ise başvuranların ulusal hukuka göre oluşturdukları kişi topluluklarıdır.²¹¹

Alman Hukukunda, hak sahibi olma yeteneğine sahip herkesin bir temel hakkın korunmasına yönelik olarak bireysel başvuruda bulunabileceği hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla Alman kamu gücü işlemlerinden dolayı herhangi bir temel hakkı ihlal edilen **her gerçek kişi** bireysel başvuruda bulunma hakkına sahiptir.²¹²

1. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Bulunma Hakkına Sahip Olanlar

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Anayasamızın 148/1 maddesine göre herkes Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilir. Buna göre herkes kavramının içerisinde vatandaşlar, ülkede bulunan yabancılar girmektedir.²¹³ Başka bir ifade ile herkes tabiri ile gerçek ve tüzel kişiler kastedilmektedir.

a. Gerçek Kişiler

Gerçek kişiler tabirinden, insanları anlamak gerekir. Hukuk sistemlerinin tümünde bütün insanlar kişi olarak kabul edilir. ²¹⁴ Kişilik, Türk Medeni Kanun'u madde 28' göre; çocuğun sağ olarak tamamiyle doğması ile başlamakta ve ölümle sona ermektedir.

²⁰⁹ AİHS madde 33'e göre: 'Her Yüksek Sözleşmeci Taraf, diğer bir Yüksek Sözleşmeci Taraf'a karşı Sözleşme ve Protokollerinin hükümlerinin ihlali iddiası ile Mahkeme'ye başvurabilir.'

²¹⁰ AİHS madde 34'e göre: 'Bu Sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının Yüksek Sözleşmeci Taraflar'dan biri tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş veya kişi grupları Mahkeme'ye başvurabilir. Yüksek Sözleşmeci Taraflar bu hakkın etkin bir şekilde kullanılmasını hiçbir surette engel olmamayı taahhüt ederler.'

²¹¹ Gözübüyük / Gölcüklü, (2013), s.37-38

²¹² Mellinshof, (2009), s.34

²¹³ Erdiñç, Tahsin, Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:6, Sayı:20, Ankara 2015, s.108

²¹⁴ Remzi, Mehmet / Aydın, Sezer / Ispartalı, Murat, Medeni Hukuk, 4.Bası, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2015, s.95

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilmek için gerçek kişinin **taraf ehliyetine** sahip olması gerekmektedir. Ancak bu hususta 6216 sayılı Kanun'da düzenleme bulunmamaktadır. 6216 sayılı Kanun 49/7 maddesinde; *'Bireysel başvuruların incelenmesinde, bu Kanun ve İçtüzükte hüküm bulunmayan hâllerde ilgili usul kanunlarının bireysel başvurunun niteliğine uygun hükümleri uygulanır'* hükmü yer almaktadır. Bu kanun maddesinden dolayı taraf ehliyeti Hukuk Muhakemeleri Kanun'a göre ve onun atıfta bulunduğu Türk Medeni Kanun'a göre ele alınacaktır.²¹⁵

Hak ehliyeti, haklara ve borçlara sahip olma ehliyetidir. Bu anlamıyla kişilik ile hak ehliyeti eş anlamlıdır. ²¹⁶ Taraf ehliyeti ise, davada taraf olabilme yeteneğidir. Medeni haklardan yararlanma ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi davada taraf ehliyetine sahiptir. Yani taraf ehliyeti medeni hukuktaki hak ehliyetinin usul hukukunda büründüğü şeklidir.²¹⁷ Türk Medeni Kanun'u madde 27'ye göre gerçek kişiler için kişilik çocuğun tam ve sağ doğumu ile başlar ve ölümle sona erer. Bu nedenle cenin de niteliğine uygun düştüğü takdirde insan onuru, yaşam hakkı mülkiyet hakkı gibi haklar bakımından açısından kanuni temsilcisi veya vasi aracılığı ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkına sahiptir.²¹⁸

6216 sayılı Kanun'a göre sadece Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamamaktadır. (Sadece Türk Vatandaşlarına tanınan haklar: Parti Kurma ve Partiden Ayrılma, Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakkı, Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar vb.) Vatansızlar da sadece Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili bireysel başvuru yapamazlar. Dolayısıyla, vatansızların da yabancılara tanındığı biçimde bireysel başvuru hakkı olduğu kabul edilmektedir.²¹⁹

AIHM'ne tüm gerçek kişiler başvurabilmektedir. Gerçek kişinin vatandaş veya yabancı olması, o ülkede oturup oturmaması, davalı devletin uyruğu olup olmaması, hususu, bireysel başvuru yapmada önemli değildir. Aynı zamanda AIHM'e başvuru için bireyin ergin ve sezgin olma şartları aranmamaktadır.²²⁰

²¹⁵ Hamdemir, (2015), s.232

²¹⁶ Dural, Mustafa, Ögüz, Türk Özel Hukuku, Kişiler Hukuku, 1.Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul 2004, s.37

²¹⁷ Arslan, Ramazan, Yılmaz, Ejder, Taşpınar Ayvaz, Sema, Medeni Usul Hukuku, 2.Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2016, s.242

²¹⁸ Hamdemir, (2015), s.233

²¹⁹ Yıldız, (2012), s.110-111

²²⁰ Gözübüyük / Gölcüklü, (2013), s.38

b. Tüzel Kişiler

Tüzel kişiler, tabi oldukları hukuki rejime göre, kamu tüzel kişileri ve özel hukuk tüzel kişileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.²²¹

aa. Kamu Tüzel Kişileri

6216 sayılı Kanun madde 46/2'ye göre kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamamaktadır. Kamu tüzel kişileri ise, ancak kanunla ya da kanun verdiği yetkiyle idari işlemle kurulabilen, kamuyu temsil eden, özel hukuk tüzel kişilerine nazaran daha geniş yetkilerle kuşatılmış, bizzat kendi kendilerini fesih etmeleri mümkün olmayan kuruluşlardır.²²² Bu merciler; devlet örgütü,²²³ mahalli idareler,²²⁴ hizmetsel kuruluşlar,²²⁵ kamu meslek kuruluşlarıdır.²²⁶ Dolayısıyla kamu gücü kullanan bu örgütler bireysel başvuru yaptıklarında Anayasa Mahkemesi kişi bakımından yetkisizlik kararı verecektir.

bb. Özel Hukuk Tüzel Kişileri

6216 sayılı Kanun madde 46/2'ye: “*Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.*” Dolayısıyla, bir özel hukuk tüzel kişisi, kendi tüzel kişiliği ile ilgili temel hak ve özgürlük ihlali iddiasında değil de üyesine ait bir hak ihlali iddiasında bulunduğu anda Anayasa Mahkemesi kişi yönünden yetkisiz olacaktır.²²⁷

²²¹ Akıntürk, Turgut, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, 8.Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011, s.519

²²² Akıntürk, (2011), s.520

²²³ Devlet örgütü içinde Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Bakanlar Kurulu, Bakanlıklar, Genel Kurmay Başkanlığı, Valilikler ve Kaymakamlıklar yer almaktadır.

²²⁴ Anayasa madde 127'ye göre: “*Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.*” Dolayısıyla mahalli idareler, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve köylere aittir.

²²⁵ Hizmetsel kuruluşlar: Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Düzenleyici ve Denetleyici Üst Kurullar, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Rekabet Kurumu vb.), Üniversiteler, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, vb.

²²⁶ Kamu Meslek Kuruluşları, Türkiye Noterler Birliği, Türkiye Barolar Birliği, Türkiye Ziraat Odaları, vb

²²⁷ Korkmaz, Ramazan, Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru, 1.Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s.100

Özel hukuk tüzel kişileri, vakıflar, dernekler ve şirketlerdir.²²⁸ Türk Medeni Kanun’u madde 102/1’e göre: “*Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır.*” Türk Medeni Kanun’u madde 59’a göre ise “*Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar.*” Yani vakıflar, yerleşim mahkemesi nezdinden tutulan sicile kayıtlı birlikte, dernekler ise gerekli belgeleri en büyük mülki amirine verdikleri andan itibaren, kendi tüzel kişiliği ile ilgili bir hak ihlali iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunabilir.²²⁹

Ticaret şirketleri ise anonim, limited, kollektif, komandit ve kooperatiflerdir. Bu şirketler ticaret siciline tescille birlikte tüzel kişilik kazanmaktadır.²³⁰ Anonim şirketler, esas sözleşmede belirlenen sürenin sona ermesiyle, fesihle, tasfiyeyle, genel kurul kararıyla , kanunda belirtilen diğer sebeplerin gerçekleşmesiyle ve ticaret sicilinden kaydının silinmesiyle,²³¹ limited şirketler, iflasın açılmasıyla, tasfiyeyle, kanunda belirtilen diğer sebeplerin gerçekleşmesiyle ve ticaret sicilinden kaydının silinmesiyle tüzel kişiliklerinin kaybetmektedirler.²³² Dolayısıyla ticaret sicilindeki kayıt silindikten sonra, bireysel başvuru yapıldığında Anayasa Mahkemesi kişi yönünden yetkisizlik kararı vermektedir. Nitekim, Mahkeme 27/08/2013 tarihinde yapılan bireysel başvuru hakkında, “*..6102 sayılı Kanun hükümlerine göre sermaye şirketi olan limited şirketleri, ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Şirketin tüzel kişiliği haiz olması nedeniyle hak ve fiil ehliyeti ve buna bağlı olarak taraf ve dava ehliyeti de bulunmaktadır. Buna karşılık ticaret siciline tescil ile fiil ehliyetine sahip olan şirketin, kanundan kaynaklanan sona erme sebeplerinden birinin gerçekleşmesi ve ticaret sicilinden kaydının silinmesiyle tüzel kişiliği ve dava ehliyeti sona erecektir. Buna göre başvuru şirketin 21/6/2013 tarihinde ticaret sicilinden kaydının silinmesiyle tüzel kişiliğini ve bireysel başvuru ehliyetini kaybettiği, hukuki varlığı sona eren ve ihyasına yönelik herhangi bir dava açılmayan şirket adına yetkisi olmayan temsilcisi ve bu temsilcinin vekâlet verdiği avukat tarafından bireysel başvuruda bulunulmasının mümkün olmadığı sonucuna*

²²⁸ Helvacı, Serap / Erlüle Fulya, Medeni Hukuk (Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), 4.Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2016, s.112

²²⁹ İncoğlu, Sibel, Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Türkiye ve Latin Modelleri, 1.Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s.142-143

²³⁰ Arkan, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, 18.Bası, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2013, s.119-121

²³¹ Kayıhan, Şaban, Şirketler Hukuku, 1.Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.219

²³² Kayıhan, (2015), s. 271-272

ulaşılmıştır’’ değerlendirmesini yapmış ve kişi yönünden yetkisizlik nedeniyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.²³³

2. Mağdurluk Statüsü

Temel hak ve özgürlük ihlali iddiasında bulunan kişinin, güncel ve kişisel bir hakkının ihlal edildiğinden dolayı mağdur statüsüne sahip olması gerekmektedir. Mağdur ise, doğrudan, dolaylı ve potansiyel mağdur olmak üzere üçe ayrılmaktadır.²³⁴

Doğrudan mağdur, başvuru konusu yapılan kamu gücü işlemi ya da eyleminden güncel ve kişisel bir hakkı şahsi olarak etkilenen kişidir.²³⁵ Anayasa Mahkemesi’nin 08/02/2018 tarihinde verdiği bir hak ihlal kararında, sanık ilk derece mahkemesi tarafından verilen mahkumiyet kararının kararın gerekçesiz olduğunu, suçun kanuni tanımındaki unsurların oluşmadan mahkumiyete karar verildiğini, hakaret suçunun oluştuğuna dair bir somut delil olmadığını gerekçe göstererek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²³⁶ Somut olayda başvurucunun adil yargılanma hakkı, ilk derece mahkemesi tarafından doğrudan etkilenmiştir. Dolayısıyla başvuru, doğrudan mağdur sıfatına haizdir.

AİHM’e bireysel başvuruda bulabilmek için de, temel hak ve özgürlüğü ihlal edilen kişinin mağdur olmasının yanı sıra, ihlale bahis işlem ya da eylemden doğrudan etkilenmiş olması gerekmektedir.²³⁷

Doğrudan mağdur ile başvuru arasında yakın bir ilişkisi olan kişiler de Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yapabilmektedir. Dokrinde bu husus **dolaylı mağdur** olarak ifade edilmektedir.²³⁸ Başka bir ifade ile dolaylı mağdur, asıl kişinin hakkının ihlal edilmesinden etkilenen kişidir. Örneğin, mülkiyet hakkının ihlalinde mirasçılar, yaşam

²³³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/6825, Kar. Tar. 07/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6825, E.T 07/03/2018>

²³⁴ Küçük, Salim, Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, ‘‘Recep KAPLAN, Hüseyin TURAN (Editörler)’’, 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2015, s.52-53

²³⁵ Efe, (2016), s.138

²³⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10736, Kar. Tar. 08/02/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10736, ET. 09/03/2018>

²³⁷ Çınar, İbrahim, Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi) ‘‘Musa SAĞLAM (Editör),’’ Şen Matbaa, 1.Bası, Ankara 2013, s.209

²³⁸ Saunders, Melek Karali, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, ‘‘ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler),’’ 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2017, s.168

hakkının ihlalinde, aile bireyleri dolaylı mağdur sıfatıyla bireysel başvuru yapabilmektedirler.²³⁹ Nitekim, başvuru Şahin AKKAYA emeklilik ek gösterge rakamının düzeltilerek, emeklilik aylığının azalması ve geriye yönelik olarak fazladan ödendiği belirtilen aylıklarının iadesinin istenmesi sebebiyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüş ve 04/12/2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur. Dosya derdest haldeyken Şahin AKKAYA 10/10/2017 tarihinde vefat etmiştir. Başvurucunun eşi Fatma Ülker Akkaya dolaylı mağdur sıfatı ile bireysel başvuruya devam etmek istediğini Anayasa Mahkemesi'ne bildirmiştir. Mahkeme bu talebi başvuru emekli aylığının yanlış hesaplanmasında, eşinin de mağdur olduğundan bahisle kabul etmiş ve 22/02/2018 tarihinde Fatma Ülker AKKAYA başvuru adıyla ihlal kararı vermiştir.²⁴⁰

Potansiyel mağdur, bireylerin bir kamu gücü işleminden doğrudan etkilenme tehdidi ya da tehlikesiyle karşı karşıya oldukları durumda söz konusu olmaktadır.²⁴¹

6216 sayılı Kanun'un 46/1'in lafzından anlaşılacağı üzere başvuru güncel ve kişisel bir hakkı, kamu gücünün eylem ya da ihmali yüzünden **doğrudan** etkilenmiş olmalıdır. Bu koşul, gelecekte sahip olunması muhtemel bir hakka dayalı olarak başvuruda bulunulamayacağını göstermektedir.²⁴² Başka bir deyişle başvuru yolu, kamusal düzenlemelerin soyut olarak Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülmesini sağlayan bir yol değildir. Yani Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda yolunda actio popularis hakkı tanınmamıştır

Actio populariste (halk davasında) bireyler, temel hakları ihlal edilemese de bireysel başvuru yapabilmektedir. Bir bakıma actio popularis potansiyel mağdurluktur. AİHM içtihatları ile potansiyel mağdurluğu kabul ederken, Anayasa Mahkemesi ise sadece doğrudan ve dolaylı mağdurluğu kabul etmektedir.²⁴³

6216 sayılı Kanun madde 46/1'e göre; bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle **güncel ve kişisel bir hakkı** doğrudan

²³⁹ Küçük, (2015), s.52

²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/18979, Kar. Tar. 22/02/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/18979>, E.T 09/03/2018,

Yine başka bir somut olayda, şahıs kamuya ait binanın yıkılması sonucunda vefat etmiş ve maktûlün yakınları yaşam hakkının ihlalinin dolaylı olarak etkilendiğinden bahisle bireysel başvuruda bulunmuştur. Mahkeme 09/01/2018 tarihinde verdiği kararında yaşam hakkının ihlal edildiği hükmetmiş ve dolaylı mağdurlara birlikte 40.000 TL tazminat ödenmesine karar vermiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/16380, Kar. Tar. 09/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/16380>, E.T 09/03/2018)

²⁴¹ Saunders, (2017), s.170

²⁴² Aydın, (2008), s.154

²⁴³ Karaman, (2013), s.263

etkilenenler tarafından yapılabilmektedir. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 59/2-e'ye göre; bireyler güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının dayanaklarını göstermelidir.

Temel hak ve özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden bireyin mağdur stasüne sahip olabilmesi için, güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenmelidir. Aksi halde Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruyu, kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulabilmektedir.²⁴⁴ Nitekim Mahkeme, hakkında beraat kararı verilmiş kişinin yaptığı bireysel başvuru hakkında, *“..Bir başvurunun kabul edilebilmesi için başvurucunun sadece mağdur olduğunu ileri sürmesi yeterli olmayıp ihlalden doğrudan etkilendiğini yani mağdur olduğunu göstermesi veya mağdur olduğu konusunda Anayasa Mahkemesini ikna etmesi gerekir. Bu itibarla mağdur olduğu zannı veya şüphesi de mağdurluk statüsünün varlığı için yeterli değildir. Bu kapsamda bir şüpheli hakkında yürütülen ceza soruşturmasının kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar sonuçlanması veya açılmış olan davanın ertelenmesi, düşürülmesi ya da sanığın beraatine hükmedilmesi halinde makul sürede yargılanma hakkına ilişkin iddialara hâlel gelmemek şartıyla bu kişilerin adil yargılanma hakkının ihlali nedeniyle mağdur olduklarının kabulü mümkün değildir. Ancak bu durum, soruşturma veya kovuşturmaların yukarıda belirtilen sonuçlarının adil yargılanma hakkı dışındaki haklara etkisinin incelenmesine engel teşkil etmez”* değerlendirmesinde bulunarak başvuru sahiplerinin mağdur sıfatı bulunmadığından dolayı kişi bakımında yetkisizlik kararı vermiştir.²⁴⁵

a. Güncel Bir Hakkın Etkilenmesi

Bireysel başvuruda bulunacak kişinin güncel bir hakkının olduğundan bahsedebilmemiz için, bu hakkın ihlal edilmiş ya da edilmekte olması ve bu ihlalin hala ortadan kaldırılmamış

²⁴⁴ Karan, (2015), s.125,

²⁴⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/17226, Kar. Tar. 10/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/17226>, E.T 08/03/2018,

Mahkeme mağdurluk kurumu üzerinde verdiği kararlarına, *“.. 6216 sayılı Kanun'un “Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar” başlıklı 46. maddesinde kimlerin bireysel başvuru yapabileceği sayılmış olup, anılan maddenin (1) numaralı fıkrasına göre; bir kişinin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmesi için iki temel ön koşul bulunmaktadır. Bunlardan birincisi başvuruya konu edilen ve ihlale yol açtığı ileri sürülen kamu gücü eylem veya işleminden ya da ihmalden dolayı, “güncel bir hakkının ihlal edilmesi” ve bunun sonucunda başvuru sahibinin kendisinin “mağdur” olduğunu ileri sürmesi, ikincisi ise bu ihlalden dolayı kişinin “kişisel olarak ve doğrudan” etkilenecek olması gerekir”* şeklinde yerleşik içtihat oluşturmuştur. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/1977, Kar. Tar. 09/01/2014, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/1977>, E.T 09/03/2018)

olması şartı aranmaktadır.²⁴⁶ Örneğin etkin soruşturma yürütülmediğinden dolayı, kişinin yaşama hakkının ihlal edildiği durumlarda, eğer devlet ihlalin karşılığı olan tazminat miktarını tam olarak ödemişse bu halde Mahkeme ihlalin ortadan kaldırıldığı gerekçesi ile kişi yönünden yetkisizlik kararı verecektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği ihlal kararına rağmen yeniden yargılamaya karar verilmediği gerekçe gösterilerek, mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddia edilmiş ve 26/08/2013 tarihinde bireysel başvuruda bulunulmuştur. 20/03/2013 tarihinde ilk derece mahkemesi sanığın yeniden yargılama talebini kabul etmiştir. Dolayısıyla bireysel başvurunun yapıldığı tarihten önce ihlalin sonuçları ortadan kaldırılmış ve kişinin güncel bir hakkının etkilenmesi durumu ortadan kalkmıştır. En nihayetinde Anayasa Mahkemesi, ‘*..Somut olayda İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi 17/5/2013 tarihli kararıyla başvurunun yargılamanın yenilenmesi talebini reddetmiştir. Bununla birlikte İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesinin itiraz üzerine verdiği kararla ret kararı kesin biçimde kaldırılmış; yargılama yapıldıktan sonra 5271 sayılı Kanun'un 323. maddesinin (1) fıkrası gereği önceki hükmü onamak ya da yeni bir hüküm kurulmak üzere dosyayı Mahkemesine geri göndermiştir. 5271 sayılı Kanun'un 271. maddesinin (4) numaralı fıkrası uyarınca itiraz üzerine verilen karara uyulması gerektiğinden İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesinin davaya bakmaya başlaması, yargılamanın yenilenmesi faaliyeti olarak görülmelidir. Nitekim Mahkeme, duruşma açarak mağduru dinlemiştir. İstanbul 6. Ağır Ceza Mahkemesinin 19/9/2014 tarihinde verdiği görevsizlik kararında da yeniden görülmeye başlayan davanın hükmü veren mahkemece sürdürülmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Dolayısıyla başvurunun yargılamanın yenilenmesi talebi kabul edilmiş ve dava tekrar açılmıştır. İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesi, kanun yararına bozma yoluna gidilmesi talebinde bulunmuş ise de Adalet Bakanlığı (Bakanlık) tarafından bu hususta karar verilmesini beklemeksizin itiraz üzerine verilen karar doğrultusunda dosyayı yeniden ele almıştır. Ayrıca Mahkemenin yapmış olduğu kanun yararına bozulma talebi, yargılamanın yeniden reddedildiği yönünde değerlendirilemez. Bu itibarla başvurunun talebi üzerine yeniden yargılamaya başlanılmış olduğundan başvurunun mağdur sıfatının bulunmadığı anlaşılmıştır*’ gerekçesiyle kişi yönünden yetkisiz olduğunu belirterek kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁴⁷

²⁴⁶ Şirin, (2015), s.29

²⁴⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/6797, Kar. Tar. 07/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6797>, E.T 09/03/2018

Mahkeme başka bir başvuruda idarenin sulh yoluyla zararı giderdiği gerekçesiyle, başvurunun güncel bir hakkının etkilenmediğine hükmetmiş ve ‘*Somut başvuruda başvuru, terör ve terörle mücadele kapsamında*

b. Kişisel Bir Hakkın Etkilenmesi

Kişi, kendisine ait bir hakkın etkilendiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunabilir. Yani başvuru kural olarak başka birinin hakkının etkilendiği iddiası ile başkası adına başvuru yapamamaktadır. İstisnai olarak, Mahkeme başvuruyu yapan ile hakkı etkilenen kişi arasında özel bir bağlantı olması halinde, kişisel bir hakkın etkilendiği kabul edilebilmektedir.²⁴⁸ Örneğin yaşama hakkını devletin ihlal ettiği durumlarda, ölmüş kişinin başvuru yapma olanağı teknik olarak bulunmamaktadır. Bu tür durumlarda, kişisel hakkın etkilenmesi kuralı esnek uygulanarak, yaşam hakkı ihlal edilmiş olan bireyin mirasçılarına da başvuru yapma hakkı tanınmaktadır.

Paylı mülkiyet birden çok kimsenin, aynı eşya üzerinde belirli hisseler üzerinden mülkiyet hakkına sahip olmalarıdır.²⁴⁹ Dolayısıyla paylı mülkiyette her paydaş kendi hissesi ile ilgili bireysel başvuru yapmalıdır. Aksi halde Anayasa Mahkemesi kişisel bir hakkın etkilenmediği gerekçesi ile kabul edilmezlik kararı vermektedir. Nitekim, paydaşlardan biri, Türk Medeni Kanun'u madde 1007 kapsamında açılan tazminat davasında yeterli delil toplanmadan karar verildiği gerekçesiyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddia etmiş ve başka paydaşların hisseleri için bireysel başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi *“..Başvurucu; 4721 sayılı Kanun'un 1007. maddesine dayalı olarak açtığı davada 23/12/1963 tarihli tapu kaydına göre kendisi adına yazılan 149 ada 1 parsel sayılı taşınmaz dışında, temelinde kardeşler arasında yapılan rızai ve haricî taksim sebebiyle kendisine verilmesi gerektiğini iddia ettiği 148 ada 6*

yürütülen faaliyetler nedeniyle oluşan zararlarının karşılanması amacıyla 5233 sayılı Kanun kapsamında Komisyona başvurmuş; Komisyon tarafından başvuru, vekili, mahallî bilirkişiler, köy muhtarı ve köy ihtiyar heyetinin katılımıyla 13/6/2006 tarihinde yapılan keşif ile gerçekleştirilen araştırma ve inceleme sonucunda başvuru hakkının tespiti edilen zararları öngörülen birim fiyatlara tabi tutularak 11.455,38 TL tazminat miktarı belirlenmiş ve başvuru vekiline, kararlaştırılan tazminat miktarını içerir sulhname örneği ile birlikte sulha davet yazısı gönderilmiştir. Sulh teklifi başvuru tarafından kabul edilmiştir. Başvurucunun idareye başvuru dilekçesi, dava dilekçesi ve temyiz talebi incelendiğinde birtakım zarar kalemleri hakkında başvuru yolları usulüne uygun şekilde tüketilmeden bireysel başvuru konusu yapıldığının açıkça tespit edilmesinin yanında, başvuru hakkının eksik hesaplandığını beyan ettiği zarar miktarı da dikkate alındığında başvuru hakkının idareyle anlaşma sağlayarak ve 1/2/2010 tarihli sulhnameyi imzalayarak Komisyonun tespitine esas olan olay ile ilgili maddi mağduriyeti açıkça orantısız olmayacak şekilde giderildiği sonucuna varılmıştır. Başvuru, komisyonun tespitinde belirlenen ve zararlarının tamamını karşıladığını beyan ettiği alacağını tümüyle davalı idareden tahsil ettiğinden mülkiyet hakkına ilişkin mağduriyeti 30/11/2010 tarihinde giderilmiş ve bu hak yönünden başvuru hakkının mağdurluk statüsü de aynı tarihte sona ermiştir.” değerlendirmesiyle kişi yönünden yetkisizlik kararı vermiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/1024, Kar. Tar. 16/12/2015, <https://kararlarbi.lgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/1024, E.T 09/03/2018>)

²⁴⁸ Doğru, Osman, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi, 1. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2012, s.101

²⁴⁹ Ayan, Mehmet, Eşya Hukuku 2 Mülkiyet, 4. Bası, Mimoza Yayınevi, Konya 2012, s.31

parsel sayılı taşınmaz dolayısıyla tazminat talebinde bulunmuştur. Mahkemece 23/12/1963 tarihli ve 7470 m2 alana sahip tapu senedi dolayısıyla 1/3 hisse ile hak sahibi olan başvurucunun payına düşen miktarın 2490 m2 olduğu, yine bu tapu senedi uygulanmak suretiyle başvuru adına yazılan 149 ada 1 parsel sayılı taşınmazın yüz ölçümünün ise 2526,78 m2 olduğu, buna göre başvurucunun 23/12/1963 tarihli tapu senedinde payına düşen miktardan daha fazla miktar ile tapuda hak sahibi olduğu, bu sebeple zararının oluşmadığı ve dava açmakta hukuki yararının bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Başvurucunun şikâyetinin temelinde paylı taşınmazın Başvuru Numarası : 2013/3289 Karar Tarihi : 7/1/2016 7 tapuda resmî ifrazı yapılmadan paydaş olan kardeşler arasında haricen taksimi ve fiilen kullanımı olgusu bulunmakta olup tapu sicilinin tutulmasıyla ilgili olmayan taraf işlemlerinden doğan zararlarda devletin sorumluluğu olduğu söylenemez. Davaya dayanak 23/12/1963 tarihli tapu kaydında başvuru ve kardeşlerinin 1/3 eşit hisse ile taşınmazda paylı olarak malik sıfatına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu tapu kaydı kadastro çalışmaları sırasında uygulanmış ve bu kapsamda başvurucunun 1/3 hissesine düşen yüz ölçümden daha fazla olacak şekilde 149 ada 1 parsel sayılı taşınmaz başvuru adına tescil edilerek tapu kaydı düzenlenmiştir. Kadastro çalışmalarında 148 ada 6 parsel sayılı taşınmaz da başvuru adına tespit görmüş ise de kadastro tutanağı kesinleşmeden kadastro tespitine itiraz edilerek Ardanuç Kadastro Mahkemesinde dava açılmış, yapılan yargılama sonunda taşınmazın kadastro tespitinin iptaline ve orman olarak Hazine adına tapuya kayıt ve tesciline karar verilmiş ve karar kesinleşmiştir. Bu durumda 23/12/1963 tarihli tapu kaydı dışında başka bir tapu kaydının varlığından bahsedilmediği gibi dava konusu edilen 148 ada 6 parsel sayılı taşınmaza ilişkin olarak başvuru adına düzenlenen bir tapu kaydının varlığı da iddia ve ispat edilmemiştir. Bu durumda dava konusu 148 ada 6 parsel sayılı taşınmaz yönünden kendisi adına müstakil tapu kaydı oluşmadığı anlaşılan ve 23/12/1963 tarihli tapu kaydına göre sahibi olduğu 1/3 hisseye denk gelen alandan daha fazla yüz ölçümü ile 149 ada 1 parsel sayılı taşınmazın maliki olan başvurucunun, 148 ada 6 parsel sayılı taşınmaz için güncel ve kişisel bir hakkının doğrudan etkilendiği söylenemez. İlk derece mahkemesi kararında da başvurucunun zararının oluşmadığı ve dava açmakta hukuki yararının bulunmadığı belirtilmiş olup somut olayda Anayasa'nın 35. maddesi kapsamında korunan bir hakkına müdahale bulunmadığı anlaşılan başvurucunun bu kapsamda bireysel başvuru yapma hakkı bulunmamaktadır'' gerekçesiyle kişi yönünden yetkisizlik kararı vermiştir.²⁵⁰

²⁵⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/3289, Kar. Tar. 07/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2013/3289>, E.T 09/03/2018

B. Anayasa Mahkemesi'nin Konu Bakımından Yetkisi (Ratione Materia)

1. Bireysel Başvuruya Konu Olabilecek Hak ve Özgürlükler

Anayasanın 148. maddesinin 3. Fıkrasına göre ‘‘Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir’’ . Anayasa açıkça AİHS’ten bahsetmiştir. 6216 sayılı Kanun 45.maddesinin 1.fıkrası ise şu düzenlemeyi içermektedir: ‘‘Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve **buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.**’’

6216 sayılı Kanun, Anayasal hükmü daha somutlaştırmış ve temel hak ve özgürlüklerden sadece AİHS kapsamındakileri değil, Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındakileri bireysel başvuru konusu olarak kabul etmiş ve başvurunun konusunu genişletmiştir²⁵¹. Bu düzenlemeler uyarınca temel hak ve özgürlüklerin bireysel başvurunun konusu olabilmesi için Anayasa’da güvence altına alınması yeterli değildir. Aynı zamanda ihlali iddia edilen hak ve özgürlük AİHS ve Ek Protokolleri kapsamında da korunmalıdır. Aksi halde Anayasa Mahkemesi, konu bakımından yetkisiz olduğu gerekçesi ile kabul edilemezlik kararı vermektedir. Nitekim Mahkeme Turan DAL başvurusunda, çalışma özgürlüğü ve çalışma hakkının ihlal edildiği iddiası ile yapılan başvuruda, bu hakkın AİHS ve ek protokollerde güvence altına alınmadığı gerekçesiyle kendini konu bakımından yetkili görmemiş ve kabul edilmezlik kararı vermiştir.²⁵²

²⁵¹ Aydın, (2008), s.127

²⁵² Mahkeme özetle: ‘‘..Başvurucu, verilen ihtar cezalarının ardından aile hekimliği sözleşmesinin sonlandırılması nedeniyle çalışma hakkının ihlal edildiğini iddia etmiştir.Anılan Anayasa ve Kanun hükümlerine göre Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenebilmesi için kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddia edilen hakkın Anayasa’da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokollerin kapsamına da girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle Anayasa ve Sözleşme’nin ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir. Bireyin dilediği alanda çalışma özgürlüğü ve çalışma hakkı Anayasa’nın 48. ve 49. maddelerinde güvence altına alınmış olmakla birlikte Sözleşme’de düzenlenen haklardan değildir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kamu hizmetine girme ya da dilediği kamu görevinde çalışma hakkının Sözleşme’de ya da protokollerinde korunan bir hak olmadığını açıkça ifade etmektedir’’

(Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5964, Kar. Tar. 06/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/5964>), E.T 10/03/2018

Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda, başvurunun medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili bir uyuşmazlığın tarafı olmadığı veya başvurucuya yönelik bir suç isnadının esasının incelenmiş olmadığı hallerde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6'nın²⁵³ kapsamına girmediği gerekçesiyle konu bakımından yetkisizlik kararı vermektedir. Nitekim, sınır dışı edilme işleminde kanuna aykırı uygulamalar yapıldığı ve bu işlemin hukuki denetiminde adil yargılanma hakkının ihlal edildiği ileri sürülerek, bireysel başvuru yapılmıştır. Mahkeme: *“Sözleşme'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinde adil yargılanmaya ilişkin hak ve ilkelerin “medeni hak ve yükümlülükler ile ilgili uyuşmazlıkların” ve bir “suç isnadının” esasının karara bağlanması süreçleri bakımından geçerli olduğu belirtilerek hakkın kapsamı bu konularla sınırlandırılmıştır. Bu ifadeden, hak arama hürriyetinin ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilmek için başvurunun ya da medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili bir uyuşmazlığın tarafı olması ya da başvurucuya yönelik bir suç isnadının esasının incelenmiş olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen hâller dışında kalan adil yargılanma hakkının ihlali iddiasına dayanan başvurular Anayasa ve Sözleşme kapsamı dışında kalacağından bireysel başvuruya konu olamaz”* gerekçesiyle konu bakımından yetkisizlik kararı vererek başvuruyu kabul edilmez bulmuştur.²⁵⁴ Anayasa Mahkemesi 25/01/2018 tarihinde verdiği başka bir kararında aynı gerekçelerle, *“Görülmekte olan bir davada henüz inceleme sırası gelmemiş yahut ileride açılacak davada ileri sürülecek bir*

²⁵³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi madde 6'ya göre: *“Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.”*

²⁵⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2015/2037, Kar. Tar. 06/01/2016, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2015/2037>, E.T 10/03/2018

Mahkeme, benzer başka bir başvuruda AİHM içtihatlarına da atıfta bulunarak: *“Bu çerçevede bireysel başvuruya konu olan sınır dışı edilme işlemine karşı açılan idari dava sürecine ilişkin şikayetlerin de ancak ortak koruma alanında olan ve Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamında ve Sözleşme'nin 6. maddesi ile buna ilişkin AİHM içtihadı gözönünde bulundurularak incelenmesi gerekmektedir. AİHM; yabancıların ülkeye girişleri, ikametleri ve sınır dışı edilmeleri ile ilgili işlem ve yargılama süreçlerinin, Sözleşme'nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası anlamında bir “medeni hak ve yükümlülük” veya bir “suç isnadının” esasının karara bağlanması ile ilgili olmadığını kabul ederek anılan Sözleşme hükmünün, belirtilen yargılama süreçleri bakımından uygulanabilir olmadığına karar vermiştir (Maaouia/Fransa [BD], B. No: 39652/98, 5/1/2000, §§ 33-40; Z.M ve I.M, B. No: 2015/2037, 6/1/2016, § 62) Anayasa Mahkemesi içtihadında da sınır dışı edilme kararlarına ilişkin uyuşmazlıkları konu alan yargılama süreçlerine ilişkin şikayetlerin medeni hak niteliğinde olmaması nedeniyle adil yargılanma hakkı kapsamında bireysel başvuruya konu edilemeyeceği belirlenmiştir. Bakılmakta olan bu başvuruda da anılan içtihattan ayrılmayı gerektiren bir durum olmadığı anlaşılmaktadır”* değerlendirmesinde bulunmuş ve en nihayetinde konu bakımından yetkisiz olduğu gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2015/5371, Kar. Tar. 22/02/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/5371>), E.T 10/03/2018

vakıanın tespiti amacıyla yapılan delil tespiti aşamasında henüz taraflar arasında ilgili hakka yönelik bir uyuşmazlık söz konusu değildir'' değerlendirmesinde bulunarak konu bakımından yetkisizlik kararı vermiştir. ²⁵⁵

AİHM'in konu bakımından yetkisini ise AİHS ve ek protokollerde düzenlenen hak ve özgürlükler²⁵⁶ oluşturmaktadır. Aksi halde Mahkeme sözleşmenin 35/3 maddesine göre konu bakımından yetkisizlik kararı verecektir. Sözleşme ve ek protokollerde yer alsa dahi taraf devletlerden biri sözleşmeyi imzalarken belirli bir madde ya temel hak ve özgürlük için çekince koymuşsa²⁵⁷, bu hak özelinde devlet aleyhine bireysel başvuru yapıldığında Mahkeme konu bakımından yetkisiz olacaktır. ²⁵⁸

²⁵⁵ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2015/8066, Kar. Tar. 25/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/8066>, E.T 10/03/2018

²⁵⁶ AİHS'de korunan haklar: **Madde 2:** Yaşama Hakkı, **Madde 3:** İşkence Yasağı, **Madde 4:** Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı, **Madde 5:** Hürriyet ve Güvenlik Hakkı, **Madde 6:** Adil Yargılanma Hakkı, **Madde 7:** Cezaların kanuniliği, **Madde 8:** Özel hayatın ve aile hayatının korunması, **Madde 9:** Düşünme, Vicdan ve Din Özgürlüğü, **Madde 10:** İfade Özgürlüğü, **Madde 11:** Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü, **Madde 12:** Evlenme hakkı, **Madde 13:** Etkili Başvuru Hakkı, **Madde 14:** Ayrımcılık Yasağı

AİHS 1 Nolu Ek Protokol'de Korunan Haklar: **Madde 1:** Mülkiyetin Korunması, **Madde 2:** Eğitim Hakkı, **Madde 3:** Serbest Seçim Hakkı

AİHS 4 Nolu Ek Protokol'de Korunan Haklar: **Madde 1:** Borçtan Ötürü Hapis Yasağı, **Madde 2:** Seyahat Özgürlüğü, **Madde 3:** Vatandaşların Sınırdışı Edilmesi Yasağı, **Madde 4:** Yabancıların Toplu Olarak Sınırdışı Edilmesi Yasağı

AİHS 7 Nolu Ek Protokol'de Korunan Haklar: **Madde 1:** Yabancıların Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Usuli Güvenceler, **Madde 2:** Ceza Davalarında Temyiz Hakkı, **Madde 3:** Haksız Mahkûmiyetten Ötürü Tazminat, **Madde 4:** İkinci Kez Yargılanmama ya da Cezalandırılmama Hakkı, **Madde 5:** Eşler Arasında Eşitlik

²⁵⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 57'ye göre: *'' Bu Sözleşme'nin imzası ve onaylama belgesinin sunulması sırasında her devlet, Sözleşme'nin belirli bir hükmü hakkında, ülkesinde yürürlükte olan bir yasanın bu hükümle bağdaşmazlığı konusunda bir çekince koyabilir. Bu madde genel nitelikte çekinceler konmasına izin vermez. ''*

²⁵⁸ Özbey, Özcan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri, 2.Bası, Adalet Yayınevi Ankara 2008, s.89

a. *Anayasa da Güvence Altına Alınan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında olan Temel Hak ve Özgürlükler.*²⁵⁹

Tablo 1. Anayasa da Güvence Altına Alınan ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında olan Temel Hak ve Özgürlükler

TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜK	ANAYASA	AHİS
1) Yaşam Hakkı	Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı” başlıklı 17. Maddesinin 1. fıkrası	Madde 2
2) İşkence Yasağı	Anayasanın “Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı” başlıklı 17. Maddesinin 3. Fıkrası	Madde 3
3) Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı	Anayasanın “Zorla çalıştırma yasağı” başlıklı 18. maddesinin 1. Fıkrası	Madde 4
4) Özgürlük ve Güvenlik Hakkı	Anayasanın “Kişi hürriyeti ve güvenliği” başlıklı 19. maddesi	Madde 5
5) Adil Yargılanma Hakkı	Anayasanın “Hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesi, “Kanunî hâkim güvencesi” başlıklı 37. maddesi	Madde 6

²⁵⁹ Karaman, (2013), s.165-171

6) Suç ve Cezaların Kanuniliği	Anayasanın “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddesi	Madde 7
7) Özel Yaşama, Aile Yaşantısına, Konut ve Haberleşme Özgürlüğüne Saygı	Anayasanın “Suç ve cezalara ilişkin esaslar” başlıklı 38. maddesi	Madde 8
8) Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü	Anayasanın “Düşünce ve kanaat hürriyeti” başlıklı 25., “Din ve vicdan hürriyeti” başlıklı 24. maddesi	Madde 9
9) İfade Özgürlüğü	Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti” başlıklı 26, “Bilim ve sanat hürriyeti” başlıklı 27.maddesi	Madde 10
10) Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü	Anayasanın “Dernek kurma hürriyeti” başlıklı 33., Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı başlıklı 34. maddesi	Madde 11
11) Etkili Başvuru Hakkı	Anayasanın “Hak arama hürriyeti” başlıklı 36. maddesi, “Temel hak ve hürriyetlerin korunması” başlıklı 40. maddesi	Madde 13
12) Ayrımcılık Yasağı	Anayasanın Kanun önünde eşitlik başlıklı 10. Maddesi	Madde 14

Kaynak: Karaman, 2013: 165-171

b. Anayasa’da Güvence Altına Alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolleri Kapsamında Olan Temel Hak ve Özgürlükler

AIHS ve Ek Protokol’leri 16 tanedir. Bunlardan 11 adedi (4,7,9,12 nolu protokoller Türkiye tarafından imzalanmasına rağmen yürürlüğe girmemiştir). Türkiye tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. 10’ No lu protokol ise hiç imzalanmamıştır. Türkiye’nin taraf olduğu protokollerde bireysel başvuru konusu yapılabilecek haklar şunlardır.²⁶⁰

Tablo 2.Anayasa’da Güvence Altına Alınmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokolleri Kapsamında Olan Temel Hak ve Özgürlükler

TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜK	ANAYASA	AHİS EK PROTOKOL
1) Mülkiyet Hakkı ²⁶¹	Anayasa’nın mülkiyet hakkını düzenleyen35.maddesine	1 No’lu Protokolün 1.maddesi

²⁶⁰ Ergül, (2012), s.15

²⁶¹ Anayasa Mahkemesi’nin yerleşik içtihatlarına göre mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri süren kişi, öncelikle böyle bir hakkının mevcut olduğunu ispatlamalıdır. Mahkeme, mevcut olmayan mülkiyet hakları için başvuru yapıldığında konu bakımından yetkisizlik gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermektedir. Nitekim Bilge Doğru ve Muhammet YURTSEVEN başvurusunda Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince ke nispi vekalet ücreti verilmesi gerekirken, maktu vekalet ücretine hükmedilmesi nedeniyle ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddia edilmiştir Mahkeme, ‘‘..Mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden şikayet eden bir kimse, önce böyle bir hakkının var olduğunu kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle öncelikle başvurusunun Anayasa’nın 35. maddesi uyarınca korunmayı gerektiren mülkiyete ilişkin bir menfaate sahip olup olmadığı noktasındaki hukuki durumunun değerlendirilmesi gerekir. Belirli durumlarda bir "ekonomik değer" veya icrası mümkün bir "alacak" iddiasını elde etmeye yönelik "meşru bir beklenti", Anayasa’nın ve Sözleşme’nin ortak koruma alanında yer alan mülkiyet hakkı güvencesinden yararlanabilir. Meşru beklenti, makul bir şekilde ortaya konmuş icra edilebilir bir iddianın doğurduğu, ulusal mevzuatta belirli bir kanun hükmüne veya başarılı olma şansının yüksek olduğunu gösteren yerleşik ve istikrarlı bir yargı içtihadına dayanan yeterli somutluğa sahip nitelikteki bir beklentidir. Temelsiz bir hak kazanma beklentisi veya sadece ulusal hukukta mülkiyet hakkı kapsamında savunulabilir bir iddianın varlığı meşru beklentinin kabulü için yeterli değildir. Somut olayda sadece yabancı mahkeme kararının tenfizi şartlarının incelendiği davanın niteliğine göre maktu harç alınarak fazla yatırılan harcın başvuruca iade edildiği ve bu duruma uygun olarak Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi’ne göre dava sonucunda hükmedilen vekalet ücretinin de maktu tarife üzerinden belirlendiği anlaşılmaktadır. 34. Başvurucunun şikayeti tenfiz davasının sonucunda kazanılan vekalet ücretinin miktarına ilişkindir. Vekalet ücretinin Anayasa’nın 35. maddesi anlamında "mülk" kapsamına girebilmesi için kesin hüküm halini almış bir mahkeme kararına dayalı olarak icra edilebilir bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Başvurucunun talebine konu kesin hüküm altına alınmış vekalet ücretinden söz edilemeyeceğinden Anayasa’nın 35. maddesi anlamında mevcut bir mülkün varlığının kabulü olanaksızdır. Diğer yandan hükmedilen vekalet ücreti tenfiz davasının özel şartları dikkate alınarak "maktu" olarak takdir edilmiştir. Bu durumun aksine yargı makamları önünde tarafına "nispi" vekalet ücreti verilmemesinin hukuka aykırı olduğunu ispat edemeyen ve belirli bir

	karşılık gelmektedir.	
2) Eğitim ve Öğrenim Hakkı	Anayasa'nın eğitim ve öğretim hakkını düzenleyen 42 .maddesine karşılık gelmektedir,	1'No'lu Protokolün 1.maddesi
3) Serbest Seçim Hakkı	Anayasa'nın seçme seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkını düzenleyen 67.maddesine karşılık gelmektedir.	1'No'lu Protokolün 3.maddesi

Kaynak: Çelik, 2016: 127-140

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 1 No'lu Protokolü'nün serbest seçim hakkı başlıklı maddesi²⁶² sadece yasama organının seçiminde koruma sağlamaktadır. Dolayısıyla Yüksek Seçim Kurulu kararları aleyhine; yerel seçimler, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve referandum seçimlerinden dolayı bireysel başvuru yapıldığında, Anayasa Mahkemesi konu bakımından yetkisiz olacaktır.²⁶³ 16/04/2017 tarihinde yapılan referandumda Yüksek Seçim Kurulu'nun oy pusulası taşımayan zarfları geçerli saydığı gerekçesiyle seçme hakkının ihlal edildiği ileri sürülerek bireysel başvuru yapılmıştır. Mahkeme: *"..AİHM, Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde yer alan "yasama organı" kavramını ulusal parlamentolar ile sınırlı tutmamakta, sahip olduğu yetkilerin niteliğini değerlendirerek özü itibarıyla yasama yetkisi kullandığına karar verdiği ulusal ya da uluslararası organların seçimini de serbest seçim hakkı kapsamında görmektedir Bununla birlikte anılan maddede düzenlenmiş olan serbest seçim hakkının sunduğu güvenceler, özü itibarıyla yasama yetkisi kullanan organların seçimleriyle sınırlı olup halkoylamaları Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamında değildir.Bu bağlamda Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamı*

kanun hükmüne ya da istikrarlı bir içtihadı dayandıran başvurunun, mülkiyet hakkı kapsamına giren bir ekonomik değeri veya en azından böyle bir değeri elde etme yönünde meşru beklentisi bulunmadığı anlaşılmaktadır" gerekçesiyle konu bakımından yetkisizlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/14794, Kar. Tar. 27/12/2017,

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/14794>

²⁶² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek 1 No'lu Protokol'ün serbest seçim hakkı başlıklı 3. maddesine göre: *"Yüksek Sözleşmeciler, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."*

²⁶³ Kaplan, Recep, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, " Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler)," 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2017, s.104-105

dışında kalan başvuru konusu halkoylamasında serbest seçim hakkının ihlal edildiği iddiasının Anayasa ve Sözleşme'nin ortak koruma alanında yer alan bir hakka ilişkin olmadığı görülmektedir'' değerlendirmesinde bulunmuş ve referandum seçimlerinin AİHS ve Ek Protokol'lerinde korunan bir hak olmadığı gerekçesiyle konu bakımından yetkisizlik kararı vermiştir. Dolayısıyla başvuru kabul edilemez bulunmuştur.²⁶⁴

2. Bireysel Başvuruya Konu Edilemeyecek İşlemler ve Kararlar

6216 sayılı Kanun'un 45.maddesinin 3.fıkrasına göre: *'Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.'*

Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine **doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı** hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla, doğrudan bu işlemlere de karşı değil de bir yasama işleminin ya da düzenleyici idari işlemin uygulanmasından, temel hak ve özgürlüğü ihlal edilen kişiler bireysel başvuru yaptıklarında Anayasa Mahkemesi konu bakımından yetkili olacaktır.²⁶⁵

a. Yasama İşlemleri

Yasama işlemlerinin kapsamına, kanunlar, kanun hükmünde kararnameler, parlamanto kararları (TBMM'nin kendi içtüzüğünü yapması ve değiştirmesi, TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararı, açık veya gizli oylama yapılmasına ilişkin kararlar, Bakanlar kurulunun göreve başlaması sırasında verilen güvenoyu kararı, gensoru veya güven istemi sonucunda Bakanlar kurulu veya bir bakan hakkında verilen güven veya güvensizlik kararı, Başbakan veya Bakanlar hakkında meclis soruşturması açılması ve Yüce Divana sevk kararı,

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2017/20127, Kar. Tar. 07/06/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/20127>, E.T 14/03/2018

²⁶⁵ Yıldırım, Akif, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, Recep KAPLAN, Hüseyin TURAN(Editörler), 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2015, s.63

olağanüstü hal veya sıkıyönetim ilan edilmesi kararının onaylanması kararı, olağanüstü hal veya sıkıyönetim süresinin uzatılması kararı) girmektedir.²⁶⁶ Dolayısıyla bu kararlar aleyhine doğrudan temel hak ve özgürlüğün ihlal edildiği iddiası ile bireysel başvuru yapıldığında Mahkeme kanu bakımından yetkisizlik kararı verecektir.²⁶⁷

Somut bir olayda polis kolejinde ilişik kesme işlemine dayanak alınan kanun hükümlerinin iptali için doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yapılmıştır. Mahkeme başvuru hakkında: *'..30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45 . maddesinin (3) numaralı fıkrasında yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemlerin doğrudan bireysel başvuru konusu yapılamayacağı düzenlenmiştir. Bir yasama işleminin temel hak ve özgürlüğün ihlaline neden olması durumunda doğrudan yasama işlemi aleyhine değil ancak yasama işleminin uygulanması mahiyetindeki işlem, eylem ve ihmellere karşı bireysel başvuru yapılabilir''* değerlendirmesini yapmış ve yasama işleminin doğrudan bireysel başvuruya konu yapılamayacağı gerekçesiyle konu bakımından kabul edilmezlik kararı vermiştir.²⁶⁸

Temel hak ve özgürlük ihlali iddiasına konu yapılan işlem, başvurucaya uygulanma ihtimali olan bir kanun maddesi ise Anayasa Mahkemesi başvuruyu reddedecektir.²⁶⁹ Kanımızca, AİHM tarafından kabul edilen potansiyel mağdurluğun, Türk Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmesine 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin 3. fıkrası engel teşkil etmektedir. Tabiatıyla bu madde değişmediği müddetçe Türk Hukuku'nda potansiyel mağdurluğun kabul edilmesi mümkün görülmemektedir.

İspanya Hukuku'nda da parlamentonun yasama işlemleri aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamamaktadır. Yalnızca kanunların uygulanması, uygulamadaki ihmaller ve kamu gücünün eylemleri Amparo Başvurusu'a konu edilebilmektedir.²⁷⁰

²⁶⁶ Atar, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Güncelleştirilmiş 7.Bası, Mimoza Yayınları, Konya 2012, s.171-181

²⁶⁷ Turabi, Selami, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Rehberi, 1.Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara 2013, s.113

²⁶⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2015/7630, Kar. Tar. 19/12/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/7630>, E.T 13/03/2018,

Benzer başka somut bir olayda, 5543 sayılı Kanun'un bir maddesinin doğrudan iptali istenmiştir. Mahkeme bir yasama işleminin doğrudan ve soyut olarak Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla bireysel başvuru yapılmayacağından bahisle konu bakımından yetkisizlik kararı vermiştir. Dolayısıyla Başvuruyu kabul edilmez bulmuştur.(Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/15386, Kar. Tar. 09/06/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15386>, E.T 13/03/2018), E.T 13/03/2018

²⁶⁹ Şirin, (2015), s.85

²⁷⁰ Baamonde, (2009), s.103

Alman Hukukun'da da kural olarak yasama işlemleri aleyhine bireysel başvuru yapılamamaktadır. İstisnai olarak kanun bireye doğrudan uygulanacaksa, başka bir deyişle yürütme merciin bir işlemine gerek olmaksızın kişi hakkında kanun uygulanacaksa, yasama işlemleri aleyhine bireysel başvuru yapmak mümkündür. Şu hâlde bu istisna haricinde, bir kanunun soyut olarak uygulanma ihtimali gerekçe gösterilerek, Alman Anayasa Mahkemesi'ne de başvuru yapılamamaktadır.²⁷¹

b. Düzenleyici İdari İşlemler

Düzenleyici idari işlemler, tüzük,²⁷² yönetmelik²⁷³ ve kanun hükmünde kararnamedir.²⁷⁴ (Olağan kanun hükmünde kararname,²⁷⁵ Olağanüstü Kanun Hükmünde kararname²⁷⁶).²⁷⁷ Bu işlemler aleyhine **doğrudan** bireysel başvuru yapıldığında Anayasa Mahkemesi konu bakımından yetkisiz olacaktır.²⁷⁸

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, bir düzenleyici idari işlem yürürlüğe girdiğinde soyut olarak o işlemin kişiye uygulanma ihtimalinin olması bireysel başvuru yapma hakkı vermemektedir. Bireysel başvuru kurumunun ikincil özelliği nedeniyle işlem kişiye uygulanmalı ve mağduriyetin giderilmesi adına iç hukuk yolları tüketildikten sonra Anayasa

²⁷¹ Mellinshof, (2009), s.36

²⁷² Anayasa madde 115'e göre: 'Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.'

²⁷³ Anayasa madde 124'e göre: 'Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.'

²⁷⁴ Anayasa madde 91'e göre: 'Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.'

²⁷⁵ TBMM'den alınan sınırlı bir yetkiyle, Bakanlar Kurulu'nun kanun düzeyinde düzenleyici işlem yapmasına olağan kanun hükmünde kararname denmektedir. (<http://www.anayasa.gen.tr/khk-bilgi.htm>, E.T 29/04/2018)

²⁷⁶ Anayasada belirtilen sebeplerden dolayı, (savaş, tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım, Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması) Bakanlar Kurulu olağanüstü hâl ilan edebilmektedir. Bu ohalin gerekli kıldığı konularda Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan kanun düzeyindeki düzenleyici idari işlemlere olağanüstü kanun hükmünde kararname denmektedir. (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3319>, E.T 29/04/2018)

²⁷⁷ Tunç, Hasan / Bilir, Faruk / Yavuz, Bülent, Türk Anayasa Hukuku, 6.Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s.275

²⁷⁸ Turabi, (2013), s.113

Mahkemesi'ne müracaat edilmelidir.²⁷⁹ Örneğin: A Üniversitesi Sınav Yönetmeliği'nde değişiklik yapıldığında, öğrenci bu düzenleyici idari işlemin kendisine uygulanma ihtimali olduğundan bahisle bireysel başvuru yaparsa, Anayasa Mahkemesi kabul edilemezlik kararı verecektir. Öğrenci; yönetmelik kendisine uygulandıktan sonra Üniversite içinde öngörülmüş hukuk yollarını tüketmeli, daha sonra idari yargısal yollarını tükettikten sonra, süresi içinde bireysel başvuru yapmalıdır.

c. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi; somut norm denetimi, soyut norm denetimi, siyasi partilerin kapatılması ve mali denetiminin yapılması, yüce divan sıfatıyla yargılama yapılması, Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması, TBMM üyeliğinin düşürülmesi hususlarında kararlar vermektedir.²⁸⁰ Dolayısıyla bu kararlar aleyhine bireysel başvuru yapıldığında Anayasa Mahkemesi konu bakımından yetkisizlik gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verecektir.²⁸¹

d. Yargı Yolunun Kapalı Olduğu İşlemler

Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları, Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, Tahkim Kurulu kararları, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun meslekten çıkarma cezası olanlar hariç diğer bütün kararları, Yüksek Hakem Kurulu kararları, Yüksek Askeri Şuranın terfi işlemleri ile emekliye ayırma işlemleri aleyhine Anayasa, yargı yolunu kapatmıştır.²⁸² Yargı kanun yoluna bile gidilemeyen bu işlemler aleyhine bireysel başvuru yapıldığında Anayasa Mahkemesi konu bakımından yetkisizlik sebebiyle kabul edilmezlik kararı verecektir.²⁸³

Yerel seçimler, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve referandum oylamalarında YSK'nın verdiği kararlar aleyhine bireysel başvuru yapıldığında Anayasa Mahkemesi'nin konu

²⁷⁹ Korkmaz, (2014), s. 141

²⁸⁰ Tunç / Bilir / Yavuz, (2015), s.404-417

²⁸¹ Kaplan, (2017), s.116

²⁸² Nohutçu, (2016), s.35

²⁸³ Turabi, (2013), s.113

bakımından yetkisizlik kararı verdiğine yukarıda değinmiştik.²⁸⁴ Anayasa madde 79/2, YSK kararlarına karşı yargı yolunu kapatmıştır.²⁸⁵ Dolayısıyla yasama seçimi veya referandum oylamalarında olması fark etmeksizin YSK kararları aleyhine bireysel başvuru yapıldığında, Anayasa Mahkemesi 6216 sayılı Kanun 45/3'e göre konu bakımından yetkisiz olacaktır.²⁸⁶ Nitekim Mahkeme 2017 tarihli bir bireysel başvuruda: *“.. Öte yandan Yüksek Seçim Kurulu kararları, Anayasa'nın 79. maddesinin ikinci fıkrası gereği yargı denetimi dışında bırakıldığından Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlerin bireysel başvuru konusu olamayacağına dair 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca da başvuru iddialarının bireysel başvuruya konu edilmesi mümkün değildir”* şeklinde içtihat oluşturmuştur.²⁸⁷

Hakimler hakkında yapılan şikâyetin işleme konulmaması ve bu karara karşı itirazın HSK tarafından reddi işlemi aleyhine bireysel başvuruda bulunmuştur. Dolayısıyla somut olayda Anayasa'nın 159. maddesinin dokuzuncu fıkrasınca yargı denetimi dışına bırakılan bir HSK işlemi aleyhine başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 45.maddesinin 3. fıkrasınca Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler aleyhine bireysel başvuru yapılmayacağını belirtmiş ve başvuruyu konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.²⁸⁸ Yine başka bir somut olayda Anayasa madde 59 fıkra 3'ün²⁸⁹ yargı denetimi dışında bıraktığı Spor Tahkim Kurulu kararı aleyhine bireysel başvuru yapılmıştır. Mahkeme başvuru hakkında *“Tahkim Kurulu tarafından verilen disiplin cezasına ilişkindir. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca bu konuda*

²⁸⁴ Bakınız: Tezin 85.sayfası

²⁸⁵ Anayasa madde 79/2' ye göre: *“Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz”*

²⁸⁶ Yıldırım, (2017), s.72

²⁸⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2017/20127, Kar.Tar.07/06/2017, <https://kararlarbilgibankasiba nkasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/20127>, E.T 14/03/2018

²⁸⁸ Cınmen, Ergin / Dindar Ahmet, Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları, 1.Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2015, s.82

²⁸⁹ Anayasa madde 53 fıkra 3'e göre: *“Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.”*

bireysel başvuruda bulunulamaz'' değerlendirmesinde bulunmuş ve konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.²⁹⁰

C. Anayasa Mahkemesi'nin Zaman Bakımından Yetkisi (Ratione Temporis)

Bireysel başvuru yolu 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylamasıyla anayasanın 148 ve 149 maddelerinde yapılan değişiklikle Türk Hukuk Sistemine girmiş ve 23 Eylül 2012 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır.²⁹¹ 6216 sayılı Kanun'un geçici 1.maddesinde de *'Mahkeme, 23/9/2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler''* şeklinde hüküm vardır. Şu hâlde Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurular ancak bu tarihten sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılabilecektir. Aksi halde mahkeme zaman bakımından yetkisizlik kararı vermektedir. Nitekim Mahkeme 26/12/2017 tarihinde *'Somut olayda başvurunun sözleşmesinin feshedilmesi işlemine karşı açtığı davada verilen kararın 23/9/2012 tarihinden önce kesinleştiği anlaşılmıştır. Bu durumda sözleşmenin feshine yönelik ileri sürülen şikayetler zaman bakımından Anayasa Mahkemesinin yetkisi dışında kalmaktadır''* gerekçesiyle zaman bakımından yetkisizlik kararı vermiştir.²⁹² Ahmet Naim Sarı başvurusunda tutukluluğun makul süreyi aşması sebebiyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği ileri sürülmüştür. Somut olayda şüpheli 25/2/2007 tarihinde tutuklanıp, 26/6/2007 tahliye edilmiş ve 24/10/2007 tarihinde tutuklanıp 23/6/2008 tarihinde tahliye edilmiştir. Anayasa Mahkemesi, 10/01/2018 tarihinde verdiği kararında: *'..Başvurucunun suç isnadına bağlı tutukluluk durumu başvurunun tahliye edildiği 23/6/2008 tarihinde, yani bireysel başvuruların incelenmeye başlandığı tarih olarak belirlenen 23/9/2012 tarihinden önce sona ermiştir''* değerlendirmesinde bulunarak zaman bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁹³

²⁹⁰ Cinmen, Dindar, (2015), s.85

²⁹¹ Anayasa geçici madde 18'e göre: *'Bireysel başvuruya ilişkin düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.'* 6216 sayılı Kanun'un 45 ila 51 inci maddelerinin 23/9/2012 tarihinde yürürlüğe gireceğine dair, ilgili kanunun 76.maddesinde düzenleme vardır

²⁹² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/4791, Kar.Tar.26/12/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/4791>, E.T 10/03/2018

²⁹³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/19304, Kar.Tar.10/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19304>, E.T 10/03/2018

Başka bir olayda idare mahkemesi 28/3/2007 tarihinde davanın reddine karar vermiştir. 31/03/2009 tarihinde ise bu red kararı Danıştay tarafından onanmış ve karar düzeltme istemi de 8/12/2010 tarihinde reddedilmiştir. Bunun üzerine 13/11/2014’de bireysel başvuruda bulunulmuştur. Uyuşmazlığın, 23/9/2012 tarihinden önce yani 8/12/2010’de kesinleştiğinden dolayı, Anayasa Mahkemesi başvuruyu inceleme de kendisini zaman bakımından yetkisiz bulmuş ve kabul edilmezlik kararı vermiştir.²⁹⁴

23.09.2012 tarihinden önce kesinleşen mahkeme kararları ile ilgili olarak, sonradan bir idari mercie başvurulmuş olması veya bu tarihten önce kesinleşen mahkeme ilamlarına karşı olağanüstü kanun yoluna başvurulması halinde Anayasa Mahkemesi zaman bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemezlik kararı verecektir.²⁹⁵ Örneğin, sanık hakkında verilen mahkumiyet hükmü 23.09.2012 tarihinden önce temyiz edilerek kesinleşmişse, bu tarihten sonra olağanüstü kanun yoluna²⁹⁶ başvurulması Mahkemeyi zaman bakımından yetkili hale getirmemektedir. Mahkeme, ‘...Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisi için kesin bir tarihin belirlenmesi ve Mahkemenin yetkisinin geriye yürür şekilde uygulanmaması hukuk güvenliği ilkesinin bir gereğidir Olağan kanun yollarına başvurulması sonucu kesinleşen mahkeme kararlarından sonra, kararların yerine getirilmesi konusunda yetkisi bulunmayan kurum veya organlara başvuruda bulunulması etkili bir başvuru yolu olmadığı gibi, bu başvurunun reddine karar verilmesi de Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunabilmek için yeni bir hak ve yetki vermeyecektir. Tüketilen yolun Anayasa Mahkemesi önündeki başvuruya konu olan duruma çözüm getirme, başka bir ifadeyle Anayasa’yı ihlal ettiği iddia edilen hususun düzeltilmesini ve ihlalin ortadan kaldırılmasını sağlayabilme özelliğine sahip olması gerekir. Mahkeme, başvuru konusu olaya etkin bir çözüm sunacak yetkisi olmayan kurum ve organlara başvurularak davanın canlandırılmasına ve başvurunun zaman bakımından yetki kapsamına alınmasına izin vermemektedir’’ şeklinde içtihat oluşturmuştur.²⁹⁷

²⁹⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/17994, Kar.Tar.10/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anaayasa.gov.tr/BB/2014/17994>, E.T 11/03/2018

²⁹⁵ Karan, (2015) s.119

²⁹⁶ Ceza Muhakemesi Hukukunda Olağanüstü Kanun Yolları, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının İtirazı, Yargılamanın Yenilenmesi ve Kanun Yarına Bozmadır.

²⁹⁷ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/19304, Kar.Tar.16/04/2013, <https://kararlarbilgibankasi.anaayasa.gov.tr/BB/2012/317>, E.T 11/03/2018

Bazı somut olaylarda bireysel başvuru sisteminin getiriliş amacına (temel hak ve özgürlük ihlallerinin önlenmesi) uygun olarak, Anayasa Mahkemesi yer yönünden yetki kuralını katı bir biçimde uygulamamış ve içtihatlarıyla birtakım istisnalar getirmiştir.²⁹⁸

İhlale konu edilen işlem; 23.09.2012 tarihinden önce meydana gelen bir olaydan kaynaklanmışsa ve bu olayın sonuçları da 23.03.2012 tarihinden sonra da devam ediyorsa (süregelen ihlal) Anayasa Mahkemesi zaman bakımından yetkili olacaktır. ²⁹⁹ Örneğin, 23/09/2012 tarihinden önce kesinleşen mahkeme ilamıyla, davacı tazminat hakkı elde etmesine rağmen, 23/09/2012 tarihinden sonra ilamın gereği halen yerine getirilmemişse süregelen bir ihlal olduğundan, Mahkeme zaman bakımından yetkili olacaktır.³⁰⁰ Yine makul sürede yargılama hakkı 23/09/2012 tarihinden önce ilk derece mahkemesi tarafından ihlal edilmişse ve halen bu tarihten sonra da ihlal devam ediyorsa, süregelen bir durum söz konusudur. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi zaman bakımından yetkili olacaktır. ³⁰¹

Somut olayda, imar planı değişikliğine ilişkin 14/9/2004 tarihli Belediye Meclisi ve 8/11/2004 tarihli Büyükşehir Belediye Meclisi kararlarının iptali istemiyle 20/05/2005 tarihinde Sakarya 1. İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır. 1. İdare Mahkemesi, 2006 tarihli kararıyla dava konusu işlemi iptal etmiştir. İlk derece mahkemesi ilamı, Danıştay'ın 6/6/2008 tarihli onama kararı ile kesinleşmiştir. Belediye, ilk derece mahkemesi tarafından verilen ilamın gereğini yerine getirmemiştir. Bunun üzerine malik, taşınmaza verilen yapı ruhsatı ve iskân ruhsatının iptali istemiyle 15/12/2008 tarihinde Sakarya 2. İdare Mahkemesi'ne dava açmıştır. Mahkeme 4/11/2010 tarihli kararla yapı ruhsatı ve iskân ruhsatını iptal etmiştir. İdare Mahkemesi'nin ilamı, Danıştay'ın 14/12/2011 tarihli onama kararıyla kesinleşmiştir. Tarafların karar düzeltme istemleri de aynı 28/3/2014 tarihli kararla reddedilmiştir.

1.İdare Mahkemesi tarafından verilen kararın belediye tarafından uygulanmadığı gerekçesiyle; mahkemeye erişim hakkının, davanın 20/5/2005 tarihinde başladığı ve 28/3/2014 tarihi itibarıyla kesinleştiği gerekçesiyle; makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddia edilmiş ve 29/05/2014 tarihinde bireysel başvuru yapılmıştır.

²⁹⁸ Şirin, (2015), s.56

²⁹⁹ Turan, Hüseyin, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, "Recep KAPLAN, Hüseyin TURAN(Editörler)" 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2015, s.32

³⁰⁰ Doğru, (2012), s.109

³⁰¹ Efe, (2015), s.206

Anayasa Mahkemesi, 24/01/2018 tarihinde verdiği kararında: ‘‘..her ne kadar uygulanmadığı belirtilen yargı kararı 6216 sayılı Kanun 'un geçici 1. maddesinin (8) numaralı fıkrası uyarınca Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisinin başlangıcı olan 23/9/2012 tarihinden önce kesinleşmiş ise de bireysel başvurunun **süregelen** ihlal iddiasına dayandığı gözönünde bulundurulduğunda belirtilen şikayet konusu yönünden başvurunun süresinde yapıldığı ve ayrıca Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından da yetkisi içinde olduğu kabul edilmiştir’’ değerlendirmesini yapmıştır. Dolayısıyla somut olayda 23/09/2012 tarihinden önce gerçekleşen ihlal olmasına rağmen kendisini zaman bakımından yetkili görmüştür.³⁰²

Kural olarak, AİHM’in zaman bakımından yetkisi ise, devletin AİHS’İ ve Mahkeme yetkisini kabul ettiği tarihten itibaren başlamaktadır. Fakat taraf olma iradesi beyan edildiği tarihten önce bir temel hak ve özgürlük ihlali var ise ve ihlal taraf olma beyanından sonra da devam ediyorsa Mahkeme bu konuda zaman bakımından kendisini yetkili görmektedir.³⁰³

D. Anayasa Mahkemesi’nin Yer Bakımından Yetkisi (Ratione Loci)

Anayasa’nın 148. maddesine göre ve 6216 sayılı Kanun’un 45. maddesinin ikinci fıkrasına göre kamu gücünün işlem eylem veya ihmallerinden dolayı Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunmak mümkündür.

³⁰² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/7711, Kar.Tar. 24/01/2018, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/7711>, E.T 25/03/2018,

İlk derece idare mahkemesi tarafından verilen iptal kararı, hukuki **bir imkansızlıktan dolayı** idare tarafından yerine getirilemiyorsa, bu durumda Anayasa Mahkemesi 23/09/2012 tarihinden önceki işlemleri süregelen ihlal olarak görmemektedir. Nitekim Mahkeme 7/02/2018 tarihinde: ‘‘. Dolayısıyla anılan iptal kararı başvurucunun Başbakanlığa atanması işleminin iptali sonucunu doğurmayacaktır. Başvurucu artık hukuken başka bir kamu kurumunun personeli olduğundan yargı kararının yerine getirilebilmesi bakımından hukuksal bir imkânsızlık doğmuştur. Anılan durum Danıştay içtihatlarıyla da kabul edilmiştir. Dolayısıyla iptal kararının verildiği anda uygulama kabiliyetinden yoksun olduğu anlaşılmaktadır. Verildiği anda uygulanma kabiliyeti bulunmayan bir mahkeme kararına ilişkin olarak süregelen ihlalden söz edilmesi mümkün değildir. Başvuruya konu uygulanmadığı ileri sürülen kararın Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisinin başladığı 23/9/2012 tarihinden önce 22/1/2010 tarihinde kesinleşmiş olduğu anlaşılmaktadır. Açıklanan nedenlerle başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin zaman bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir’’ şeklinde hüküm kurmuştur. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/8420, Kar.Tar. 7/02/2018, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/8420>) E.T 25/03/2018

³⁰³ Ö zbey, (2008), s.89

Anayasa Mahkemesi, Türkiye Devleti'nin hakimiyeti altındaki coğrafi sınırlarda, Türk kamu mercilerinin³⁰⁴ sebebiyet verdiği hak ihalleriyle ilgili bireysel başvuruları incelemede yetkilidir.³⁰⁵ Dolayısıyla bireysel başvuruda Mahkemenin yer yönünden yetkili olabilmesi için Türkiye Devleti kamu güçleri tarafından yapılan bir işlem, eylem ya da ihmalkarlık olmalıdır ve en nihayetinde bu hareketler de Türk Devleti'nin siyasal sınırları içerisinde gerçekleşmelidir.³⁰⁶ Kamu gücünün işlem, eylem veya ihmallerine karşı yapılmayan bireysel başvurularda ya da Türk Devleti'nin egemenlik alanı dışında meydana gelen hak ihalleri iddiasında Anayasa Mahkemesi yer yönünden yetkisizlik gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verecektir.³⁰⁷

Ali Kemal RENKLİOĞLU başvurusunda Fransa Cumhuriyeti Devleti'nden alınan emekli maaşından, kesinti yapıldığı gerekçe gösterilerek mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi başvuru hakkında: *“Anayasa'nın 148 ve 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesi uyarınca işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle bireysel başvuruda bulunulan kamu gücü faaliyeti, Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait veya O'nun adına kullanılmış olmalıdır. Bu anlamda, ancak Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kamu gücü kullanan organlarına atfedilebilir şekilde gerçekleşmiş temel hak ve özgürlük ihlalleri bireysel başvuru konusu olabilir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin, yabancı devletlerin ya da uluslararası veya uluslararası örgütlerin işlemleri aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleme yetkisi bulunmamaktadır. Başvurucunun ihlal iddiasının Fransa Cumhuriyeti Devleti tarafından gerçekleştirildiği belirtilen emeklilik maaşında kesinti yapılması işlemine dayandırıldığı anlaşılmaktadır. Fransa Cumhuriyeti Devletinin işlemine dayalı ihlal iddiası Türkiye Cumhuriyeti Devletine atfedilemez”* değerlendirmesini yapmış ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından gerçekleştirilen bir işlem, eylem ya da ihmal olmadığı gerekçesiyle yer bakımından yetkisizlik karar vermiştir.³⁰⁸

Başka bir somut olayda, Türkiye mercilerince yakalama kararı çıkartılan ve kırmızı bülten uyarınca bir başka ülkede yakalanan kişi; yabancı ülkede hâkim önüne çıkarılmaksızın tutuklanması, Türkiye'ye iade edilinceye kadar geçen tutukluluğun çok uzun olması ve buna rağmen yabancı mahkemece serbest bırakma taleplerinin kabul edilmemesi nedeniyle kişi

³⁰⁴ Kamu mercileri; yasama, yürütme, yargı organları ve bunlara bağlı çalışan kuruluşlarla, belediyelerdir.

³⁰⁵ Korkmaz, (2014), s.171

³⁰⁶ Koç, Muharrem İlhan, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, “ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler),” 1.Bası, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2017, s.88

³⁰⁷ Doğru, (2012), s.108

³⁰⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2012/174, Kar.Tar.12/02/2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/171>, E.T 14/03/2018

hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal ediliği ileri sürülmüş ve bireysel başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi: ‘‘..Buna göre başvurunun bireysel başvuruya konu olan hürriyetinden yoksun bırakılması, Fas Krallığı yetkili makamlarınca verilen kararlar ve yapılan işlemler sonucunda gerçekleşmiştir. İade sürecinde Türkiye ile Fas Krallığı arasında yapılan sözleşme uyarınca başvuru hakkında hürriyetinden yoksun kalma sonucunu doğuran tedbirlerin alınması, bu bağlamda geçici tutuklamaya ilişkin azami süre kuralının uygulanması ve geçici tutuklama dışında iade talebi ulaştıktan sonra da tutmaya devam edilmesi Fas Krallığı makamlarının takdirindedir. Başvurucunun Fas Krallığı tarafından gerçekleştirilen eylem ve işlemler yönünden temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiğine ilişkin iddiaları, Türkiye Cumhuriyeti devletine atfedilemez’’ gerekçesiyle yer bakımından yetkisizlik kararı vermiş.³⁰⁹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin yer bakımından yetkisini ise AİHS madde 1: ‘‘Yüksek Sözleşmeciler **kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar**’’ şeklinde belirlemiştir. Dolayısıyla sözleşmeciler devletler, kendi siyasal sınırları içerisinde, kendi organlarının sebebiyet verdiği işlemler ve eylemlerden AİHM’e karşı sorumludur.³¹⁰

AİHM’in yer bakımından yetkili olabilmesi için, ihlale konu edilen işlem devletin egemenliğini kullandığı bir yerde gerçekleşmeli ya da devletin etklili bir şekilde kontrol ettiği coğrafi alan olmalıdır. Aksi halde Mahkeme yer bakımından yetkisiz olacaktır.

³⁰⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/15990, Kar.Tar.16/02/2017, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/15990>, E.T 14/03/2018

³¹⁰ Bilir, Faruk, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yargılama Yetkisi, 1.Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURUDA ESAS BAKIMINDAN KABUL EDİLEBİLİRLİK ŞARTLARI

6216 sayılı Kanun 48/2'ye göre, Anayasa Mahkemesi'nin kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için, başvurunun;

Açıkça dayanaktan yoksun olmaması,³¹¹

Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıması gerekmektedir.³¹²

Ayrıca, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 83'e göre başvuru hakkının kötüye kullanılmamalıdır.³¹³

Dolayısıyla bir başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilebilmesi için sadece 6216 Sayılı Kanun'un 45-47 maddelerinde düzenlenen şartları (çalışmamızın 2.bölümünde değindiğimiz usul bakımından kabul edilebilirlik şartları) taşıması tek başına yeterli olmayacaktır. Aynı zamanda bu başvurunun Kanun'nun 48.maddesinin 2.fıkrasındaki ve İçtüzük madde 83'teki şartları taşıması gerekmektedir.³¹⁴

I. Açıkça Dayanaktan Yoksunluk

Hak ve özgürlük ihlali iddası ile yapılan bireysel başvuru maddi ve hukuki açıdan sağlam temeller üzerine kurulmalıdır. Aksi halde Anayasa Mahkemesi kabul edilmezlik kararı verebilecektir. Mahkeme yaptığı inceleme neticesinde Anayasamızda güvence altına alınan bir hakkın ihlal edildiğine dair izlenim edinemişse, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulabilecektir.³¹⁵

³¹¹ Şirin, (2015), s.142

³¹² Güveyi, Nazmiye, Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması, Onİki Levha Yayıncılık,1.Bası, İstanbul 2015, s.123

³¹³ Duysak, (2013), s.101

³¹⁴ Karan, (2015), s.165

³¹⁵ Doğru s.110-111

6216 sayılı Kanun'da ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerinin neler olduğuna dair bir düzenleme yapılmadığından Mahkeme her somut olay açısından ayrı ayrı değerlendirme yaparak içtihatları ile bahsi geçen şartları oluşturmuştur. Bu durum doktrinde hukuki belirlilik ilkesi ile bağdaşmadığından eleştirilmiştir. Nazmi GÜVEYİ'e göre açıkça dayanaktan yoksunluk şartlarının, açık ve net şekilde kanunda ya da İçtüzük'te düzenlemesi hukuki belirlilik ilkesi açısından daha isabetli olacaktır. Böylelikle şartlar açık bir biçimde ortaya konduğundan kabul edilemezlik kararı verilebilecek olan çok sayıdaki başvurunun da önüne geçilebilmesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla usul ekenomi ilkesi açısından hem Anayasa Mahkemesi'nin iş yükü bir anlamda azaltılacak hem başvurucunun gereksiz zarara girmesi önlenecektir.³¹⁶

Kanatımızca, açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerinin neler olduğu hususunun bireysel başvurunun uygulandığı tarih olan 23/09/2012 tarihinde sağlıklı olarak ortaya konabilmesi mümkün değildir. Çünkü baştan itibaren hiçbir somut olay olmadan sadece bir yolla mevzuatta bu sebeplerin konabilmesi için karşılaştırmalı hukuktan ya da AİHM kararlarından yararlanılacaktır. Bu durumunda kendi toplulumuzun iç hukukunda yaşanan ihlallere has bir çözüm getirilemeyeceği aşıkardır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'nin bir içtihat mahkemesi olduğu düşünüldüğünde açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerini kendisinin takdir etmesi yerinde bir uygulama olmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin ve AİHM'in genel olarak kabul ettiği açıkça dayanaktan yoksunluk sebepleri; temyiz incelemesi niteliğindeki hak iddiaları,³¹⁷ açık ve görünür bir ihlalin bulunmaması³¹⁸ ve kanıtlanmamış şikayetlerdir.³¹⁹

³¹⁶ Güveyi, (2015), s.130

³¹⁷ “Mahkemece açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemez olduğuna karar verilebilir. Başvurucunun ihlal iddialarını kanıtlayamadığı, iddialarının salt kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olduğu, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksun kabul edilebilir”. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2012/1334 , Kar. Tar.7/9/2013, <http://kararlaryeni.ana.yasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/14942172-136a-48f6-810f-7e7b38ea58c5?wordsOnly=False> E.T.13/2/2018)

³¹⁸ Ural, (2013), s.264

³¹⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Tanış Türkiye Kararı'nda “...Başvurunun 31 Ekim 2006 tarihinde burnunun cezaevi görevlilerince kırıldığı ve bunun sonucu olarak nefes alma sorunları yaşadığı yönündeki iddiasını destekleyen herhangi bir delil bulunmamaktadır. Mahkeme bu nedenle, başvurunun bu kısmının da açıkça dayanaktan yoksun olduğuna ve Sözleşme'nin 35, 3 ve 4 hükümleri uyarınca reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.” şeklinde hüküm kurarak kabul edilmezlik kararı vermiştir. (<http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/tani%C5%9F.pdf> E.T 03/01/2018

A. Temyiz İncelemesi Niteliğindeki Hak İddiaları

Anayasamızın 148.maddesine göre, bireysel başvuruda kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamamaktadır. 6216 sayılı Kanun'nun 49/6 maddesi de bu anayasa hükmüyle aynı doğrultuda düzenleme içermektedir.³²⁰ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ilk derece mahkemeleri tarafından verilen kararların hukuki olup olmadığını denetlemeye yetkili değildir.Diğer tabirle bireysel başvuru kurumu, bir temyiz mercii değildir.³²¹ Ancak Mahkeme Mustafa Bülent ERTEN başvurusunda , *“Bir anayasal hakkın ihlali iddiasını içermeyen, yalnızca derece mahkemelerinin kararlarının yeniden incelenmesi talep edilen başvuruların açıkça dayanaktan yoksun ve Anayasa ve kanun tarafından Mahkemenin yetkisi kapsamı dışında bırakılan hususlara ilişkin olduğu açıktır. Bireysel başvuruya konu davadaki olayların kanıtlanması, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması, yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi ile kişisel bir uyuşmazlığa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmaması, bireysel başvuru incelemesinde değerlendirmeye tabi tutulamaz. Anayasada yer alan hak ve özgürlükler ihlal edilmediği sürece ya da açıkça keyfilik içermedikçe derece mahkemelerinin kararlarındaki maddi ve hukuki hatalar bireysel başvuru incelemesinde ele alınamaz. Bu çerçevede, derece mahkemelerinin delilleri takdirinde açıkça keyfilik bulunmadıkça Anayasa Mahkemesinin bu takdire müdahalesi söz konusu olamaz. Başvurucu, 926 sayılı Kanun'un geçici 32. maddesinin düzenleniş amacına aykırı karar veren Mahkemenin anayasal haklarını ihlal ettiğini ileri sürmüş olup, başvurusunun iddialarının esas itibarıyla derece mahkemesince anılan kanun hükmünün değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında isabet bulunmadığına ve dolayısıyla yargılamanın sonucuna ilişkin olduğu anlaşılmaktadır.Yapılan incelemede, yargılamanın derece mahkemeleri tarafından usul şartlarına ve hukuka uygun olarak gerçekleştirilmediğine ve başvurusunun kendi delillerini ve iddialarını sunma fırsatı bulamadığına dair açık bir bulgu saptanmadığı gibi Mahkemenin ilgili hukuku yorumlamasında ve delilleri takdirinde keyfilik de tespit edilmediğinden iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Açıklanan sebeplerle başvurunun bu bölümünün "açıkça dayanaktan*

³²⁰ 6216 sayılı Kanun madde 49/6'ya göre: *“Bölümlerin, bir mahkeme kararına karşı yapılan bireysel başvurulara ilişkin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağına belirlenmesi ile sınırlıdır. Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.”*

³²¹ Karan, (2015), s.167

yoksun olması" nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir'' şeklinde hüküm kurularak **yargı organlarının kararlarını açıkça keyfi bir şekilde vermiş olması durumunda**, temyiz incelmesi niteliğindeki hak ihlali iddialarını açıkça dayanaktan yoksun bulmayacağını belirtmiştir.³²²

Başvurucular, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini gerekçe göstererek, genellikle ilk derece mercilerince verilen kararların hukuki yönden denetlenmesini talep etmektedirler. Ancak bu durumda Anayasa Mahkemesi, başvuruyu kanun yolu şikâyeti niteliğinde kabul edip açıkça dayanakyan yoksun bulmaktadır. Nitekim Turan DAL başvurusunda Mahkeme, *‘‘... adil yargılanma hakkı bireylere dava sonucunda verilen kararın değil, yargılama sürecinin ve usulünün adil olup olmadığını denetleme imkânı verir. Bu nedenle bireysel başvuruda adil yargılanmaya ilişkin şikâyetlerin incelenebilmesi için başvurunun yargılama sürecinde haklarına saygı gösterilmediği, bu çerçevede yargılama sürecinde karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşlerden bilgi sahibi olamadığı veya bunlara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulamadığı, kendi delillerini ve iddialarını sunamadığı ya da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının derece mahkemesi tarafından dinlenmediği veya kararın gerekçesiz olduğu gibi mahkeme kararının oluşumuna sebep olan unsurlardan değerlendirmeye alınmamış eksiklik, ihmal ya da açık keyfiliğe ilişkin bir bilgi ya da belge sunmuş olması gerekir.Somut olayda başvuruya konu yargılamanın ihtar işlemlerinin iptaline yönelik olmadığı, ihtar işlemlerine yönelik bir dava açma yolu bulunmasına karşın başvuru tarafından, anılan işlemlerin iptali istemiyle herhangi bir davanın açılmamış olduğu, bunun yanında sözleşmenin sonlandırılmasına ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada başvuru tarafından ilk ihtar konu eylemin kabul edildiği ve yargılamayı yapan ilk derece mahkemesince dava dosyasında bulunan deliller gözetilerek yargılamanın yapıldığı, ikinci ihtarın hukuka uyum olup olmadığının değerlendirilerek reçetelerinin hemşireler tarafından düzenlenmesine izin verilmesinin, gerekli denetim ve gözetim görevini yerine getirilmemesi nedeniyle meslek ilkelerine aykırı bir tutum olduğu sonucuna varıldığı görülmektedir.Başvurucu, yargılama sürecinde karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşler hakkında bilgi sahibi olamadığına, kendi delillerini ve iddialarını sunma olanağı bulamadığına, karşı tarafça sunulan delillere ve iddialara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulamadığına ya da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının derece mahkemesi tarafından dinlenmediğine veya kararın gerekçesiz olduğuna ilişkin bir bilgi ya da*

³²² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2012/649 , Kar. Tar.16/04/2013, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.gov.tr/BireyselKarar/Content/f023f451-9b2e-4275-a072-3e7873f64199?wordsOnly=False> E.T 14/02/2018

*kanıt sunmadığı gibi Mahkemenin kararında bariz takdir hatası veya açık keyfîlik oluşturan herhangi bir durum da tespit edilmemiştir'' şeklinde hüküm kurarak başvuruyu kanun yolu şikayeti olduğu gerekçesi ile açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.*³²³

Mahkeme başka bir olayda; *'...başvurucu askerlik görevinin ifası sırasında düşmeye bağlı olarak beyin kanaması geçirdiğini, askerlik öncesinde ve sekiz aylık askerlik süresi boyunca herhangi bir sağlık problemi bulunmadığını, maluliyetine neden olan olayın tutanağa bağlanmamasının, adli ve idari tahkikat yapılmamasının kendi kusuru olmayıp idarenin sorumluluğunu gerektirdiğini, zorunlu askerlik görevi sırasında ortaya çıkan ve kişinin kendisine zarar veren eylemleri dışındaki tüm olaylarda devletin sorumluluğunun var olması gerektiğini ileri sürmüştür. AYİM Üçüncü Dairesi ise başvurunun 11/7/2008 tarihinde 06.00-09.00 saatlerinde nöbetçi olduğuna ilişkin kayıt bulunmakla birlikte Tekirdağ Devlet Hastanesi Acil Polikliniği defterinde 11/7/2008 saat 04.47'de ve Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Komutanlığına ait acil servis formunda 11/7/2008 saat 08.20'de kayıtların bulunduğu, ayrıca klinik laboratuvar sonuç raporlarında acil servisteki tetkik işlemlerinin 11/7/2008 tarihinde saat 08.27 ve 08.51'de yapıldığının görüldüğü, bu duruma göre başvurunun 11/7/2008 tarihindeki 06.00-09.00 nöbetine hiç gitmediği, bu saatlerde rahatsızlığı nedeniyle hastaneye kaldırıldığı ve acil serviste tedavi altına alındığının anlaşıldığı ve başvurunun rahatsızlığının vazifenin sebep ve tesiri ile ortaya çıktığına ilişkin bilgi ve belge bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Mahkemenin gerekçesi ve başvurunun iddiaları incelendiğinde davanın konusunun, başvurunun askerde geçirdiği rahatsızlığın askerlik hizmetinden kaynaklanıp kaynaklanmamasına yönelik olduğu, bu kapsamda iddiaların özünün derece mahkemesi tarafından delillerin ve mevzuatın değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında isabet olmadığına ve esas itibarıyla yargılamanın sonucunun hukuka aykırılık teşkil ettiğine ilişkin olduğu anlaşılmaktadır''* şeklinde değerlendirme yaparak başvuru tarafından ileri sürülen temel hak ve özgürlük iddialarının kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğunu ve ilk derece

³²³ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5964, Kar. Tar.6/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/7d1e0f9f-9536-4f5d-83bd-f322fd426c3d?wordsOnly=False> E.T.14/02/2018

Benzer Karar İçin Bakınız: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/8822 Kar. Tar.6/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/c1688140-9bc6-4689-959d-4b76eb3d81cf?wordsOnly=False> E.T.14/02/2018

mahkemesi kararının bariz takdir hatası veya açık keyfilik de içermediğini belirtmiş ve en nihayetinde açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³²⁴

Anayasa Mahkemesi ilk derece yargı mercileri arasındaki aynı hukuki metne ilişkin yorum ve karar farklılıkları ile temyiz mercilerinin uyuşmazlıklara ilişkin olarak tarafların talepleri ve delilleri arasındaki yorum farklılıklarını adil yargılanma hakkının ihali olarak kabul etmemektedir. Dolayısıyla iki kararın çeliştiği iddiasıyla yapılan başvuruları mahkeme kanun yolu şikâyeti olarak değerlendirip, açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilemezlik kararı vermektedir.³²⁵

Yalçın OKTÜRK başvurusunda ise: ‘*..Hukuk kurallarının uygulanması ve yorumlanması derece mahkemelerinin görevidir. Bu kapsamda başvurunun yapmış olduğu yüksek lisans eğitimlerinin farklı olup olmadığına ve bunun ilave yüksek lisans öğrenim kıdemi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine karar vermek derece mahkemelerinin yetkisi kapsamında kalmaktadır. Derece mahkemelerinin söz konusu koşulları değerlendirdiği kararlarında açıkça keyfilik bulunmadıkça Anayasa Mahkemesinin bu takdire bir müdahalesi söz konusu olamaz. Somut olayda başvurunun iddialarının, esas itibarıyla ilgili mahkemelerce anılan kanun hükmünün değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında isabet bulunmadığına ve dolayısıyla yargılamanın sonucuna ilişkin olduğu görülmektedir...Başvurucu; yargılama sürecinde karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşlerden bilgi sahibi olamadığına, kendi delillerini ve iddialarını sunma olanağı bulamadığına, karşı tarafça sunulan delillere ve iddialara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı*

³²⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/8961, Kar. Tar.6/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/e21bbc26-c579-4a70-8851-4f9f16a0d5d2?wordsOnly=False> E.T 15/02/2018

³²⁵ ‘*Başvurucu, döner sermaye ek ödemesinden yararlandırılmamasına ilişkin idari işleme karşı açtığı davanın reddedilmesinin aynı konuda farklı mahkemelerce verilen kararlar ile çelişki oluşturduğunu ileri sürmüştür. Mahkemenin gerekçesi ve başvurunun iddiaları incelendiğinde iddiaların özünün, Derece Mahkemesi tarafından hukuk kurallarının yorumlanmasında isabet olmadığı ve esas itibarıyla bunun yargılamanın sonucuna ilişkin olduğu anlaşılmaktadır. Başvurucu, yargılama sürecinde karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşler hakkında bilgi sahibi olamadığına, kendi delillerini ve iddialarını sunma olanağı bulamadığına, karşı tarafça sunulan delillere ve iddialara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulamadığına ya da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının Derece Mahkemesi tarafından dinlenmediğine ilişkin bir bilgi ya da kanıt sunmadığı gibi Mahkemenin kararında bariz takdir hatası veya açık keyfilik oluşturan herhangi bir durum da tespit edilememiştir. Açıklanan nedenlerle başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu, Derece Mahkemesi kararlarının bariz takdir hatası veya açık keyfilik oluşturan herhangi bir durum da tespit edilememiştir. Açıklanan nedenlerle başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu, Derece Mahkemesi kararlarının bariz takdir hatası veya açık keyfilik de içermediği anlaşıldığından başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.*’ (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/7280, Kar. Tar.21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/32a83bdb-2979-448a-8e95-33e8df833e7c?wordsOnly=False> E.T 14/02/2017)

bulamadığına ya da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının derece Mahkemesi tarafından dinlenmediğine ilişkin bir bilgi ya da kanıt sunmamıştır. Başvurucu, başvurulması gerekli tüm kanun yollarına süresinde başvurmuş; ayrıca başvurucunun bu konuda başvuruda bulunmasını engelleyen herhangi bir durumla karşılaştığına ilişkin somut bir şikâyeti de bulunmamaktadır” gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi temel hak ve özgürlük iddialarını kanun yolu şikâyeti niteliğinde olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla başvuruyu açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulmuştur.³²⁶

B. Açık ve Görünür Bir İhlalin Bulunmaması

Anayasa Mahkemesi bir temel hak ve özgürlüğün ihlal edilmediğinin açık olması, ihlalin açıkça tespit edilememesi, bireysel başvuru kapsamında korunan bir temel hak ve özgürlüğün ihlal edilmemiş olması ve hakka yapılan müdahalenin meşruluğunun açık olması hallerinde, başvuruyu açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilmez bulmaktadır.³²⁷

Makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda gecikme ilgili kurum ya da yargı mercinin kusurundan kaynaklanmıyorsa Anayasa Mahkemesi açık ve görünür bir ihlal olmadığı gerekçesiyle, kabul edilemezlik kararı vermektedir. Nitekim mahkeme Genco ACAR başvurusunda ‘‘...5233 sayılı Kanun kapsamında yapılan müracaatlarda idari yargı makamları nezdindeki yargılamaların makul sürede tamamlanmadığı yönündeki iddialar daha önce bireysel başvuru konusu yapılmış ve Anayasa Mahkemesinin bu konuda verdiği kararlarda Komisyon ve yargılama aşamalarında geçen süreler ile davanın tüm koşulları, karara bağlanan başvuru sayısı ve yargılama sürecinde Komisyon ve yargılama makamlarınca yapılan işlemler dikkate alınarak uyuşmazlığın karara bağlanması konusunda kamu otoritelerine ve özellikle yargılama organlarına atfedilebilecek bir gecikmenin olmadığı ve toplamda sekiz yılın altında gerçekleşen başvuruların karara bağlanma süresinin makul sürede yargılanma hakkının ihlaline yol açmadığı sonucuna Başvurunun kesin olarak karara bağlanmasının daha uzun bir sürede gerçekleştiği ve bu durumun başvuru sahiplerine atfedilebilecek bir kusurdan kaynaklanmadığı durumlarda ise makul

³²⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5051, Kar. Tar.16/12/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/962b0d5b-d207-42cf-852a-20f1c44e2e25?wordsOnly=False> E.T 15/02/2018

³²⁷ Algan, Bülent, Bireysel Başvurularda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl:2014, Cilt:63,Sayı:2, s.265

sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Somut başvuru bakımından başvurucu tarafından 5233 sayılı Kanun kapsamında evvelce verilen Komisyon kararı nazara alınarak yeniden inceleme yapılması amacıyla 12/8/2010 tarihinde Komisyona tekrar yapılan müracaat sonrasında 5233 sayılı Kanun'un öngördüğü usul uyarınca bir kısım işlemlerin yapılması akabinde 7/2/2011 tarihinde başvurucunun talebi kabul edilerek 3.000 TL ödenmesine karar verilmiştir. Belirtilen karar aleyhine 18/3/2011 tarihinde başlatılan yargılama sürecinin ise başvurucunun karar düzeltme talebinin reddine dair Diyarbakır Bölge İdare Mahkemesinin 9/9/2013 tarihli kararı ile tamamlandığı, bu bakımından makul sürede yargılanma hakkı kapsamında nazara alınması gereken toplam sürenin yaklaşık üç yıl bir aylık bir zaman dilimi olduğu anlaşılmaktadır. Başvuruya konu yargılama sürecinin incelenmesi neticesinde başvurucu açısından farklı karar verilmesini gerektiren bir yön bulunmadığı ve yaklaşık üç yıl bir ay devam eden yargılama sürecindeki gecikmenin makul olduğu, başvurucunun hakkını ihlal edecek şekilde gecikme bulunmadığı sonucuna varılmıştır'' gerekçesiyle makul sürede yargılanma hakkıyla ilgili açık ve görünür bir ihlal tespit etmemiştir ve başvuruyu kabul edilemez bulmuştur.³²⁸

Anayasa Mahkeme'si benzer başka bir olayda aynı gerekçelerle, şahsın komisyona başvuru tarihi olan 3/7/2006 tarihi ile nihai karar tarihi olan 3/12/2013 tarihli karar düzeltme tarihi arasında geçen 7 yıl 5 aylık süreçte uyuşmazlığın karara bağlanması konusunda kamu otoritelerine ve özellikle yargılama organlarına atfedilebilecek bir gecikmenin olduğunu tespit edememiştir. Dolayısıyla mahkeme, yargılama süresinin makul olduğu sonucuna vararak

³²⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/7938 Kar. Tar.16/12/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/a0930851-c486-4c66-b77f-131f22b75b72?wordsOnly=False> E.T. 15/02/2017 5233 sayılı Kanun kapsamında yapılan müracaatlarda idari yargı makamları nezdindeki yargılamalarla ilgili Anayasa mahkemesi benzer bir olayda : ''...Somut davaya bir bütün olarak bakıldığında başvurucunun Komisyona başvuru tarihi olan 26/1/2006 ile nihai karar tarihi olan temyiz talebi üzerine verilen 31/1/2013 tarihli onama karar tarihi arasında geçen yedi yıllık sürede uyuşmazlığın karara bağlanması konusunda kamu otoritelerine ve özellikle yargılama organlarına atfedilebilecek bir gecikmenin olduğu tespit edilemediğinden, başvuru açısından farklı karar verilmesini gerektiren bir yön bulunmadığından yargılama süresinin makul olduğu sonucuna varılmıştır. Açıklanan nedenlerle başvurucunun makul süreyi aştığını ileri sürdüğü yargılamanın uzunluğu konusunda **açık ve görünür bir ihlal saptanmadığından**, başvurunun bu kısmının, diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.'' şeklinde hüküm kurmuştur.'' (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5195, Kar. Tar.21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/2baa2ef5-0cd4-4b7b-9f81-2e0d4d59bd6d?wordsOnly=False> E.T.15/02/2018)

açık ve görünür bir ihlal olmadığı gerekçesiyle başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.³²⁹

Tutukluluğa itiraz incelemelerinin duruşmasız yapıldığı, mutata içerikli gerekçeler tekrarlanarak tutukluluğun devam ettirildiği, tutukluluğa ilişkin kararlarda gerekli bireyselleştirmenin yapılmadığı adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalma nedenlerinin açıklanmadığı ve tutukluluğun makul süreyi aştığı gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunulmuştur. Mahkeme; “...5271 sayılı Kanun’un 267. maddesine göre resen ya da talep üzerine tutukluluk hakkında verilmiş tüm kararlar bir başka mahkeme önünde itiraza konu edilebilmektedirler. Böyle bir sistemde başvuruya konu dava bakımından tüm itirazların duruşmalı incelenmesi tutukluluk bakımından yargılamanın itiraz merciinde tekrar edilmesi anlamına gelecektir. Dolayısıyla başvuru mütadilerinin sözlü olarak dinlenilmesinden sonra tutukluluğun devamına karar verildiği tarihten 22 gün sonra yapılan itiraz incelemesinin duruşmasız olmasının, çelişmeli yargılama ilkesini ihlal ettiği söylenemez. Açıklanan nedenlerle başvuru, tutukluluğa itiraz incelemesinin duruşmasız olarak yapıldığı iddiasına ilişkin olarak bir ihlalin olmadığı açık olduğundan, başvurunun bu kısmı açıkça dayanaktan yoksundur. Başvurucu, basmakalıp gerekçeler tekrarlanarak tutukluluğun devam ettirildiğini, tutukluluğa ilişkin kararlarda gerekli kişiselleştirmenin yapılmadığını ve adli kontrol tedbirlerinin yetersiz kalma nedenlerinin açıklanmadığını, tutukluluğun makul süreyi aştığını ileri sürmüştür. Başvurucunun özgürlüğünden mahrum bırakıldığı, davanın örgütlü suçlara ilişkin ve karmaşık nitelikte olduğu, başvuru savunmasının alınmasındaki gecikmenin kendi tutumundan kaynaklandığı ve derece mahkemelerince bir özensizlik gösterilmediği dikkate alındığında, yaklaşık 1 yıl 7 aylık tutukluluk süresinin makul olduğu görülmektedir. Açıklanan nedenlerle, başvuru tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasına ilişkin olarak bir ihlalin olmadığı açık olduğundan, başvurunun bu kısmı açıkça dayanaktan yoksundur” değerlendirmesinde bulunarak kabul edilemezlik kararı vermiştir.³³⁰

³²⁹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/4319, Kar. Tar. 7/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/1c8c1080-ab82-4f04-863a-d7bdf6df3da5?wordsOnly=False> E.T 15/02/2018

³³⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/2342, Kar. Tar. 21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/840a459e-a097-49c2-997e-a9308307b666?wordsOnly=False> E.T 16/2/2018

İtiraz incelemesinin duruşmasız olarak gerçekleştirildiği ileri sürülen başka bir bireysel başvuruda: “...Duruşmalı yargılama hakkı her türlü yargılamanın mutlaka duruşmalı yapılmasının zorunlu olduğu anlamına gelmez. Adil yargılama ilkelerine uyulmak şartıyla usul ekonomisi ve iş yükünün azaltılması gibi amaçlarla bazı yargılamaların duruşmadan istisna tutulması ve duruşma yapılmaksızın karara bağlanması anayasal hakların ihlalinin oluşturmaz. Özellikle ilk derece mahkemeleri önünde duruşmalı yargılama yapıp karar verdikten sonra kanun yolu incelemesinin, tarafların iddia veya savunmaları yazılı olarak alındıktan sonra dosya

Mecnun AKSU başvurusunda somut olaya ilişkin yürütülen soruşturmanın etkili olmadığı delillerin ve hayatın olağan akışıyla uyuşmayan bazı konuların soruşturma kapsamında yeterince araştırılmadığını ileri sürülerek, yaşam hakkının ihlal edildiği ileri sürülmüştür. Mahkeme: ‘‘.. olay bir bütün olarak değerlendirildiğinde Askeri Savcılık tarafından başvurusunun kardeşinin hayatını kaybettiği olaya ilişkin derhâl soruşturma başlatıldığı ve soruşturmanın beş ay gibi makul bir sürede sonuçlandırıldığı, olaya ilişkin delillerin elde edilmesine yönelik ayrıntılı bir çalışma yapıldığı, olayın öncesinde ve olay anında yaşanan gelişmelerin detaylarıyla birlikte araştırıldığı, başvurusunun meşru menfaati gereği soruşturma sürecine etkili bir şekilde katılmasına engel bir bulguya rastlanmadığı ve bu suretle somut olayın aydınlatılmasına yönelik yeterli çabanın gösterildiği anlaşılmıştır. Bu durumda yukarıda bahsedilen yaşam hakkının usul boyutuna ilişkin ilkeler karşısında başvuru konusu olayda, soruşturma makamının olayların seyrini aydınlatmaya yönelik işlemlerinden kuşku duyulmasını gerektiren bir durumun veya yürütülen soruşturmanın derinliği ve ciddiyeti üzerinde etki gösterecek nitelikte bir eksikliğin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle somut olayda yürütülen ceza soruşturmasında yaşam hakkının usule ilişkin boyutunun ihlaline neden olabilecek bir yön bulunmadığı anlaşıldığından başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması gerekir’’ değerlendirmesinde bulunarak kabul edilemezlik kararı vermiştir.³³¹

Zafer DİNÇ başvurusunda Yargıtay kararında reddi hâkim talebiyle ilgili bir değerlendirme yapılmadığı ileri sürerek gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğini iddia edilmiştir. Anayasa Mahkemesi; ‘‘... Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, kanun yoluna başvurma olanağını etkili kullanabilmek ve mahkemelere güveni sağlamak açısından, hem tarafların hem kamunun menfaatini ilgilendirmekte olup, kararın gerekçesi hakkında bilgi sahibi olunmaması, kanun yoluna müracaat imkânını da işlevsiz hale getirecektir. Bu nedenle mahkeme kararlarının dayanaklarının yeteri kadar açık bir biçimde gösterilmesi zorunludur

üzerinden yapılması hâlinde adil yargılanma hakkının ihlalinin söz edilemez. Somut olayda yapılan incelemede Disiplin Kurulu kararına yapılan itiraz incelemesi aşamasında, İnfaz Hâkimliğinde duruşma yapıldığı, tarafların iddia ve savunmalarını ortaya koyabildikleri görülmüştür. Diğer yandan itiraz mercisinin dosya üzerinden inceleme yaparak karar verdiği ancak kararda başvurusunun duruşmalı inceleme yapılması isteminin bulunmadığı ve bu konuda bir karar da verilmediği görülmektedir’’ gerekçesiyle, Anayasa Mahkemesi duruşmalı yargılama hakkına yönelik bir ihlalin olmadığını tespit etmiş ve açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5444, Kar. Tar.6/1/2016 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/ea649f1f-8fbd-4784-91ce-c6c051958b43?wordsOnly=False> E.T 19/2/2018)

³³¹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/7208, Kar. Tar.21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/5d3bd8aa-f26e-46c2-b12c-ffa44cf0a4e9?wordsOnly=False> E.T 16/2/2018

*Mahkeme kararlarının gerekçeli olması adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olmakla beraber, bu hak yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi şeklinde anlaşılamaz. Bu nedenle, gerekçe gösterme zorunluluğunun kapsamı kararın niteliğine göre değişebilir. Bununla birlikte başvurucunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddialarının cevapsız bırakılmış olması bir hak ihlaline neden olacaktır. Bunun yanı sıra, kanun yolu mahkemelerince verilen karar gerekçelerinin ayrıntılı olmaması da her zaman bu hakkın ihlal edildiği şeklinde yorumlanmamalıdır. Kanun yolu mahkemelerince verilen bu tür kararların, ilk derece mahkemesi kararlarında yer verilen gerekçelerin kabul edilmiş olduğu şeklinde yorumlanması uygun olup, bu durumda, üst dereceli mahkeme tarafından önceki mahkeme kararının gerekçesinin benimsendiği kabul edilmelidir. Somut başvuru açısından, başvuru konusu davalarda, reddi hâkim talebi üzerine Mahkemenin 26/10/2010 ve 3/12/2010 tarihli kararlarında, esas hükümle birlikte temyiz yolu açık olmak üzere, taleplerin geri çevrilmesine karar verildiği, İlk Derece Mahkemesince oluşturulan karar ve gerekçesi hukuka uygun bulunmak suretiyle Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 17/9/2013 tarihli ilamları ile onandığı anlaşılmıştır. Duruşmalı olarak yapılan inceleme sonucu verilen Yargıtay onama ilamlarında, dosyadaki iddia ve olgulara ayrıntılı cevap verilmesi zorunluluğunun bulunmadığı, ilamlarda Mahkemenin gerekçesine atıf yapılarak başvurucunun, reddi hâkim talebi de dahil olmak üzere tüm temyiz itirazlarının reddine karar verildiği, bu açıdan iddiaların ilamlarda değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır. **Bu nedenle Yargıtay kararlarının gerekçesiz olduğundan bahsedilemez** ” değerlendirilmesinden sonra gerekçeli karar hakkına yönelik bir ihlalin olmadığını belirtmiş dolayısıyla açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³³²*

³³² Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/9100, Kar. Tar.21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/cee88da4-3366-4cbc-ba35-3a546d5576a3?wordsOnly=False> E.T 17/2/2018

Benzer başka bir olayda temyiz başvurusunda ileri sürülen usule ve davanın esasına ilişkin temyiz sebeplerine Yargıtay onama ilamında cevap verilmediği ve gerekçenin yetersiz olduğu belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi başvuru hakkında “..Somut olayda Mahkemece; davanın niteliği gereği davalı başvurucunun kullanılmaması sebebiyle iptali istenen markayı, tescil edildiği 41. sınıftaki hizmetlerde kullandığını ispatlaması gerektiği, ispat yükünün davalıda olduğu, 7201 sayılı Kanun'un 35. maddesine göre davetiye tebliğ edilmesine rağmen davalı başvurucunun davaya katılmadığı ve cevap vermediği, 556 sayılı KHK'nın 14. maddesinde belirtilen kapsamda markanın kullanıldığına dair delil ve belgeler ile varsa defter ve kayıtların ibraz edilmesi için kesin süre verildiğine dair meşruhatlı tebligat gönderildiği, davalı başvurucunun verilen sürede herhangi bir belge ibraz etmediği gibi duruşmaya da katılmadığı, konuyla ilgili açıklama yapmadığı ve bir delil sunmadığı, buna göre tescilli ve davaya konu markayı tescilden itibaren beş yıl süreyle veya tescilli olduğu dönemde kesintisiz beş yıl süreyle kullanmadığı sonucuna varıldığı gerekçeleriyle davanın iddiaları, davalının durumu ve tüm deliller değerlendirilerek davanın kabulüne karar verilmiştir. Yargıtay tarafından yapılan temyiz incelemesinde ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın gerekçelerine

Başka bir başvuruda, Anayasa Mahkemesi medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin makul süre değerlendirmesinde bulunmuştur. Sürenin başlangıcını uyuşmazlığı karara bağlayacak yargılama sürecinin işletilmeye başladığı tarih, bitiş tarihini ise yargılamanın sona erme tarihi olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Mahkeme somut yargılama faaliyeti açısından sürelerin başlangıç ve bitiş tarihlerini dikkate alarak yargılamanın 3 yıl 5 ay 24 gün sürdüğünü tespit etmiş ve bu yargılama süresinin makul süreyi aşmadığını, başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan **makul sürede yargılanma hakkına yönelik bir ihlalin olmadığına hükmetmiştir**. Dolayısıyla Mahkeme, başvuru hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³³³

Bireysel başvuruya konu olmuş bir olayda hükümlünün, kurum görevlileri tarafından sohbet faaliyeti nedeniyle odasından çıkarılıp üst araması yapıldığı esnada aramayı protesto etmek amacıyla onursuz aramaya son şeklinde yüksek sesle slogan attığı tespit edilmiştir. Ceza İnfaz Kurumu Disiplin Kurulu Başkanlığının kararı ile hükümlü, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'unun 42. maddesinin (2) numaralı fıkrasının (e) bendi hükmü uyarınca "*1 ay süre ile haberleşme veya iletişim araçlarından (mektup, faks, telgraf, almaktan ve yollamaktan, telefon etmekten) yoksun bırakma*" disiplin cezası ile

atıf yapılarak ve özellikle başvurucunun temel iddiasını oluşturan usulsüz tebligat konusunda ayrıca gerekçe ve değerlendirme eklenerek karar verilmiştir. Dolayısıyla İlk Derece Mahkemesi ve Yargıtay kararında yeterince gerekçe bulunmadığından söz edilemez." değerlendirmesinde bulunmuş bu olay açısından gerekçeli karar hakkına yönelik bir ihlal tespit etmeyerek *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle kabul edilmezlik kararı vermiştir. (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/2731, Kar. Tar.16/12/2015 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/22fcdab0-5a57-415a-b4c2-c7465fe09af?wordsOnly=False> E.T 19/2/2018)

³³³ "Tüketici mahkemelerinin görevi 4077 sayılı mülga Kanun'un 23. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddede; bu Kanun'un uygulanmasıyla ilgili her türlü ihtilafa tüketici mahkemelerinde bakılacağı, tüketici mahkemeleri nezdinde açılan davaların harçlardan muaf olduğu ve bu mahkemelerde basit yargılama usulüne göre yargılama yapılacağı belirtilmiştir. Bu şekilde kanun koyucu, tüketiciyi koruma amacını dikkate alarak genel mahkemelerin dışında özel bir tüketici davalarının yargılaması sistemi oluşturmuş ve bu davaların, konunun uzmanı mahkemelerce mümkün olduğunca hızlı, basit ve ucuz bir biçimde sonuçlandırılmasını amaçlamıştır. Başvuruya konu yargılama sürecinin incelenmesi sonucunda başvurucunun açtığı alacak davasının yerel Mahkemece ilk önce kabul edildiği, Yargıtay 13. Hukuk Dairesi tarafından kararın temyiz incelemesi neticesinde bozulduğu, daha sonra yapılan yargılama sonucunda başvurucunun davasının reddine karar verildiği ve kararın temyiz incelemesinden geçerek kesinleştiği anlaşılmaktadır. Yargılama süresinin bütünü dikkate alındığında İlk Derece Mahkemesi ve Yargıtaydaki yargılama sürecinde ilgili başvuru sahiplerinin haklarını ihlal edecek bir gecikmenin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Açıklanan nedenlerle yargılamanın makul süreyi aşmadığı ve başvurucunun Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan makul sürede yargılanma hakkına yönelik bir ihlalin olmadığına açık olduğu anlaşıldığından Mehmet Karakaş'ın makul süre şikâyetinin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir." (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/8637, Kar. Tar.7/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/a9ac63f5-1b04-4384-bd60-24e01288aae6?wordsOnly=False> E.T 17/2/2018)

cezalandırılmıştır. Bunun üzerine ifade özgürlüğün ihlal edildiği iddia edilmiştir. Anayasa Mahkemesi: ‘‘5275 sayılı Kanun’un öngördüğü disiplin cezaları ile karşılaştırıldığında ağır sonuçlar doğurmayan ceza, başvurunun belirtilen süreyle haberleşme veya iletişim araçlarından (mektup, faks, telgraf, almaktan ve yollamaktan, telefon etmekten) yoksun bırakılmasını öngörmektedir. Bu bağlamda başvurunun ziyaretçi kabulüne ve Kurum tarafından düzenlenecek diğer aktivitelere katılımının engellenmesi söz konusu olmadığından tecrit şartlarının oluştuğu da değerlendirilemez. Dolayısıyla verilen disiplin cezasının, cezaevinde düzenin ve disiplinin sağlanması amacını gerçekleştirmek için ölçüsüz bir müdahale olduğu söylenemez ‘‘ gerekçesiyle somut olayda ifade özgürlüğü hakkının ihlal edilmediğine hükmetmiş ve açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniye kabul edilmezlik kararı vermiştir.³³⁴

C. Kanıtlanmamış Şikayetler

6216 sayılı Kanun’un 47.maddesinin 3.fıkrasına göre: ‘‘Başvuru dilekçesinde başvurunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.’’ Birey, temel hak ve özgürlüğünün; nasıl ihlal edildiğine, dayandığı olay ve olgulara dair dosyaya herhangi bir belge sunmamışsa Anayasa Mahkemesi, açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilemezlik kararı verecektir. Dolayısıyla ihlalin gerçekliğine ilişkin bir delil sunma ve iddianın doğru olabileceğine dair bir izlenim oluşturma, başvurucuya düşmektedir.³³⁵

Zülfikar SARITÜRK başvurusunda iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması ve teknik araçlarla izleme kararlarının, özel hayatın gizliliğini ihlal ettiği iddia edilmiştir. Mahkemeye başvuru hakkında ‘‘6216 sayılı Kanun’un 47. maddesinin (3) numaralı, 48.

³³⁴ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/6223, Kar. Tar.7/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/0d557c25-f7c9-4414-9228-32e739046882?wordsOnly=False>

³³⁵ Doğru, (2012), s.112

maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59. maddesinin ilgili fıkraları uyarınca Anayasa Mahkemesine başvuru konusu olaylarla ilgili delilleri sunmak suretiyle olaylar hakkındaki iddialarını ve dayanan Anayasa hükmünün kendilerine göre ihlal edildiğine dair açıklamalarda bulunarak hukuki iddialarını kanıtlamak başvurucuya düşer . Başvurucunun; kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle ihlal edildiğini ileri sürdüğü hak ve özgürlük ile dayanan Anayasa hükümlerini, ihlal gerekçelerini, dayanan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğini başvuru dilekçesine eklemesi şarttır. Başvuru dilekçesinde kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmaliye dair olayların tarih sırasına göre özeti yapılmalı; bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve deliller açıklanmalıdır. Başvuruya konu ihlal iddiasıyla ilgili deliller sunarak olaya ilişkin iddialarını ve hangi Anayasa hükmünün ihlal edildiğine ilişkin açıklamalarda bulunmak suretiyle hukuki iddialarını kanıtlama yükümlülüğü başvurucuya ait olmasına rağmen başvuru tarafından soyut şekilde hakkındaki "iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması" ve "teknik araçlarla izleme" kararlarının özel hayatın ihlali niteliğinde olduğu ileri sürülmüş; hangi Anayasa hükmünün ne şekilde ihlal edildiğine dair açıklamalarda bulunulmamıştır. Bu hususta Anayasa Mahkemesine bir bilgi sunulmamıştır” değerlendirmesinde bulunmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, hak ihlali iddiasının **kanıtlanamamış olması** sebebiyle başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun bularak kabul edilmezlik kararı vermiştir.³³⁶

5233 sayılı Kanun kapsamında yapılan başvurularda, tazminat taleplerinin reddedilmesi sebebiyle ayrımcılığa maruz kalındığı iddiasıyla birçok bireysel başvuru yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin verdiği kararlarında, başvuru sahiplerinin kendilerine hangi temele dayalı olarak ayrımcılık yapıldığına ilişkin herhangi bir beyanda bulunmadıklarını, belirtilen iddialarını temellendirecek herhangi bir somut bulgu ve **kanıt da sunmamış olduklarını** dikkate alarak hak iddialarını açıkça dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemez bulmuştur.³³⁷

³³⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/1516 5195, Kar. Tar.16/12/2015, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/3485044b-28e1-4c56-8523-0ba20d6cadb5?wordsOnly=False> E.T 18/2/2018

³³⁷ “..Ayrımcılık yasağının ihlal edilip edilmediğinin tartışılabilmesi için, kural olarak kişinin hangi temel hak ve özgürlüğü konusunda, ayrıca hangi temele dayalı olarak ayrımcılığa maruz kaldığının tespiti gerekir. Ayrımcılık iddiasının ciddiye alınabilmesi için başvuru sahibinin, kendisiyle benzer durumdaki başka kişilere yapılan muamele ile kendisine yapılan muamele arasında bir farklılığın bulunduğunu ifade etmesi yeterli olmayıp, ayrıca bu farklılığın meşru bir temeli olmaksızın ırk, renk, cinsiyet, din, dil vb. bir ayrımcılık temeline dayandığını makul delillerle ortaya koyması gerekir. Somut olayda başvuru sahibi tarafından, 5233 sayılı Kanun kapsamında yapılmış olan benzer bazı müracaatlarda tazminat ödenmesine hükmedildiğinden bahisle kendisinin ayrımcılığa maruz kaldığı belirtilmiş olmakla beraber, kendisine hangi temele dayalı olarak ayrımcılık

Adil yargılanma hakkına ilişkin bireysel başvurularda;

1. Yargılama sürecinde tarafların haklarına saygı gösterilmediği karşı tarafın sunduğu deliller ve görüşlerden bilgi sahibi olunamadığı veya bunlara etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulanamadığı,
2. Tarafların kendi delillerini ve iddialarını sunamadığı
3. Uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasıyla ilgili iddialarının derece mahkemesi tarafından dinlenmediği
4. Kararın gerekçesiz olduğu

iddia ediliyorsa, bu argümanları temellendirecek bilgi ya da belgeler Anayasa Mahkemesi'ne sunulmalıdır.³³⁸ Aksi halde başvurular, kanıtlanmamış şikayet olduğu gerekçesiyle, kabul edilemez bulunacaktır.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59.maddesine göre: Birey, temel hak ve özgürlük ihlali iddiasına dayanak gösterdiği belgelere herhangi bir nedenle erişememişse, bunun gerekçelerini başvuru dosyasında belirtmelidir. Anayasa Mahkemesi ise gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplayacaktır. Dolayısıyla başvuru konusu yapılan ihlal iddiası ile ilgili belgeler kamu mercilerinin elinde ise Mahkeme ilgili makamdan bu belgelerin sunulmasını isteyecektir.³³⁹ Kamu otoritesi tarafından bu belgelerin verilmek istenmemesi durumunda ise o iddianın başvuru tarafından ispatlanmış olduğu Mahkeme tarafından kabul edilebilecektir.³⁴⁰

yapıldığına ilişkin herhangi bir beyanda bulunmadığı gibi, belirtilen iddiasını temellendirecek herhangi bir somut bulgu ve kanıt da sunmamış olduğu anlaşılmakla, başvurunun bu kısmının "açıkça dayanaktan yoksun olması" nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir." (Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/2738, Kar. Tar.16/7/2014 <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/9c1ca011-bd2c-4789-87ea-3e8aeae330c9?wordsOnly=False> E.T 18/2/2018)

*"...Somut başvuru açısından yapıldığı iddia edilen ayrımcılığın hangi temele dayalı olduğuna dair bir beyanda bulunulmadığı, belirtilen iddiaları temellendirecek herhangi bir somut bulgu ve kanıt sunulmadığı gibi farklı karar verilmesini gerektiren bir yön de bulunmamaktadır. Açıklanan nedenlerle başvurunun eşitlik ilkesinin ihlal edildiği iddiasının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir"*Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/5195, Kar. Tar.21/1/2016, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/BireyselKarar/Content/2baa2ef5-0cd4-4b7b-9f81-2e0d4d59bd6d?wordsOnly=False> E.T 18/2/2018

³³⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2013/ 2767, Kar. Tar.2/10/2013, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2767> E.T 23/2/2018

³³⁹ Karan, (2015), s.168

³⁴⁰ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 70/3'e göre : ' 'Mahkeme, başvuru ya da kamu otoritesinin, istenen bilgi ya da belgeyi sunmaktan kaçındığı ya da bir delili gizlediği yahut her ne suretle olursa olsun davet edildiği hâlde yargılamaya etkili bir şekilde katılmadığı kanaatine varırsa, bu durumdan gerekli sonuçları çıkararak kararını verir.' '

II. Başvurunun Anayasal Açidan Önem Taşımaması ve Başvurucunun Önemli Bir Zarara Uğraması

6216 sayılı Kanun 48/2'ye göre göre: *‘‘Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular hakkında kabul edilmezlik kararı verebilir.’’* Kanun maddesindeki düzenleme ‘‘ve’’ bağlacı şeklinde olduğundan, Anayasa Mahkemesi’nin kabul edilmezlik kararı verebilmesi için başvurunun hem Anayasa bakımından önem taşımaması hem de başvurucunun önemli bir zarara uğraması gerekmektedir.³⁴¹

Bu kabul edilebilirlik şartının getirilmesindeki temel amaç iş yükü fazla olan Anayasa Mahkemesi’nin önemli atfedilebilecek başvurulara daha fazla zaman ayırmasını sağlayabilmektedir. Önemsiz başvurular Bölüm’lerin önüne gelmeden Komisyon aşamasında kabul edilemez bulunmaktadır. Bu sayede madde 48/2 ile getirilen kabul edilebilirlik şartı süzgeç görevi görerek mahkemenin iş yükünü azaltmaktadır.³⁴²

Anayasanın uygulanması ve yorumlanması açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular tabiri soyut ve açıklanmaya muhtaç kavramlardır. Anayasa Mahkemesi bu iki koşulun içine hangi başvuruların gireceğini içtihatlarıyla ortaya koyacaktır. Dolayısıyla Kanun’un 48. maddesinin ikinci fıkrasıyla Mahkeme’ye geniş takdir yetkisi verilmiştir.³⁴³

Anayasa’nın yorumlanması, bir maddenin anlaşılmayan yönlerinin ortaya çıkarılarak genel ilkelerin tespit edilmesidir.³⁴⁴ Genel ilkeler ise kamu mercilerinin yükümlülüklerini ve bu yükümlülüklerin kapsamını gösterir.³⁴⁵ Anayasa Mahkemesi: *‘‘..Anayasal önemin, temel hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa hükümlerinin "yorumlanması" ve "uygulanması" açısından önem*

³⁴¹ Koç, (2017), s.367

Anayasa Mahkemesi: *‘‘..Kanun’da anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuruların kabul edilemez bulunabilmesi için iki koşul öngörülmüştür: "Anayasal önem" olarak adlandırılabilir olan birinci koşul "başvurunun Anayasa’nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımaması", "kişisel önem" olarak adlandırılabilir olan ikinci koşul ise "başvurucunun önemli bir zarara uğramaması"dır’’* değerlendirmesiyle 6216 sayılı Kanun 48/2’ye göre kabul edilmezlik kararı verebilmesi için iki koşulun bir arada bulunması gerektiğini belirtmiştir.

³⁴² Turabi, (2012), s.123

³⁴³ Korkmaz, (2014), s.173

³⁴⁴ Güveyi, (2015), s. 124

³⁴⁵ Doğru, (2012), s.110

*taşıma şeklinde ifade edilebilecek iki unsurunun bulunduğunu kabul etmek gerekir. İşin doğası ve kanun metni dikkate alındığında bir başvurunun anayasal öneminin bulunduğu sonucuna varılabilmesi için onun bu iki unsurdan biri açısından önem taşımasının yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Anayasa hükümlerinin yorumlanması açısından önem taşıma unsurunun başta Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru yoluyla **daha önce yorumlamadığı meseleleri** kapsadığında kuşku bulunmamaktadır. Bununla birlikte Mahkeme, bir meseleyle ilgili olarak daha önce Anayasa'nın ilgili hükümlerini yorumlamış olsa bile değişen durumları dikkate alarak yeniden yorumlama ihtiyacı duyabilir. Bu durumda da o meseleye ilişkin başvurunun anayasal öneminin bulunduğunu kabul etmek gerekir'' şeklinde ilke kararı vererek, Anayasa hükümlerinin yorumlanması açısından önem taşıma unsurunun kapsamına, kendisinin yorumlamadığı meselelerin gireceğini, yorumlamış olsa bile değişen hukuku göz önünde bulundurularak tekrardan yorumlama ihtiyacı duyabileceğini, bu durumda başvurunun yine anayasal önem kriterinin olacağına hükmetmiştir.*³⁴⁶

Anayasanın uygulanması ise temel hak ve özgürlük ihlali iddiasında bulunulan konuyla ilgili, kamu güçlerinin veya mahkemelerin Anayasa'ya aykırı davranıp davranmadığının tespit edilmesidir.³⁴⁷ Anayasa Mahkemesi, *“...Anayasa'nın uygulanması açısından önem taşıma unsuru ise özellikle Mahkemenin Anayasa hükümleriyle ilgili yorumu ile kamu makamları ve derece mahkemelerinin uygulamaları arasındaki farklılıkta kendisini gösterir. Ancak her uygulama farklılığı, başvurunun Anayasa'nın uygulanması açısından "önemli" olduğu anlamına gelmez. Anayasa hükümlerinin uygulanması açısından başvurunun önem taşıdığının söylenebilmesi için kamu makamları ve derece mahkemelerinin belli bir meseleye ilişkin uygulamalarının Anayasa Mahkemesi yorumlarından farklı olması ve bu farklılığın da önemli olması gerekir ”* değerlendirmesiyle her hak ihlalinin, Anayasa ‘nın uygulanması açısından önemli olmayacağını hüküm altına almıştır.³⁴⁸

Temel hak ve özgürlük ihlali dolayısıyla başvurucunun maddi veya manevi olarak önemli bir zarara uğraması gerekmektedir. Dolayısıyla bir başvurunun Anayasa Mahkemesi’ce incelenebilmesi için başvurucunun maddi ya da manevi zararın objektif olarak belli bir düzeye gelmesi gerekmektedir.³⁴⁹ Anayasa Mahkemesi bu konuda: *“Kişisel önemin*

³⁴⁶ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10204, Kar. Tar. 05/04/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10204>, E.T 15/03/2018

³⁴⁷ Karan, (2015), s.173

³⁴⁸ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10204, Kar. Tar. 05/04/2017, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10204>, E.T 15/03/2018.

³⁴⁹ Doğru, (2012), s.110

*bulunmaması koşulu, başvuruçunun önemli bir zarara uğramamış olmasını ifade eder. Bu koşul, somut olayın başvuruçunun kişisel durumu üzerindeki olumsuz etkisinin derecesiyle ilgilidir. Somut olayda ortaya çıkan kişisel zararın önemli olup olmadığını başvuruçunun subjektif algısı belirlemez. Bu husus başvuruçunun içinde bulunduğu koşullar da dahil olmak üzere her olayın kendine özgü koşulları dikkate alınarak ve objektif verilerden hareket edilerek Anayasa Mahkemesi tarafından değerlendirilir'' şeklinde içtihat oluşturmuştur. Dolayısıyla Mahkeme, her somut olayın kendi içindeki koşullarına göre, başvuruçunun önemli bir zarara uğrayıp uğramadığını takdir edecektir.*³⁵⁰

Oğuz ZENGİN başvurusunda 98,05 TL'lik ek özel hizmet tazminatı ödenmesi istemiyle açılan davada verilen kararın sonucunun hukuka aykırı olduğu ve yargılamanın uzun sürdüğü gerekçesiyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği ileri sürülmüştür. Anayasa Mahkemesi, *''Somut başvuruda dile getirilen benzer şikayetlerin Anayasa Mahkemesince daha önce incelendiği ve ilgili Anayasa kurallarının yorumlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Mahkemenin sıklıkla uygulanmış açık bir içtihadının bulunduğu, mahkeme kararının sonucu itibarıyla hukuka aykırı olduğu şikayeti ile çelişmeli yargılanma hakkının ihlal edildiği ve yargılamanın makul süreyi aştığı şikayetlerini içeren başvurunun genel bir soruna işaret etmediği gibi Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından da önem taşıdığına ortaya konulamadığı sonucuna varılmaktadır''* gerekçesiyle, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması açısından başvuruyu önemsiz olarak atfetmiştir ve aynı zamanda, başvuruçunun tarafından dava konusu edilen tazminatın miktarını (98, 05 TL), önemli bir zarar olarak görmemiştir. Dolayısıyla Mahkeme başvuruyu anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur.³⁵¹

³⁵⁰ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10204, Kar. Tar. 05/04/2017, <https://kararlarbilgibankasi.ayayasa.gov.tr/BB/2014/10204>, E.T 15/03/2018

³⁵¹ Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/156, Kar. Tar. 04/10/2017, <https://kararlarbilgibankasi.ayayasa.gov.tr/BB/2014/156>, E.T 15/03/2018

Başka bir başvuruda Mahkeme: *'' Somut başvuruda dile getirilen şikayetlere benzer şikayetlerin Anayasa Mahkemesince daha önce incelendiği ve ilgili Anayasa kurallarının yorumlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre Mahkemenin sıklıkla uygulanmış açık bir içtihadının bulunduğu mülkiyet hakkının ve özel hayata saygı hakkının ihlal edildiğine ilişkin başvurunun genel bir soruna işaret etmediği gibi Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından da önem taşıdığına ortaya konulamadığı sonucuna varılmaktadır. Sekreter altlığı, üzerine konulan kâğıda yazı yazılmasını kolaylaştıran ve sert cisimlerden yapılan bir gereç olup önemli bir ekonomik değere sahip bir eşya olarak görülmemektedir. Başvuruçunun, sekreter altlığına el konulmasının ekonomik anlamda oluşturduğu etkilere yönelik bir açıklamada bulunmaması; bundan ziyade gün içinde okuyan ve araştıran biri olarak günlük çalışmalarını yapmasını, dolayısıyla kişisel gelişimini sürdürmesini engellediğinden söz etmektedir. Sekreter altlığının fonksiyonu dikkate*

Önemsiz başvuruların esasına girmeden red kararı vermek ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin iş yükünü azaltmak maksadıyla 01/06/2010 tarihinde yürürlüğe giren 14 No'lu Ek Protokol ile "başvurularda önemli zarara uğrama" kriteri kabul edilebilirlik şartı olarak kabul edilmiştir.³⁵² AİHM, Gaftoniuc kararında 25 Eoru, Vasilchenko kararında 12 Euro, Rinck kararında 150 Euro, Lonescu kararında 90 Euro olan maddi zararı, başvurucu açısından önemli bir zarar olarak görmemiş ve kabul edilmezlik kararı vermiştir.³⁵³ Ayrıca birtakım haklar (yaşama hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, kişi özgürlüğü hakkı, kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi, etkili başvuru hakkı) başvuruya konu edildiğinde AİHM peşinen önemli bir zararının mevcut olduğunu kabul etmiştir. Dolayısıyla bu katalog olarak sayılan hak ihlali iddialarında başvurusunun önemli zararı olmadığı gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verilmemektedir.³⁵⁴

Federal Alman Anayasa Mahkemesi Kanunu 93a maddesi 2.fikrasına göre anayasa hukuku alanında temel bir öneme sahip olmayan başvurular kabul edilemez bulunur. Temel hak ve özgürlük iddiasında bulunan kişi, başvurunun anayasa hukuku alanında temel bir öneme sahip olduğunu, FAAMK'ne ispat etmesi gerekmektedir. Aksi halde kabul edilemezlik kararı verilecektir.³⁵⁵

alındığında yazı yazabilmenin olmazsa olmaz bir unsuru olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle sekreter altlığının yokluğu, tek başına kişinin yazı yazmasını engelleyen bir unsur değildir. Sekreter altlığı bulunmadan da yazı yazılması mümkündür. Başvurucu tarafından sekreter altlığı olmadan yazılarını başka türlü yazamayacağına ilişkin herhangi bir iddia da öne sürülmemektedir. Kaldı ki Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulunun 14/4/2014 tarihli kararında, eklenen tahta parçanın sökülmesi durumunda sekreter altlığının başvurusu verileceği belirtilmektedir. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde başvurusunun sekreter altlığına el konulmasının kendisi açısından önemli bir zarar doğurmadığı sonucuna ulaşılmaktadır'' değerlendirmesinden sonra, başvurunun Anayasa'nın yorumlanması ve uygulanması açısından önem taşımadığı ve başvurusunun da önemli bir zarara uğramadığı gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir.

(Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru, No: 2014/10204, Kar. Tar. 05/04/2017, <https://kararlarbilgibankasi.ana.yasa.gov.tr/BB/2014/10204>, E.T 16/03/2018)

³⁵² Faruk BİLİR, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja) Uğrama Kriteri, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I), Karaman 2014, s.92

³⁵³ Serhat ALTINKÖK, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 35/3-b Maddesinde Yer Alan Kabul Edilebilirlik Ölçütü: Önemli Zarar, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:62, Yıl:2013, Ankara, s.366

³⁵⁴ Bilir, (2014), s.95

³⁵⁵ Sağlam, Musa, Bireysel Başvuru İncelemeleri 1, "Musa SAĞLAM, Serdar GÜLENER, Recep KAPLAN, (Editör) " Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2013, s.339

III. Başvuru Hakkının Kötüye Kullanılması

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü madde 83'e göre: *''Başvurucunun istismar edici, yanıltıcı ve benzeri nitelikteki davranışlarıyla bireysel başvuru hakkını açıkça kötüye kullandığının tespit edilmesi hâlinde **başvuru reddedilir** ve yargılama giderleri dışında, ilgilinin ikibin Türk Lirasından fazla olmamak üzere disiplin para cezasıyla cezalandırılmasına karar verilir.''* İçtüzüğü'e göre başvuru hakkının kötüye kullanıldığı durumlarda, başvuru reddedilir yani kabul edilemez bulunur.³⁵⁶ Bu düzenlemeyle Anayasa Mahkemesi'ne kötü niyetli başvuru yapılmasının önüne geçilmek istenmiştir.³⁵⁷

Temel hak ve özgürlük ihlallerinin önlemesi amacı dışında, Mahkeme'nin iş yükünü arttırmak amacıyla ya da başka kötü saiklerle bireysel başvuru yapıldığında, hakkının kötüye kullanılması durumu ortaya çıkacaktır.³⁵⁸

Diğer kabul edilebilirlik şartlarının 6216 sayılı Kanun'da düzenlenmesine rağmen, başvuru hakkının kötüye kullanılması kriterinin Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde düzenlenmesi bütünlüğü bozduğu gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir.³⁵⁹

AİHS madde 35/3'e göre; AİHM başvuru hakkının kötüye kullanıldığı durumlarda, kabul edilmezlik kararı verir. Sözleşmenin amacına ters düşecek şekilde siyasi propaganda amacıyla bireysel başvuru yapıldığında, başvuruda hakeret niteliği taşıyan sözlerin olması durumunda, sahte belgelerle veya gerçek olmayan bilgilerle AİHM'e müracaat edildiğinde, Mahkeme başvuru hakkının kötüye kullanıldığı gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermektedir.³⁶⁰

Federal Alman ve İspanya Hukuku'nda da temel hak ve özgürlük ihlallerinin önlenmesi amacı dışında, kötü niyetle yapılan başvurular kabul edilmez bulunmaktadır ve başvuru aleyhine para cezasına hükmedilmektedir.³⁶¹

³⁵⁶ Güveyi, (2015), s.122

³⁵⁷ Korkmaz, (2014), s.177

³⁵⁸ Doğru, (2012), s.113

³⁵⁹ Bknz: Güveyi, (2015), s.122

³⁶⁰ Gözübüyük / Gölcüklü, (2013), s.98-99

³⁶¹ Karaman, (2013), s.273

SONUÇ

Türkiye, AİHM'e bireysel başvuru hakkını 1987 yılında kabul etmesine rağmen, kendi iç hukukunda bireysel başvuru kurumunu tam anlamıyla 2012 yılında işler hale getirmiştir. 25 yıllık süreçte kişiler, olağan hukuk yollarını tüketerek doğrudan AİHM'e başvurmuştur. Bunun neticesinde hak ihlali iddiaları Anayasa Mahkemesi nezdinde incelenememiş ve AİHM diğer ülkelere nazaran, Türkiye aleyhine çok fazla sayıda ihlal kararı vermiştir. Bireysel başvuru yolunun etkin bir şekilde kullanılmasıyla birlikte hak ihlalleri iç hukukta giderilmiş ve AİHM'in ülkemiz aleyhine verdiği ihlal kararları azalmıştır.

2012 yılında iç hukukumuzda giren ikincil nitelikteki bireysel başvuru yolu, esasen bir temyiz mercide değildir. Yani Anayasa Mahkemesi, mahkemelerin kararlarını hukuka aykırılık açısından ya da kararlara esas teşkil eden olgular açısından değerlendirmez. Mahkeme incelemesini yaparken bireyin sadece temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilip edilmediğine bakmaktadır. Bu konuda toplumumuzda yanlış bir algı oluşmuştur. Başvuru yolu her durumda başvurulabilecek en son temyiz merci gibi düşünülmüş ve çoğu hukukçular tarafından da hataya düşülmüştür.

Türkiye'de temel hak ve özgürlük ihlalleri, çoğunlukla idarenin özensiz davranmasından, yargı mercilerinin etkin soruşturma ve kovuşturma yürütmemesinden kaynaklanmıştır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi verdiği kararlara uygulamacılara yol göstermiş ve hukuk devleti olmanın gereği yerine getirilmiştir.³⁶²

Konu, zaman, yer, kişi bakımından yetkisiz bulunan başvurularla; önemsiz, açıkça dayanaktan yoksun başvurular Bölüm'lerin önüne gitmeden komisyonlar nezdinde kabul edilemez bulunmuştur. Bu sayede esaslı olmayan başvurularla zaman kaybı yaşamının önüne geçilmiştir.³⁶³ Tezimizde yapılan çalışmadan ve Anayasa Mahkemesi'nin 30.04.2018 tarihinde yayımlandığı istatistiklerden de anlaşılacağı üzere başvuruların büyük bir bölümü kabul edilemezlik şartlarını taşımadığından dolayı reddedilmiş ve çok azı hakkında esas incelemesi yapılmıştır.³⁶⁴ Dolayısıyla bireysel başvurularda kabul edilebilirlik kriterleri

³⁶² Gözlügöl, Said Vakkas, Avrupa İnsan Hakları Hukuku, 1.Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara 2014, s. 595

³⁶³ Güveyi, (2015), s.287

³⁶⁴ Anayasa Mahkemesi'nin 30.04.2018 tarihinde bireysel başvuru kararlarına ilişkin yayımladığı istatistikler için bakınız: Tezin 2.sayfası

Anayasa Mahkemesi'nin iş yükünü azaltmaya, hızlı ve etkin bir şekilde çalışmasına hizmet eden bir araç haline gelmiştir.

Bireysel başvurunun süresi, açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerinin Kanun'da yazılmaması, başvuru hakkının kötüye kullanılmaması kabul edilebilirlik kriterinin 6216 sayılı Kanun'da düzenlenmemesi dokrinde eleştirilmiştir. Ancak bu eleştiriler, karşılaştırmalı hukuktan ve AİHS'inden esinlererek oluşturulan başvuru mekanizmasının başarısına bir gölge düşürmemektedir.

2012 yılından 2018 yılına kadar Anayasa Mahkemesi birçok kararıyla temel hak ve özgürlük ihlallerinin önüne geçmiş ve gerçek anlamda bir İnsan Hakları Mahkemesi olmuştur. Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvurularda bir başvuru formu hazırlanmıştır. Bireylerin bu yolu etkin kullanabilmesi için bireysel başvuru mekanizması ile ilgili birçok çalışma Mahkemenin sitesinden yayınlanmıştır. Tüm bu durumlar bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına yardımcı olmuştur.

Bireysel başvuru kurumunun iç hukuk yolunda kabul edilmesi ülkemizde temel hak ve özgürlüklerin korunmasına katkıda bulunmuştur. Kamu gücü kullanan organlarda insan hakları bilinci artmıştır. Özellikle yargıçlar AİHM içtihatlarını daha yakından takip etmiştir. Gereksiz tutuklamalarda, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği durumlarda Anayasa Mahkemesi'ne birçok bireysel başvuru yapılmış ve Mahkemece hak ihlalleri ortadan kaldırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akıntürk, T. (2011). *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku* (8.Bası) İstanbul: Beta Yayıncılık
- Algan, B. (2014). Bireysel Başvurularda ‘Açıkça Dayanaktan Yoksunluk’ Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 63(2), 247-284.
- Altınkök, S. (2013). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 35/3-b Maddesinde Yer Alan Kabul Edilebilirlik Ölçütü: Önemli Zarar*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 62(2). 349-405
- Arkan, S. (2013). *Ticari İşletme Hukuku*, (18.Baskı). Ankara: Sözkese Matbaacılık
- Arslan, R. Yılmaz, E. ve Taşpınar Ayvaz, S. (2016). *Medeni Usul Hukuku* (2.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Atar, Y. (2012). *Türk Anayasa Hukuku* (2.Baskı). Konya: Mimoza Yayınları
- Atasoy, H. (2012). *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. 3(9), 71-98.
- Atasoy, H. (2015). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Koşulları* (Ankara: Adalet Yayınevi
- Ayan, M. (2012). *Eşya Hukuku 2 Mülkiyet* (4. Bası), Konya: Mimoza Yayınevi
- Ayan, M. (2013). *Eşya Hukuku 1 Zilyetlik ve Tapu Sicili* (8. Bası), Konya: Mimoza Yayınevi
- Aydın, Ö. D. (2011). *Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 15(4), 121-170
- Bilir, F. (2011). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Yargılama Yetkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Bilir, F. (2014). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja) Uğrama Kriteri*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi. 16(1), 92-98
- Borrego, J. (2013). *Norm Denetiminde Anayasal Yorum*, Anayasa Yargısı Dergisi. (30), 107-117

- Canturan, H. (2012). *Türk Anayasa Yapısında Bireysel Başvuru*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Casas María E. (2009). *Amparo Başvurusu*, Anayasa Yargısı Dergisi. (26), 101-100
- Centel, N. ve Zafer, H. (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (12.Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi
- Cinmen E, Dindar A. (2015). *Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Kararları*. İstanbul: Legal Yayıncılık
- Çelik, Y. (2016). *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması* Ankara: Adalet Yayınevi
- Çelikyay, H.S (2015). *Anayasa Mahkemesi Kararları'nın "Başvuru Yollarının Tüketilmesi Ölçütü Açısından" Değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 73(1), 21-61
- Doğan, İ. (2015). *İnsan Hakları Hukuku* (2.Baskı). Ankara: Astana Yayınları
- Doğru, O. (2012). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*. İstanbul: Legal Yayıncılık
- Duysak, S. (2013). *Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu ve Türkiye'de Gelişimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atılım Üniversitesi, İstanbul
- Efe, M. (2015). *Anayasa Mahkemesi Uygulamaları Kapsamında Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Şartları*. Bursa: Seçkin Yayıncılık
- Ekinci, H. (2012(b).). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvurularda Bir Kabul Edilebilirlik Koşulu Olarak Başvuru Yollarının Tüketilmesi Sorunu*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 3(11), 1-20
- Ekinci, H. (2013). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Kriterleri ve İnceleme Yöntemi*, Adalet Yargısı Dergisi, (30), 161-197
- Ekinci, H. Sağlam, M. (2012.(a).). *66 Soruda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Ekinci, H. Sağlam, M. (2014). *Sorularla Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Erdinç, T. (2015). *Karşılaştırmalı Olarak Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. 6(20), 87-138

- Ergül, E. (2012). *Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Uygulaması*. Ankara: Yargı Yayınevi
- Göztepe, E. (2011). *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru” (Anayasa Şikâyeti / Anlamı, Kapsamı ve Olası Sorunlar, Tartışma Paneli, (Av. Özdemir Özok anısına)*. Ankara: TBB Yayınları
- Gözübüyük, Ş. Gölcüklü F. (2013). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması* (10. Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi
- Güveyi, N. (2015). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirlik Aşaması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Hamdemir, B. (2015). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Helvacı, S. Erlüle, F. (2016). *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku* (4.Baskı). İstanbul: Legal Yayıncılık
- İnceoğlu, S. (2017). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Türkiye ve Latin Modelleri*, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık
- Kalabalık, H. (2011). *İdari Yargılama Usulü Hukuku* (4.Baskı). Konya: Sayram Yayınları,
- Kalabalık, H. (2015). *İnsan Hakları Hukuku* (4.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Kaplan, R. (2017). *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, ‘’ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler)’’* (1.Bası). Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Kaplan, R. (2017). *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, ‘’ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler).’’* (1.Bası). Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Karaaslan, A. (2017). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuruda Kabul Edilebilirliğe Dair Bir Usul Sorunu Olarak Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kuralı ve Kanunla Kurulan Tazminat Komisyonları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 30(132), 9-54
- Karakuzu, M. (2014). *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
- Karaman, E. (2013). *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*. İstanbul: On İki Levha Yayınları
- Karan, U. (2015). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Rehberi İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Karsai, K. (2015). (Çeviren Tuba KELEP PEKMEZ), *Avrupa Ceza Hukukunda Ultima Ratio ve Katmanlı Yetki*. Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi. 3(1), 313-328
- Kaya S. (2013). *Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Atatürk Üniversitesi, Erzurum
- Koç, İlhan, M. (2017). *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi*, ‘’ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler),’’ 1.Bası, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Korkmaz, R. (2015). *Medeni Usul Hukuku Açısından Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Kuru. B. Arslan, R. ve Yılmaz, E. (2013). *Medeni Usul Hukuku* (24.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Mellinghoft, R. (2009). *Federal Almanya Cumhuriyeti’nde Anayasa Şikâyeti*, Anayasa Yargısı Dergisi, (26), 31-44
- Nohutçu, A. (2016). *İdari Yargı* (16.Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi
- Özbey, Ö. (2008). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Yöntemleri* (2.Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi
- Özbey, Ö. (2012. (a).). *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, (Yayınlanmamış doktora tezi) Kocaeli Üniversitesi. Kocaeli
- Özbey, Ö. (2012. (b).). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Hakkının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Değerlendirilmesi*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 3(11), 21-46
- Pekcanitez, H. Atalay, O. ve Özkes, M. (2015). *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (3.Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Pimentel, G. D. G. (2009). *Amparo Ne İçindir*, Anayasa Yargısı Dergisi, (26), 163-220
- Sağlam, M. (2011). *Bireysel Başvuru*, Ankara: HUKAB Yayınları
- Sağlam, M. (2013). *Bireysel Başvuru İncelemeleri 1*, ‘’Musa SAĞLAM, Serdar GÜLENER, Recep KAPLAN, (Editör) ‘’ Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Saunders, M.K. (2017). *Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi*. ‘’ Muharrem İlhan KOÇ, Recep KAPLAN (Editörler),’’ 1.Bası, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları

- Şirin, T. (2013). *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti, Bireysel Başvuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Şirin, T. (2015). *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık
- Tunç, H. Bilir, F. ve Yavuz B. (2015) *Türk Anayasa Hukuku* (6.Bası). Ankara: Adalet Yayınevi
- Turabi, S. (2013). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Rehberi*. Ankara: Seçkin Yayınevi
- Turan H. (2015). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, ‘Recep KAPLAN, Hüseyin TURAN(Editörler)’*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Turan, H. (2015). *Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kapsamındaki Kararlar Işığında Tutuklamada Gerekçe*.Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. 6(21), 385-404
- Uçar, S. (2016). *İdare Hukukunda Kamu Gücü Ayrıcılığı Kavramı ve Bir Kamu Gücü Ayrıcılığı Olarak Hukuka Uygunluk Karinesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 20(3), 331-373
- Ural, S. S. (2013). *Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru*, Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi. İstanbul
- Yıldırım, A. (2015). *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, ‘Recep KAPLAN, Hüseyin TURAN(Editörler)’*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları
- Yıldız, G. (2012). *Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli
- Zorkin, V. (2009). *Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi Uygulamasında Bireysel Başvuru*. AnayasaYargısı Dergisi. (26), 283-292

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

**T.C.
ANAYASA MAHKEMESİ**

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 59. maddesine göre hazırlanmıştır.

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

I- KİŞİSEL BİLGİLER

A-GERÇEK KİŞİLER İÇİN

BAŞVURUCUNUN;

- 1) T.C. KİMLİK NUMARASI :
- 2) ADI :
- 3) SOYADI:
- 4) CİNSİYETİ :
- 5) UYRUĞU:
- 6) MESLEĞİ :
- 7) DOĞUM YERİ VE TARİHİ :
- 8) YAZIŞMA ADRESİ:
- 9) TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ
 - a) Ev:
 - b) İş:
 - c) Cep :
 - d) E-Posta Adresi:

AVUKATININ;

- 1) ADI :
- 2) SOYADI :
- 3) YAZIŞMA ADRESİ :
- 4) TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ
 - a) Ev :
 - b) İş :
 - c) Cep :
 - d) E-Posta Adresi:

B-TÜZEL KİŞİLER İÇİN

BAŞVURUCUNUN;

- 1) UNVANI
- 2) ADRESİ

TEMSİLE YETKİLİ KİŞİNİN;

- 1) T.C. KİMLİK NUMARASI:
- 2) ADI:
- 3) SOYADI:
- 4) UYRUĞU:
- 5) MESLEĞİ:
- 6) DOĞUM YERİ VE TARİHİ: (GÜN/AY/YIL)
- 7) YAZIŞMA ADRESİ:
- 8) TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ
 - a) Ev:
 - b) İş:
 - c) Cep:
 - d) E-Posta Adresi:

AVUKATININ;

- 1) ADI:
- 2) SOYADI:
- 3) YAZIŞMA ADRESİ:
- 4) TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ
 - a) Ev:
 - b) İş:
 - c) Cep :
 - d) E-Posta Adresi:

II- AÇIKLAMALAR

A- Kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti:

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 40 satırda 3.500 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

B- Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenlerle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar:

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 40 satırda 3.500 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

C-Başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının açıklanması:

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 18 satırda 1.575 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

III- BAŞVURU YOLLARININ TÜKETİLDİĞİNE İLİŞKİN BİLGİLER

A-Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamalar:

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 11 satırda 875 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

B- Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih:

- 1- KARARI VEREN MAHKEME/MERCİİ/ MAKAM :**
- 2- KARARIN TARİHİ VE SAYISI:**
- 3- TEBLİĞ VEYA ÖĞRENME TARİHİ :**

C- Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar:

1- MAZERET NEDENİ :

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 6 satırda 490 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

2- MAZERETİN BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ TARİHİ

a- BAŞLANGIÇ TARİHİ :

b- BİTİŞ TARİHİ :

3- MAZERETE İLİŞKİN BELGELER

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 7 satırda 575 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

IV- DİĞER BİLGİLER

A- Başvurucunun Anayasa Mahkemesi önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası:

B- Başvurucunun kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçesi:

1-TALEBİ YOK :

2-TALEBİ VAR :

GEREKÇESİ :

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 6 satırda 490 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

V- SONUÇ TALEPLERİ

AÇIKLAMA: Bu alana en fazla 13 satırda 1.130 karakter girişi yapılabilir. Elektronik olarak daha fazla veri girilerek kaydedilse dahi, belgenin belirtilen sınırı aşan kısmı için yazıcıdan çıktı alınması mümkün değildir. (Lütfen bu açıklamayı okuduktan sonra siliniz).

Bu başvuru formunda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu; formda belirtilen bilgilerde, adreslerimde veya başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde Mahkemeye bildireceğimi beyan ederim.

Başvurucu :**Temsilcisi/Avukatı :****Tarih :****İmza :****EKLER**

- 1- Yetki belgesi veya vekâletname
 - 2- Başvuru harcının ödendiğine dair belge
 - 3- Nüfus cüzdanı örneği, başvuru yabancısı ise geçerli kimlik belgesi
 - 4- Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi
 - 5- Kesin karar ya da işlemin tebliğ belgesi
 - 6- Dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örnekleri
 - 7- Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve miktarı ile buna ilişkin belgeler
 - 8- Başvuru süresinde yapılamamışsa mazereti ispatlayan belgeler
- Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterilen belgelere erişememişse bunun nedenleri ve gerekçeleri

